

● FALLSTUDIE AV MELLANRUMMEN

i stadsdelen Ålidhems offentliga utomhusmiljöer

CAROLA RUBINSSON

*Examensarbete i landskapsplanering, 30 hp
institutionen för stad och land, SLU Ultuna*

FALLSTUDIE AV MELLANRUMMEN

i stadsdelen Ålidhems offentliga miljöer

Case study of public outdoor spaces in Ålidhem, Umeå

Examensarbete i ämnet landskapsplanering
2007-12-12, 30 hp
av Carola Rubinsson

i samarbete med:

Examinator	Tomas Lagerström, landskapsarkitekt, universitetsadjunkt vid institutionen för stad och land, SLU Ultuna, Uppsala
Handledare	Roger Elg, landskapsarkitekt, universitetsadjunkt vid institutionen för stad och land, SLU Ultuna, Uppsala
Biträdande handledare	Lin Thorsell, landskapsarkitekt SWECO, Umeå Viktoria Arvidsson, landskapsarkitekt SWECO, Umeå

Innehåll

Förord	5		
Sammanfattning	6		
Abstract	7		
KAPITEL 1	8	KAPITEL 4	62
1.1 Bakgrund	10	4.1 Viktigt i utemiljön	64
1.2 Uppdraget	12	4.2 En social, trygg utemiljö	66
1.3 Frågeställningar	12	4.3 Identitetsskapande utemiljö	76
1.4 Syfte	12	4.4 Estetiskt tilltalande	78
1.5 Tillvägagångssätt	13	4.5 Upplevelsevärden	80
1.6 Avgränsning	13	4.6 Förvaltning och skötsel.	82
1.7 Definitioner	14	4.7 Gestaltungsprinciper för vegetation .	84
KAPITEL 2	16	KAPITEL 5	92
2.1 Mellanrummen	18	5.1 Medicinstråket idag	94
2.2 Social och trygg utemiljö	22	5.2 Gestaltungsförslag Medicinstråket	100
2.3 Identitetsskapande utemiljö	26		
2.4 Estetiskt tilltalande utemiljö	27	KAPITEL 6	106
2.5 Upplevelserik utemiljö	28	6.1 Reflektion	108
KAPITEL 3	30		
3.1 Miljonprogrammet	32		
3.2 Presentation av Ålidhem	34		
3.3 Planbeskrivning för Ålidhem	36	Källförteckning	110
3.4 Hur blev det?	40		
3.5 Förvaltning och skötsel	46		
3.6 Hur används området?	48	Bilaga 1 Sammanfattning av boendeenkät	111
3.7 Visioner för Ålidhem.	54		
3.8 Vad tycker de boende?	58		
3.9 Sammanfattning och slutsats av analysen.	60		

Det här projektet är ett examensarbete i yrkesutbildningen till landskapsarkitekt. Arbetet behandlar ”mellanrummen” (den offentliga utemiljön) och dess växtlighet, betydelse, funktion och innehåll i stadsdelen Ålidhem.Handledare för examensarbetet har varit Roger Elg vid institutionen för Stad och Land, SLU Ultuna, Uppsala samt Lin Thorsell och Viktoria Arvidsson båda landskapsarkitekter vid SWECO, Umeå.

Jag skulle vilja passa på att tacka Carl Arnö, park och gatuchef, Umeå kommun och Patrik Kjellgren, kontorschef för SWECO infrastrukturavdelning som gjorde projektet möjligt samt mina handledare Lin Thorsell, Viktoria Arvidsson och Roger Elg som guidat mig genom ”exjobbsdjungeln”. Ett speciellt tack vill jag ge till SWECO-gänget som hjälpt och stöttat mig och som dessutom varit ett trevligt ”lunch- och fikasällskap”.

Jag skulle också vilja tacka personal på Umeå kommun. Framförallt har Anne-Marie Gruffman, Kenth Karlsson, Anders Lidman, Elin Lundmark, Sune Norman ställt upp och svarat på frågor och hjälpt till med kartunderlag och bakgrundsmaterial.

Ej heller att förglömma de som gjorde enkätundersökningen möjlig med Eila Horsmajärvi och Klara Eriksson (båda boende och engagerade i Ålidhem och dess framtid) i spetsen. Jag vill också rikta ett tack till Ålidhemsbiblioteket, Ålidhems kiosken samt alla deltagare i boendeundersökningen. Sist men inte minst vill jag också tacka Göran Wännman från Svensk Markservice som ställde upp på en intervju angående Ålidhems skötsel.

Tack.

Sammanfattning

Det här examensarbetet tar utgångspunkt i stadsdelen Ålidhem, ett bostadsområde i Umeå. I arbetet studeras ytorna mellan husen i den offentliga utemiljön, de så kallade mellanrummen. Vad mellanrum är, vad de innehåller, hur de fungerar men också hur de skulle kunna utvecklas tas upp i examensarbetet. Jag har strävat efter att redogöra vad som är viktigt i mellanrummen och hur man kan tänka för att uppnå en "god" utemiljö när man gestaltar dessa ytor/platser. Den "goda utemiljön" har jag valt att definiera som den sociala, trygga, upplevelserika, estetiska och identitetsskapande utemiljön.

En viktig del för att uppnå en god utemiljö är bland annat växtligheten. Eftersom växtligheten utgör en stor del av våra utemiljöer har jag hela tiden haft vegetationens funktioner, påverkan och utvecklingsmöjligheter i åtanke och som utgångspunkt. Jag har uppmärksammat vilken typ av vegetation man skulle kunna använda mer av i våra mellanrum.

I den inventering och analys jag gjort över Ålidhems utemiljö redogör jag för hur man tänkte då man planade området, hur det blev och hur det ser ut idag (se kapitel 3 "Stadsdelen Ålidhem"). Jag har tittat närmare på gestaltning, trafiksituationen och lekytor men också hur området används och känns genom att studera mötesplatser, rörelsemönster, landmärken och rumslighet. Som ett komplement till litteratur och fältredovisningar har de boende tillfrågats genom ett enkätutskick, se bilaga 1, s 112. De som ansvarar för skötseln i området har också tillfrågats. De boendes åsikter samt en sammanfattning av en intervju med en representant från förvaltaren redovisas också i kapitel 3 "Stadsdelen Ålidhem". Sammanfattningsvis kan Ålidhems utemiljö beskrivas som enformig och sliten med många stora öppna ytor utan upplevd rumslighet eller mötesplatser.

De aspekter jag valt att studera och som påverkar en god utemiljö redovisas och stärks genom litteratur och forskning/undersökningar (se kapitel 2 "Stadens mellanrum" samt kapitel 4 "Principer för gestaltning av offentliga rum"s). I dessa kapitel tar jag bland annat upp varför och hur viktigt det är att ordna platser för möten och aktiviteter men också platser dit man kan dra sig undan, för att skapa en social och trevlig utemiljö.

Jag tar upp att det handlar mycket om att hålla rent och fräscht, anpassa belysningen, skapa en intressant och detaljrik utemiljö utan att förlora överskådligheten över platsen, för att skapa trygga utemiljöer. Men framför allt att den mänskliga närvaron behövs för att skapa trygghet. Om den upplevelserika miljön skriver jag att den inte behöver vara fullmatad med aktiviteter och intresseväckande detaljer för att vara upplevelserik. Det räcker att den innehåller viss detaljrikedom och ett intressant innehåll som drar till sig intresset eller något annat som man kan fästa blicken på. Vidare tar jag upp att den estetiskt tilltalande utemiljön har en viss harmoni och balans. Denna gemensamma nämnare gör det lätt för oss att läsa och förstå och det vi känner igen och förstår har vi lättare att tycka om. Jag behandlar också den identitetsskapande utemiljön och skriver om att den identitetsskapande utemiljön handlar om att skapa karaktär. Genom att ge ett område en identitet kan man höja områdets status och skapa ett mervärde för de boende.

Principer för hur man kan skapa bättre mellanrum är koncentrerade till kapitel 4. Där beskriver jag hur man borde tänka vid ett gestaltningsskede och vad som kan anses viktigt i mellanrummen för att skapa en bra utemiljö.

Avslutningsvis presenteras ett gestaltungsforslag (se kapitel 5 "Gestaltungsforslag"). Det slutgiltiga gestaltungsforslaget är en tillämpning på de framtagna gestaltungsprinciperna och har en övergripande och skissartad karaktär. Där redovisas tankar och principer som tas upp och diskuteras tidigare i rapporten. Gestaltungsprinciperna har tagits fram utifrån de inventeringar och analyser som gjorts i stadsdelen Ålidhem. Gestaltungsforslaget hanterar ett stråk genom området. Genom en ny gestaltning med hänsyn till omgivande byggnader behåller den enkelhet och stilfullhet som Ålidhem präglas av. Forslaget innehåller dock en bättre rumslighet, det tar till vara på riktningar och framför allt tydliggör det stråkets användning på ett bättre sätt än på övriga området.

Inramning skapar ett fokus och leder blicken längs färdriktningen. Botaniska trädgården, Beijing.

Abstract

Abstract

This diploma-work assess the public outdoor space. It has its starting point in, Ålidhem, a town district of Umeå. I have been studying public spaces in the outdoor environment. In this essay this refers to the spaces between the houses. What they are, what they contain, how they function and how they can improved. The focus has been on describing what's important in the spaces between the houses and how one can think in order to design a good outdoor environment. I have chosen to define a "good outdoor environment" as an environment that is social, safe, rich in experiences, aesthetic and has an identity.

The vegetation is an important part in order to achieve a good environment. Since the vegetation and its functions, impacts and development constitutes a big part of our outdoor environment it has been one of the sources who inspired this report. In my report I have noticed which sort of vegetation one could use in the spaces between the houses.

The inventory and analysis for Ålidhem illustrates and describe the architects intentions with the area, how it turned out to be and how it looks today (see chapters 3" Stadsdelen Ålidhem"). The inventory part shows details on the areas design, traffic situation, playgrounds and how the area is used. Meeting places, people's movement, landmarks and the feeling of a place is also declared in the inventory. As a complement to literature and field studies have the people in the area participated trough a questionnaire dispatch, see annex 1, s 112. Svensk Markservice who has the management responsibility for the area has also been asked about their situation/opinion.

The aspects that I have chosen to study and has an influence on the environment is presented and verified through literature and research (chapter 2 " Stadens mellanrum" and chapter 4 " Principer för gestaltning av offentliga rum"). In these chapters, I present why and how important it is to arrange places for meetings and activities but also places there one can be alone, all in order to create a social and genial outdoor environment. When summarizing the inventory and analys the outdoor environment in Ålidhem can be described as monotonous and worn with many large, open, "poor" surfaces.

In my report I present what is needed to create a safe environment. To achieve a safe environment it is important with an environment that is clean and fresh. It is also important to adapt good lightning and create an interesting, detailed environment without losing the opportunities to have a good view over the street/place. But above all that the humane presence is needed in order to call forth the feeling of being safe.

A environment which is rich in experiences consist of a certain amount of details and has an interesting content that catch your attention. Furthermore, my work present the aesthetic attractive environment as an environment with a certain harmony and balance. On the knowledge that an atmosphere in harmony and balance is easy for us to read and to understand. What we recognize and understand is also easier to care about and enjoy. An environment who has a defined identity and character is simple to feel at ease in. You can also find your way home and trough the area in a characteristic environment. That kind of environment increases the status of the district which also create a value for those who live there and therefore creates a good outdoor environment.

The principles who shows how to create better outdoor spaces and is concentrated to chapters 4. They are based on those inventories and analyses has been done in the town part Ålidhem.

The conclusion chapter include a suggestion and an example on how to design a part of Ålidhem in order to create "good design". The suggestion applicate thoughts and principles that I discussed earlier. Through one new design with respect for ambient buildings I have decided to retain the simplicity and cleanness that characters Ålidhem but with a better spatial feeling. The suggestion also have a better feeling for the direction of the street and it defines the use of the street in a better way than in other spaces in this area.

Parc Citroen, Paris.

Inledning ●

KAPITEL 1

Den första delen av examensarbetet behandlar arbetets grund; hur, var det är utfört och varför. Själva uppdraget och dess medföljande frågeställningar, syfte, metod, avgränsningar introduceras också. Kapitlet avslutas med att definiera begrepp som är vanligt förekommande i arbetet.

Bostadshus vid Matematikvägen, Ålidhem.

1.1 Bakgrund

Det här examensarbetet och projektet behandlar mellanrummen, dess innehåll, funktioner, betydelse och växtlighet. Arbetet har tillämpats i stadsdelen Ålidhem, i Umeå, björkarnas stad.

Ytorna mellan husen, vem tillhör de och hur kan man utnyttja respektive ta till vara på dessa så kallade mellanrum? Vad finns i mellanrummen och vad kan göras för att förädla dessa platser? Som landskapsarkitektstudent fascinerar man över det som händer och inte händer i mellanrummen. Därför känns det naturligt att i detta avslutande projekt (examensarbetet) titta närmare på just ytorna mellan husen.

Umeå

Eftersom examensarbetet tar utgångspunkt i en stadsdel i Umeå så börjar jag med att presentera staden kortfattat. Björkar, damfotboll, Norrlandsoperan, Norrlandsuniversitetssjukhuset, Umeå universitet, den årliga brännbollscupen (VM-status) och kanske också Sverker Olofsson från tv-programmet Plus bör man nämna om man ska presentera Umeå. Men Umeå är så mycket mer. Skogen, älven och odlingslandskapet men också människorna och framförallt levnadskulturen och mentaliteten gör Umeå till vad det egentligen är. Mycket mer än alla planterade björkar och den unika damfotbollen. Placerar man Umeå på kartan ligger staden ca 60 mil norr om Uppsala och 60 mil söder om Kiruna (se översiktskarta 1a, s. 11). Umeå är till invånarantalet en medelstor svensk kommun, med ca 111 000 invånare varav ca 30 000 är studenter.

Ålidhem

Fallstudien och examensarbetet har tillämpats i stadsdelen Ålidhem som ligger några kilometer öster om Umeå stadscentrum (se översiktskarta 1b, s. 11). Generellt kommer man till Ålidhem som student, invandrare eller som föstagångsboende ungdom.

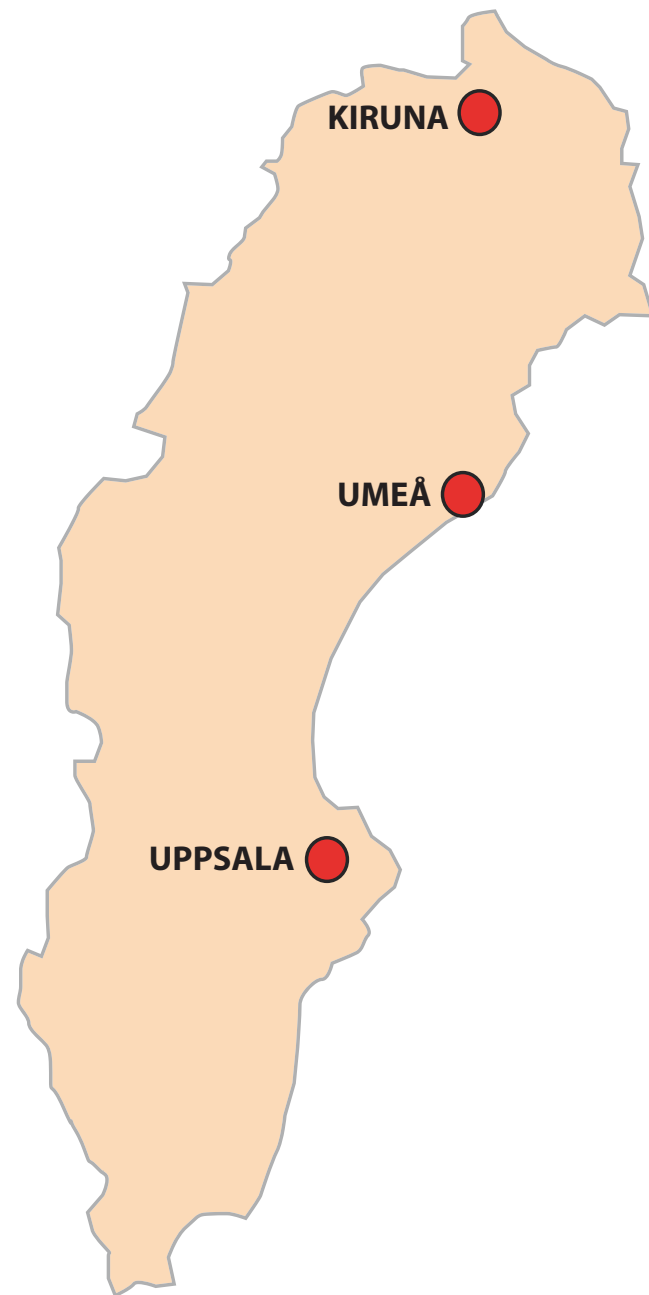
I fikarummet på SWECO har jag berättat för nyfikna anställda om mitt projekt på Ålidhem och då har man nickat igenkännande. Det är många som själva har bott på Ålidhem. Man kan säga att Ålidhem är slussen in till Umeå. Som en kvinna runt fikabordet uttryckte sig "Har man inte passerat Ålidhem och testat på att bo där har man inte "gjort" Umeå på rätt sätt, då är man ingen riktig Umebo."

Själv har jag passerat Ålidhem och bott på Matematikgränd. Nästan i ett år bodde jag i en charmig men liten, sliten och trång lägenhet utan balkong. Det som slår mig så här i efterhand är att en av de saker jag uppskattade mest som Ålidhemsbo var söderslutningen bakom hyreshuset där jag brukade sola. Inte i någon fin park eller längs någon trevlig promenadslinga utan en i en vanlig grässlutning, bakom ett hus. En bortglömd, men för mig, värdefull plats.

Den offentliga utemiljön, rummen mellan husen, Ålidhem Umeå.

Umeå, mer än bara björkar...

Översiktskarta 1a.
Umeå - mitt emellan Kiruna och Uppsala

Jordbrukslandskapet

Skogen

Älven

Människorna, mentaliteten och levnads-
kulturen är nog ändå det som gör Umeå till
vad det verkligen är och uppfattas som.

Översiktskarta 1b.
Ålidhem i förhållande till Umeå centrum (omarbetad efter Umeå kommuns
hemsida).

1.2 Uppdraget

Eftersom Ålidhem är ett aktuellt område på många sätt fick jag, på uppdrag av Umeå kommun, genom SWECO möjligheten att granska den offentliga miljön och grönstrukturen och komma med förslag till förbättringar. Jag har inventerat och analyserat stadsdelen. Med analysen som grund har jag tittat närmare på hur man kan tänka vid gestaltning i offentlig miljö. Slutligen har jag tillämpat gestaltungsprinciperna genom att presentera ett gestaltungsförslag för en utvald del inom Ålidhemsområdet. Jag har arbetat med Ålidhems mellanrum och haft Ålidhem som utgångspunkt och exempel. Jag har framförallt valt att studera de offentliga mellanrummen, dess innehåll, funktioner, betydelse och växtlighet. Jag har strävat efter att redogöra för vad som är viktigt i mellanrummen och hur man kan tänka för att uppnå en ”god” utemiljö när man gestaltar dessa ytor/platser. Den ”goda utemiljön” har jag valt att definiera som den sociala, trygga, upplevelserika, estetiska och identitetsskapande utemiljön.

Jag har tillämpat de kunskaper jag tagit till mig under utbildningen och bland annat genom de studiebesök som genomförts under studietiden (Paris, Beijing m.m.) Vilket bland annat framgår av de fotografier som finns i denna rapport.

1.3 Frågeställningar

Det finns idag inga riktiga principer för planering av stadsdelars mellanrum som skulle kunna underlätta kommunen och förvaltarnas arbete. Därav projektets inriktning med att studera mellanrummens användningsområden och potential för att skapa en ”god utemiljö”. Frågeställningar behandlar hur man kan gestalta och skapa bra utemiljöer. De bygger på de tankar jag hade när jag startade examensarbetet.

Meningen med frågeställningarna är att de ska vara en utgångspunkt och löpa som en mer eller mindre röd tråd genom arbetet. Därför ligger svaren utspridda i arbetet.

1. Vad är ett mellanrum, vilken funktion har det, vad innehåller de och hur kan man utveckla mellanrummen?

För att kunna gestalta och utveckla ett mellanrum måste man förstå vad mellanrummens funktion är, vad de innehåller och vilken betydelse de har för allmänheten. Frågeställningen behandlas och utvecklas mer i kapitel 2.1.

2. Vilken typ av växtlighet bör man satsa mer på i mellanrummen?

Vilken typ av växtlighet hamnar/ska hamna i mellanrummen med avseende på sociala, trygga, upplevelserika, estetiska och identitetsskapande värden. Hur kan man med enkla medel och långsiktighetstänkande skapa principer för gestaltning med växter i stadsdelarnas offentliga miljöer? Växtligheten som finns i Ålidhem tas upp i kapitel 3. Vilken typ av växtlighet och hur man kan gestalta med växtlighet har funnits med i ”tänket” under hela arbetets gång men behandlas mer ingående i kapitel 4.

3. Ska man försöka bevara växtlighet och formspråk eller skapa nytt?

Ska man vid utformning av gestaltungsprinciperna bevara och stärka den ursprungliga gestaltungsiden för ett bostadsområde som Ålidhem med ”stark” stadsmässighet eller ska man förändra och utveckla områdets karaktär? Jag utvecklar frågeställningen mer i kapitel 3 där jag går lite djupare in på själva området och dess tidstypiska formspråk och hur debatten ser ut för upprustning av dessa områden. I slutet av kapitel 3 ger jag min syn på huruvida man bör spara eller skapa något nytt för området.

1.4 Syfte

Syftet med examensarbetet och projektet är främst att fördjupa mina kunskaper kring utomhusmiljöers funktion, betydelse, innehåll och växtlighet. På så sätt kan jag få en bättre förståelse för mellanrummens användning och dess potential för att förbättra och utveckla stadsdelars utemiljö. Även om syftet är formulerat för att öka just min förståelse för mellanrummen riktas själva arbetet och dess slutsatser även till andra som berörs och påverkas av utemiljön. Beställare, andra landskapsarkitekter, boende, skötselentreprenörer och andra som arbetar med och använder utemiljöer kan och får gärna ta del av denna studie och examensarbete. Arbetet kan ses som ett underlag för de som arbetar med gestaltning/förvaltning av så kallade ”mellanrum”. Genom att uppmärksamma dessa ytor kan flera få en ökad förståelse hur mellanrummen fungerar /kan fungera och i ett lägre perspektiv också medverka till att ge mellanrummen ett bra och hållbart innehåll.

Stadsdelen Ålidhem skulle med en ansiktslyftning av utomhusmiljön vinna anseende från besökare och boende utanför den från omgivningen, orättvist nedvärderade stadsdelen. Det skulle också göra boende stolta över sin stadsdel men framförallt skulle de boende vinna på en upprustad utemiljö genom att de skulle kunna använda sina grönområden på ett bättre sätt. Genom att applicera gestaltungsprinciperna på fler offentliga miljöer i andra stadsdelar kan man underlätta och hjälpa till med att styra planering och skötsel i kommunen.

1.5 Tillvägagångssätt

Arbetet innefattar olika delmoment. En undersökande del, en del med diskussion kring gestaltungsprinciper och en del där gestaltungsprinciperna tillämpas.

Litteraturstudier

Den undersökande delen som utgörs av litteraturstudier (kapitel 2, "Stadens mellanrum") behandlar mellanrummen. Den sociala, trygga, estetiska, upplevelserika och identitetsskapande utemiljön behandlas också i det här kapitlet. Med stöd av litteraturkällor redogörs vad mellanrummen är och kan vara och hur viktig den "goda utemiljön" är. Litteraturen bekräftar också varför den sociala, trygga, estetiska, upplevelserika och identitetsskapande utemiljön bidrar till en "god utemiljö".

Fältinventering och analys

I den undersökande delen som innefattar inventering och analys har stadsdelen Ålidhems offentliga utomhusmiljöer granskats översiktligt. Inventeringen behandlar bland annat hur man använder stadsdelen, hur man tar sig fram och vilka stråk och entréer som är viktiga. Som ett komplement till mina egna inventeringar av området har de boende tillfrågats genom en boendekät. En intervju med de skötselansvariga har också genomförts för att ta del av de skötsel aspekter som finns på området. Boendekäten och skötsel aspekten behandlas i kapitel 3, "Stadsdelen Ålidhem".

Framtagning av principer

Utifrån stadsdelens förutsättningar och möjligheter samt insamlad information från litteratur i ämnet "en god utemiljö", behandlas vad som skulle kunna göras för att förbättra stadsdelars mellanrum. Jag tar även hjälp av skötselentreprenörer och boende för att stötta mitt resonemang i det här kapitlet. I den här delen av arbetet (kapitel 4, "Principer för gestaltning av offentliga rum") presenteras gestaltungsprinciper och förslag till förbättringar.

Tillämpning av principer

Gestaltungsprinciper och utvecklingsåtgärder tillämpas sedan i en vald och avgränsad del i stadsdelen Ålidhem. De tillämpade gestaltungsprinciperna presenteras som ett övergripande gestaltungsförslag i kapitel 5, "Gestaltungsförslag".

1.6 Avgränsning

Tematiskt hanterar arbetet mellanrummen, dess växtlighet, betydelse, funktion och innehåll i stadsdelen Ålidhems offentliga utomhusmiljöer. Gestaltning av mellanrummen och hur man kan skapa en social, trygg, upplevelserik, estetisk och identitetsskapande utomhusmiljö behandlas. Geografiskt behandlar arbetet stadsdelen Ålidhem i Umeå där inventering och analys görs för att få ett underlag att utgå ifrån så att allmänna principer kan utarbetas. Det slutgiltiga gestaltungsförslaget görs inom en mindre del av området Ålidhem. Examenarbetet utförs och färdigställs under våren-hösten 2007.

I stadens mellanrum finns växtlighet.

Växtlighet i alla de former; träd, marktäckare, vårlökar, perenner, buskar och klättrväxter.

1.7 Definitioner

För att vissa begrepp ska ha samma innebörd oavsett vem som tar del av arbetet har jag valt att definiera vissa ord enligt nedan. Förklaringarna bygger på mina egna reflektioner av ordens betydelse. Men det återspeglar förstås det jag tagit del av och lärt mig under min utbildning.

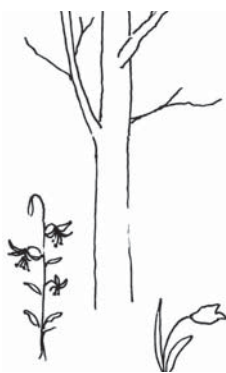
Estetiskt tilltalande

Något som är estetiskt tilltalande är vackert (ett objekts skönhet). Det är dock ett subjektivt begrepp som kan vara svårt att förklara exakt eftersom att alla människor har olika uppfattningar om vad som är vackert och tilltalande.

Identitet för ett område/en plats

Ett områdes identitet är det som definierar den unika platsen och hur vi ser på det området.

Växtmaterial

Växtmaterial omfattar planterade växter som träd, buskar, perenner, lökväxter, klätterväxter och sommarblommor som finns på ytor oavsett ägandeförhållande. Växtmaterial omfattar inte växter som spridit sig oönskat, exempelvis ogräs.

Gestaltning

Med gestaltning menas utformningen av ett områdes arkitektur och formspråk. Ett områdes utformning är ofta kopplat till en viss tidsperiod och dess ideal/trender.

Mellanrum

Allmänna ytor mellan byggnader och hus som är tillgängliga för alla och som ägs och förvaltas av kommun eller stat. Ett komplement till de halvprivata bostadsgårdarna. Mellanrum kan vara såväl ytor med definierade användningsområden som vägar eller odefinierade ytor som slänter och diken.

Grönstruktur/Grönytor

Grönstruktur avser alla icke bebyggda och icke hårdgjorda ytor oavsett ägandeförhållande. Begreppet innefattar också enstaka träd, trädtrader och vattentäckta ytor.

Trygghet

Trygghet handlar inte om att vara trygg i bemärkelsen av att vara i säkerhet utan själva känslan av att vara trygg.

Rumslighet

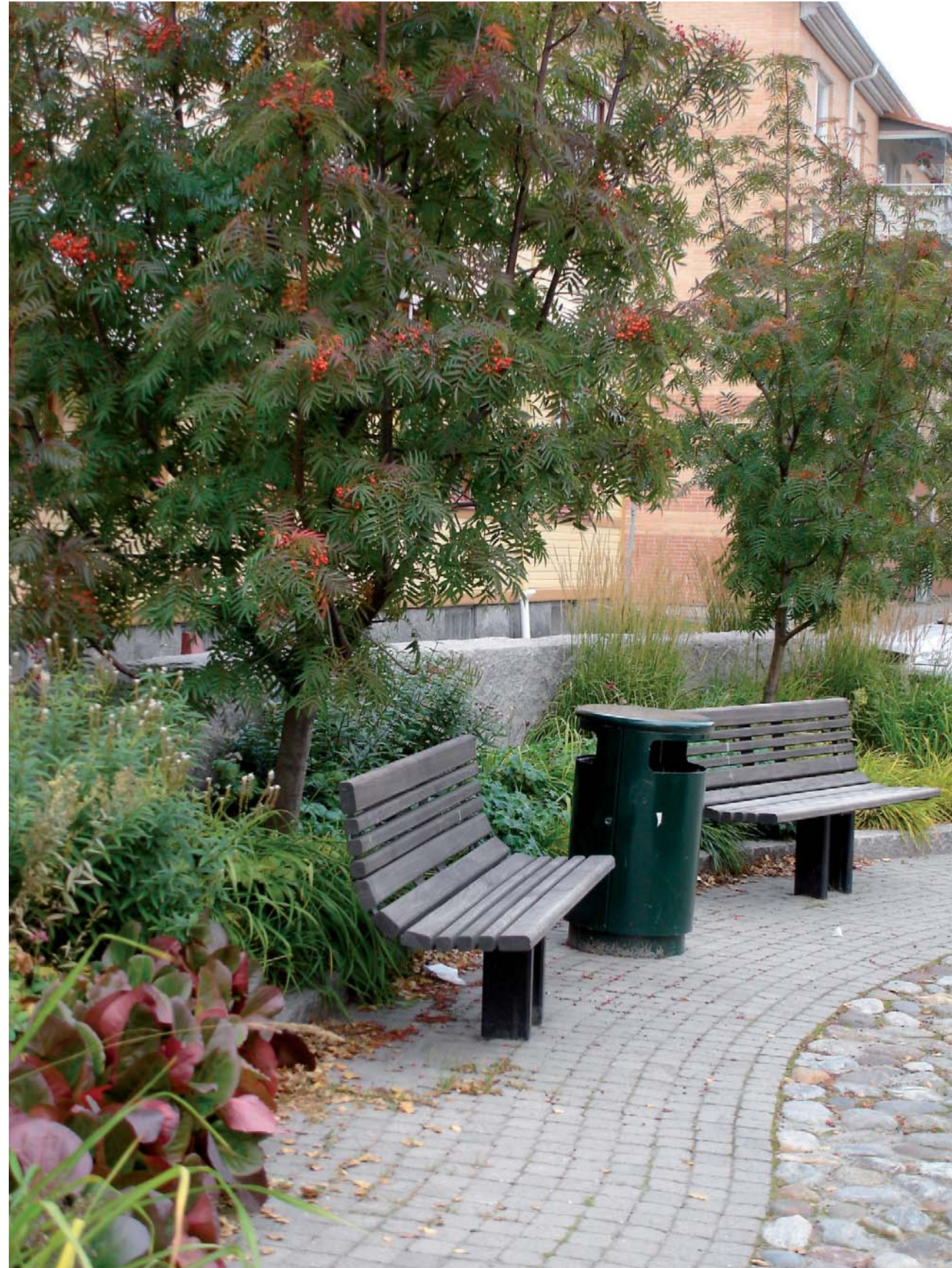
Utomhus handlar ofta rumslighet om en känsla av att vara omsluten, ett tänkt rum. Det tänkta rummet i utomhusmiljöer definieras ofta av golv, väggar och/ eller tak i form av gräs, buskar, träd, klätterväxter, perenner m.m.

Stadsmässighet

Stadsmässighet syftar ofta på en stram och tydlig gestaltning där utemiljön innehåller hårdgjorda ytor såväl som planterade ytor. Men inslagen av naturlig vegetation är begränsad. Stilrent, enkelt, välkött, formstarkt och tydlig design, är ord och begrepp som förknippas med stadsmässighet. Ordet stadsmässighet har dock en subjektiv betydelse vilket menas att ordets innebörd och betydelse beror på vem man frågar.

Sittplatser i en liten park (ett mellanrum) vid Västra Norrlandsgatan, centrala Umeå

KAPITEL 2

Andra kapitlet handlar om de offentliga mellanrummen och vad en väl fungerande och god utemiljö kan vara. Här redovisas vad som menas med en social, trygg, upplevelserik, estetiskt tilltalande och identitetsskapande utomhusmiljö. Framst behandlas dessa aspekter med stöd av andras åsikter och forskning som visar på dess väsentlighet och innebörd.

Mellanrum i centrala Umeå vid Västra Norrlandsgatan.

2.1 Mellanrummen

En av de frågeställningarna jag har ställt upp för det här examensarbetet (se kapitel 1.3) handlar om mellanrummen, vad de är och vad de har för funktion, innehåll och betydelse. Här fördjupar jag mig i och försöker finna svaren på denna första frågeställning.

Själva ordet mellanrum kan definieras som ytorna mellan hus eller byggnader. För att vidareutveckla själva företeelsen mellanrum tar jag hjälp av den danske arkitekten Jan Gehl. Hans bok "Livet mellem husene, udeaktiviteter og udemiljøer" (2001) behandlar det som sker mellan husen, varför och hur man kan påverka detta liv mellan husen. Jag har i examensarbetet enbart studerat de mellanrum som finns i den offentliga utemiljön. Med det menar jag de allmänna ytorna mellan husen som är/ska vara tillgängliga för alla och som ägs av kommunen (se illustrationskarta 1, s. 19).

Privat, halvprivat och offentlig miljö

Man kan dela in vår utemiljö i tre delar, den privata sfären, den halvprivata och den offentliga. Den privata sfären innefattar den egna lägenheten, balkongen, uteplatsen. Där tillåts främst inbjudna att komma in och ta del av området. Den halvprivata miljön innefattar bland annat bostadsgården och mindre områden som gränsar till bostadsgården. Där känner man sig främst välkommen att ta del av området om man bor i husen runt gården även om det ofta är tillåtet för andra att använda området. Ofta ägs marken av ägaren/ägarna till husen i närheten. Den offentliga miljön äger alla och alla bör ha tillgång till den. Gång och cykelvägar, parker, lekplatser och ytor vid sidan om hus eller gång och cykelvägar är exempel på offentliga miljöer. Det är här mellanrummen, som jag behandlar, finns.

Bostadsgårdarna har ofta en mer trädgårdslig karaktär med bärbuskar och småbarnslek, sommarblommor och mindre perennplanteringar. Mellanrummen är lite mer

storskaliga och ibland mer natur- eller parklika. De fungerar som ett komplement till bostadsgårdarna. Visst finns det utrymme för perennplanteringar och sommarblommor i de offentliga mellanrummen men inte med samma intima känsla som inne på bostadsgårdarna.

Mellanrummens funktion och användningsområden

Tittar man närmare på mellanrummens användning ser man att dessa ytor nyttjas och kan nyttjas till en rad olika aktiviteter. Mellanrummen kan ibland inbjuda till aktiviteter som lek, spel och träning. Men också till avkoppling, lugn och ro.

Mellanrummen fungerar som mötesplats och scen där vi träffar andra människor och själva får synas. Genom mellanrummen färdas vi oftast på cykel och till fots och många mellanrum fungerar därmed som transportsträckor. Mellanrummen behöver inte vara fulla av aktiviteter och mötesplatser, de kan också bestå av ytor som står tomma och inte används. Dessa ytor kan tyckas onödiga och kostsamma i vissas ögon, men de fyller också en funktion. De betraktas från förbipasserande och boende. De är buffertzoner där växter och djur tar skydd, lever och sprids. De tar hand om och filtrerar dagvatten. De kan också fylla estetiska funktioner, något att fästa blicken vid, något som ger området karaktär eller identitet. Mellanrummen kan också hjälpa människor att orientera sig i ett område.

I den privata sfären släpps inga främlingar in, balkonger, Ålidhem.

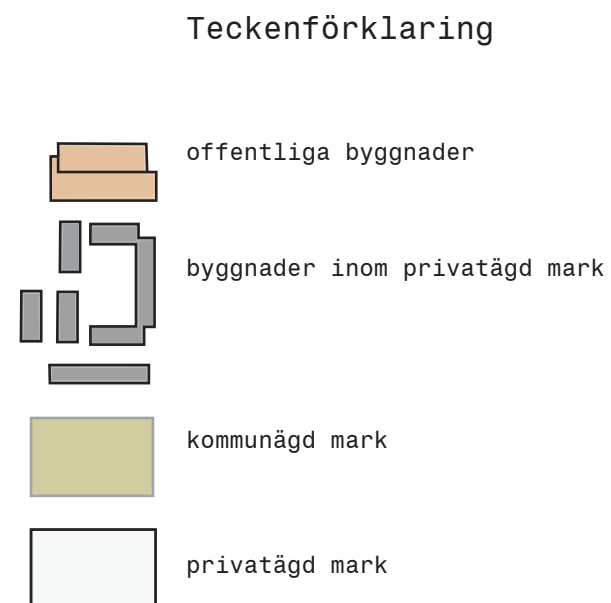
Den halvprivata sfären, innergård, Ålidhem.

Offentlig utemiljö och också rummet mellan husen bör vara tillgängligt för alla, Ålidhem.

Ålidhems mellanrum

Illustrationskarta 1

Mellanrummen kan definieras som de allmänna ytorna mellan husen. De tillhör alla men ägs och förvaltas i detta projekt av kommunen

Nödvändiga, frivilliga och sociala aktiviteter

Gehl delar upp de aktiviteter som sker i våra utemiljöer i tre olika kategorier. Nödvändiga aktiviteter, frivilliga aktiviteter och sociala aktiviteter. De nödvändiga aktiviteterna kan vara att ta sig till och från skola, jobb och dagis. Det kan också handla om att göra ett ärende t.ex. gå ut med soporna, handla eller ta ut hunden för en kvällspromenad. Dessa aktiviteter måste man göra oavsett väder och vind och oavsett om utemiljön är undermålig och trist.

Däremot beskriver Gehl att de frivilliga aktiviteterna, som exempelvis att ta en promenad, gå ut och leka, sätta sig och njuta av solen utspelas i avsevärt högre grad om det är vackert väder, om utemiljön är fräsch och om den har ett vettigt innehåll och utformning. Han skriver också att utomhusaktiviteter sker mer spontant och utspelas sig under en längre tidsperiod om utemiljön har en hög kvalitet och känns inbjudande och trevlig.

Sociala aktiviteter handlar både om att träffa andra människor och att ha dem omkring oss. Man behöver inte möta och prata med andra människor för att det ska räknas som social aktivitet. Det räcker att höra och se andra och ibland också själv synas. ”Sociala aktiviteter sker spontant och som en direkt konsekvens när människor rör sig och vistas på samma område utomhus.” (egen översättning från s. 14) skriver Gehl. Han menar att de sociala aktiviteterna beror mycket på graden av andra människors närvaro. Ju fler människor som vistas ute desto fler lockas också ut för att ta del av folklivet. Vi människor är flockdjur och trivs i andra människors närvaro och samvaro helt enkelt.

Om man ska fundera över vad mellanrummen borde användas till finns det åtskilliga aktiviteter som skulle kunna vävas in och ge mer liv åt mellanrummen. Oavsett vad man vill att mellanrummen ska vara och fungera som är det viktigt att tänka på dess gestaltning. Beroende på vilken avsikt man har med gestaltningen är det viktigt att skapa aktiviteter och målpunkter i mellanrummen för att få folk att ta del av utomhuslivet och därmed främja de frivilliga och sociala aktiviteterna för att på så sätt skapa en trevlig atmosfär.

Exempel på mellanrum;

- gång och cykelvägar
- parker
- lekplatser
- ytor vid sidan om hus (t.ex. dike, slänt)

Mellanrummens funktioner/användningsområden;

- plats för lek, spel, träning eller övrig aktivitet
- mötesplats och scen
- transportsträcka genom och inom området.
- plats för avkoppling, lugn och ro
- betraktas av förbipasserande och boende
- underlättar orientering och gör området mer ”lättläst”
- ger området karaktär och identitet och en estetisk upplevelse

Exempel på mellanrum, Medicinstråket Ålidhem.

Växternas funktion i mellanrummen

Mellanrummen innehåller ofta vegetation i olika former. Det kan finnas träd, buskar, gräsytor och skog men också fina rabatter och formsäkra, iögonfallande planteringar i mellanrummen. Växterna som finns i mellanrummen har många olika funktioner och spelar stor roll både som grundmaterial och som detalj och utsmyckning i våra utemiljöer. De lättar upp enformig och storskalig arkitektur och förminskar skalan på öppna ytor. Växtligheten kan avgränsa och separera ytor från varandra och ge upplysning om dess användningsområde. Den variation som växtligheten ger beroende på årstid skapar ett mervärde för människor som vistas i mellanrummen. Växtligheten ger oss blickpunkter och fond/bakgrund till husen runt omkring. Utmärkande växtlighet ger oss vägledning och underlättar orienteringen av ett område. Viss växtlighet kan också förstärka ett sammanhang och ge lokal förankring och förståelse för tidsaspekter dels genom dess symbolvärde och ålder.

Tittar man närmare på de biologiska faktorerna så skapar växterna ett bättre mikroklimat genom att utjämna temperaturskillnader mellan natt och dag. Växter ger också skugga och lä. De bidrar till att filtrera stadens luft, dränerar fuktig mark och ser till att regnvatten tas omhand. De bidrar till biologisk mångfald genom att ge skydd och näring till djur, insekter och andra växter. Men framförallt så livar växtlighet upp ytor genom stor variation av färg och form.

Växtlighet kan också medföra vissa problem. Pollen brukar man ofta tala om som ett problem när det gäller vissa arter av växtlighet. Men med tanke på att t.ex. björkars pollen kan färdas väldigt långt och att björk växer naturligt över nästan hela Sverige hjälper det inte att ta bort träd i staden för att minska pollenmolnet. Vissa växter kan skräpa ner efter blomning, fruktsättning, lövfällning, skadedjursangrepp och det måste man

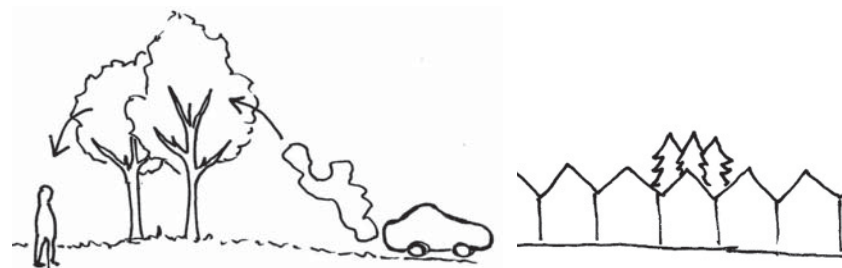
ta hänsyn till vid gestaltning av platser. Man kan undvika fruktsättande träd vid parkeringsplatser osv. Något som man också måste fundera kring när man gestaltar med växtlighet är växternas storlek. Ett litet träd växer och blir större och utan beskärning kanske det inte passar för den plats det en gång planterades för. Rätt träd på rätt plats är alltså viktigt.

Växternas funktion;

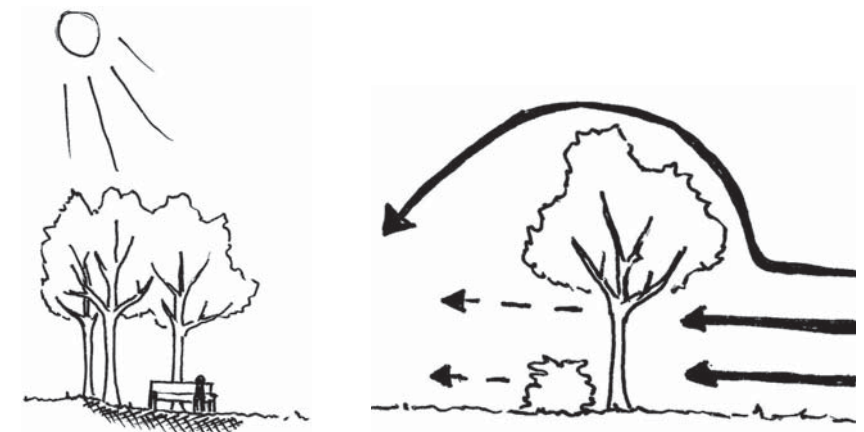
- utsmyckning och detaljrikedom
- förstärker/förminskar skalan
- avgränsar/ger rumslighet
- livar upp och ger årstidsvariation
- fungerar som blickpunkt/bakgrund
- ger vägledning
- skapar sammanhang/ger identitet
- förbättrar mikroklimatet (ger skugga/lä)
- dränerar fuktig mark
- tar hand om och filtrerar dagvatten
- bidrar till biologisk mångfald
- buffertzona för växter och djur

Negativa aspekter med växtlighet;

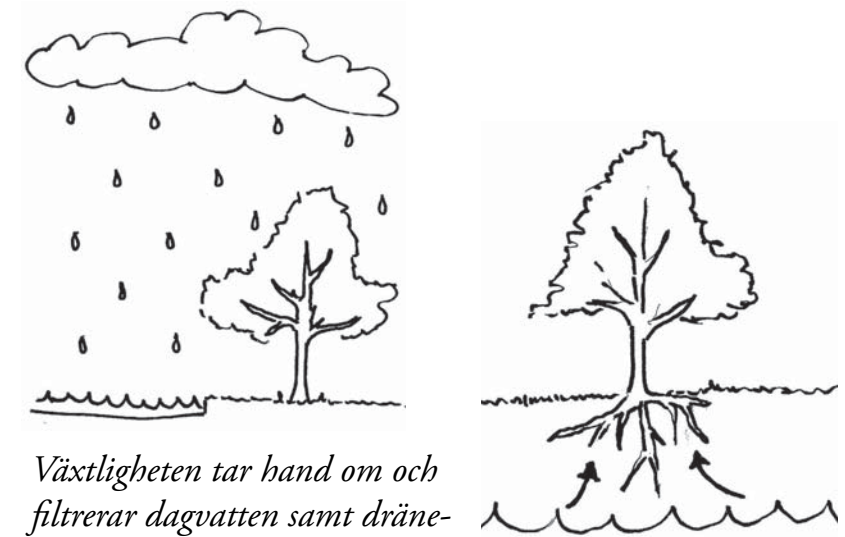
- pollen
- nedskräpning
- små träd blir stora och skuggar/ryms inte

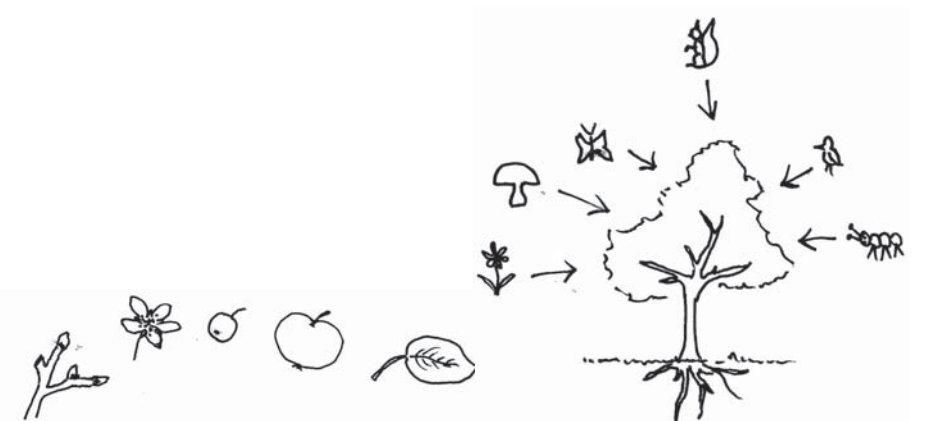
Växtligheten filtrerar luften och kan ge vägledning och orientering i ett område som gör det lättare att hitta hem.

Växtligheten kan ge skugga och lä och skapa platser med behagligt mikroklimat.

Växtligheten tar hand om och filtrerar dagvatten samt dränerar marken.

Mellanrummen bidrar till biologisk mångfald och skapar årstidsvariation.

2.2 Social och trygg utemiljö

Ett krav för att utomhusmiljöer, och därmed också stadens mellanrum ska anses vara funktionella, sociala och trygga, borde vara att de är till för alla och kan användas av alla. Även människor som har rörelsehinder eller andra kroppsliga och kanske psykiska besvär och svårigheter ska ha möjlighet att vistas utomhus. En social utemiljö som är tillgänglig för alla är som jag ser det en miljö där man kan se och synas, utbyta idéer och tankar med varandra. Det är också en miljö där man kan leka, mötas eller bara ha möjlighet att få koppla av och vara ifred. Att känna sig trygg utomhus är viktigt. Det gör att man vågar vistas och ta för sig i sin utemiljö på ett tillfredställande sätt. Som jag tidigare redogjorde är en inbjudande utemiljö med hög kvalitet också en förutsättning för att främja de frivilliga och sociala aktiviteterna som sker i mellanrummen.

Jag har valt att titta närmare på olika ålderskategorier för att se vad forskare och debattörer anser att dessa behöver i sin utemiljö när det gäller en social och trygg utemiljö.

Äldres behov i sin närmiljö

Ulla Berglund, landskapsarkitekt och universitetslektor vid institutionen för stad och land, SLU Ultuna och Ulla Jergeby, sociolog tar upp äldre människors användning av utomhusmiljön i "Stadsrum, människorum, att planera för livet i mellan husen" (1998). De beskriver bland annat de äldres minskade rörlighet och påpekar vikten av att det finns sittmöjligheter och viloplatsar nära till hands längs stråk och ute i parker. De skriver också att man som äldre inte heller reagerar lika snabbt och får därför svårare att läsa av trafiksituationer och orientera sig. Därför är det viktigt att gångstråk är tydliga och lätta att följa och hitta till och från.

Enligt Berglund och Jergeby tillbringas pensionärer ofta sin tid i utomhusmiljön ur nyttyosynpunkt, man går till affären, apoteket, banken och då främst i den egna stadsdelen. Ungefär hälften av de tillfrågade i undersökningarna som Berglund och Jergeby gjort uppger att de också tar promenader för att de tycker det är kul och intressant samt för att komma ut för att få se och träffa folk.

Barns behov

Berglund och Jergeby tar också upp barnens perspektiv i sin bok. Barn och äldre är de ålderskategorier som vistas mest i sin närmiljö skriver Berglund och Jergeby. Vidare menar de att barn behöver ha nära till lek och påpekar att barn idag ofta isoleras och "segregeras både rumsligt och socialt" (s. 53) p.g.a. deras storlek och svårighet att ta sig fram i trafikerade situationer.

Fredrika Mårtensson, fil.dr, miljöpsykolog, Institutionen för landskapsplanering, SLU, Alnarp anser i en utskrift från ett föredrag (hämtat från internet) att den fysiska miljön är avgörande för vilken lek som utvecklas "Ibland säger man att barn kan leka överallt, att kvaliteten på leken är oberoende av miljön, men det är inte sant." Vidare fortsätter Mårtensson att beskriva gatan som den självklara lekplatsen och "ett utrymme som förut barn fick förfoga fritt över men som idag anses som förkastligt". Hon menar på att det kan vara svårt att hitta ersättningsytor till barns lek då man förtätar som man gör idag och då barn inte längre kan eller får använda gatan eller andra "icke miljöer"/restytor som lekplatser. Lekplatser ska inte heller vara alltför strukturerade och välplanerade eftersom det hämmar barns fantasi och därmed också leken säger hon.

På DN hemsida 6 aug 2007 ("Nitiska säkerhetsinspektörer river våra barns kojbyggen") debatterar Maria Kylin, agr. doktor och landskapsarkitekt tillsammans med Fredrika Mårtensson fil. doktor i miljöpsykologi, båda från Sveriges lantbruksuniversitet och Gisela Nyberg, doktorand i fysisk aktivitet från Karolinska institutet just om barns alltför välstrukturerade och välordnade lekplatser "Vi kan inte nöja oss med att barns möjligheter till lek, samvaro och skapande reduceras till "säkra miljöer med säkra lekredskap" skriver de. Forskning vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) stärker också Mårtenssons m.fl. uttalande och visar att barn med tillgång till utemiljöer med hög lekpotential får en ökad fysisk aktivitet, liksom bättre motorik och koncentrationsförmåga. Attraktiva utemiljöer är viktiga också för barns lärande och sociala utveckling. Där det finns natur och jämnåriga uppstår lätt möten och därmed övning i det sociala samspelet.

Lekredskap på rad, stimulerar inte fantasin på bästa sätt. Lekplats Haga, Umeå.

Kreativ och fantasistimulerande utemiljö för barn

Lekredskap, Tryffelvägen Uppsala.

Konstverk som väcker nyfikenhet, Tryffelvägen Uppsala.

Stenlabyrint vid skogskanten. Lek och konstverk i bostadsområde, Tryffelvägen Uppsala.

Äldre träd är bra lekredskap, Haga Umeå.

Ungdomar

Även ungdomarnas behov i utemiljön hanterar Berglund och Jergeby i "Stadsrum, människorum, att planera för livet i mellan husen". I en undersökning gjord i Lund där ungdomar har fått beskriva sin utomhusmiljö skrivs sammanfattande att "det ofta saknas mötesplatser för ungdomar mellan 13 och 16 år".

Mats Lieberg, sociolog, professor och forskare vid SLU Alnarp behandlar ungdomars utomhusmiljö lite mer ingående i en rapport "Ungdomar, staden och det offentliga rummet" (1993). Lieberg skriver om reträttplatser och interaktionsplatser som två typer av rum/platser som ungdomar i högsta grad använder och behöver använda. Reträttplatserna, som lite undanskymda platser dit man söker sig för att dra sig undan vuxenvärlden eller ibland den nog så granskande gruppen av andra ungdomar. Antingen drar man sig undan för att vara helt själv eller så drar man sig undan tillsammans med kompisar. Interaktionsplatser däremot är livliga, folktäta platser där det händer något, där man vill se och synas. Det är viktigt att värna om båda sorters platser i utomhusmiljön. Lieberg menar att när vi vuxna får agera så inrättar vi ofta speciella lokaler och aktiviteter där ungdomar kan hålla till. Ungdomar förväntas delta i någon slags aktivitet och verksamhet, inte bara vara ute och "hänga" med kompisar och därför planeras ofta utemiljöer ofta utifrån detta. Men ungdomarna behöver även platser som de kan använda lite hur som helst. Oplanerade ytor där man kan utöva aktiviteter som inte är förhandsvisade och specificerade. Han skriver också om hur ungdomar gärna vill ha någon samlingsplats, någonstans att utgå ifrån som t.ex. gator och vägkorsningar.

Vuxna

Om vuxna skriver Berglund och Jergeby kortfattat att de söker sig ofta bort från bostadsgårdarna och grannarnas vaksamma ögon. Man tar gärna en promenad och stannar till vid lite mer offentliga platser där man inte känner sig lika iakttagen som inne på "gården". Det verkar som om man som vuxen skäms inför andra om man inte är sysselsatt av något. Att sola, läsa en bok eller sitta och fundera och titta på andra människor gör man helst inte ensam eller när andra ser. Därför är det viktigt med avkopplande platser där man kan slå sig ner och inte känna sig iakttagen.

Trygghet

En känsla av att vara otrygg är något som är väldigt personligt och framkallas av olika saker för olika människor. Man vet att de som känner sig mest otrygga är kvinnor och äldre människor. Enligt en sammanställning som jag gjorde i Umeå i samband med en förstudie för trygghetsinventering under min praktik (2006), så vet man också att de som råkar ut för mest våldsbrott utomhus är män. Det är viktigt att man oavsett ålder eller kön känner sig trygg oavsett vad statistiken visar så att man vågar och vill använda sin utemiljö.

Enligt den trygghetsinventering som jag gjorde i centrala Umeå, Vasagatan (projektarbete som gjordes för Umeå kommun genom SWECO VBB under min praktik 2006) finns det ett antal saker man kan tänka på för att göra ett område känt tryggt. Ett område/en plats som är ren och fräsch uppfattas som trygg. Man får en känsla av att människor bryr sig och att det här är ett område där goda samhällsmedborgare vistas. En intressant och detaljrik utemiljö är trevligare att vistas i och kan locka ut människor i sin utemiljö. De människor som vistas ute lockar i sin tur också ut fler människor. Området blir också lättare att orientera sig i om det innehåller unika detaljer eller accenter. Undersökningen visar också att man vill ha en god överskådlighet

för att känna sig trygg. Det beror på att man vill kunna upptäcka faror på långt håll och därmed kunna välja en annan väg eller ha tid på sig att planera sitt agerande. En anpassad belysning till platsens användning är också något som anses vara trygghetsskapande. Stråk där belysningen gör det lättare att se mötande människors ansikten och mörka hörn/partier känns tryggare. Med små medel och effektbelysning på hus och växtlighet kan man också få en plats kännas mer ombonad, trevlig och därmed mer inbjudande och trygg.

Men det som trygghetsinventeringen visar gör mest för trygghetskänslan, är den mänskliga aktiviteten. Att försöka samla människor på ett huvudstråk och införa kvällsaktiviteter eller något som lockar ut människor kvällstid ger området liv och rörelse. Genom att se och höra andra människor ökar trygghetskänslan. Att göra gatan/områden synliga från bostadsentréer och bostadsfönster har också samma effekt och ökar känslan av trygghet genom att människor finns i närheten och skulle kunna ingripa om något händer.

Finstämd ljussättning ökar tryggheten. Belyst isbock i centrala Kiruna.

Oplanerade ytor som mötesplatser

Ungdomar behöver någonstans att mötas. Det kan handla om oplanerade ytor som man kan använda lite hur som helst. Valborgsmässofirande i en park, Uppsala.

2.3 Identitetsskapande utemiljö

Ett områdes identitet är det som definierar den unika platsen och hur vi ser på det området. Vissa områden och stadsdelar har väldigt starka symbolvärden/identiteter som är avgörande när det gäller att ge ett område hög eller låg status. Men det är mycket som har inflytande på områdets identitet, det handlar inte bara om gestaltningen av området.

”Platsen skapar människan, människan skapar platsen.” heter ett av de kapitel ur D-uppsatsen ”Välkommen till min jävla förort...” - en uppsats om plats, identitet, media och musik” (2001) som Ulrika Andersson, student vid institutionen för kulturanthropologi och etnologi (Uppsala Universitet) skrivit. I kapitlet förklarar Andersson att när vi beskriver oss själva så lägger vi ofta in varifrån vi kommer. Vår uppväxtplats speglar vår identitet, i vilken sfär vi rör oss och vår status i samhället. Uppväxtplatsens identitet blir därför viktigt för oss eftersom vi gärna överför platsens identitet till vår egen identitet. Vi vill gärna att andra människor ska tycka om oss och se upp till oss. Därför tycker vi också att andras åsikter om den estetiska utformningen av vårt eget bostadsområde är viktiga för vår egen status i samhället.

I sin D-uppsats ”Varför trivs vi? Arkitekturupplevelsen ur ett kognitionsvetenskapligt perspektiv” (2002) förklarar Camilla Johansson, student vid institutionen för Kognitionsvetenskap (Göteborgs universitet) begreppet identitet. Hon refererar till arkitekterna F. Werne och B. Hjort (s. 19) som tror att den kunskap som samlas under uppväxten innehåller grundläggande värderingar om rumsuppfattningen och var vi hör hemma. Att vi trivs och känner tillhörighet förklaras med att ”när människan ställs inför en situation innehållande symboler som hon förstår, känner hon kontroll då hon har kunskap om vad situationen kräver för strategi och handling. Hon känner sig därmed tillfreds, och platsen ter sig behaglig och trygg.” Det är alltså väldigt tydligt att vi påverkas av platsen och genom att vi använder och utnyttjar platsen så påverkar vi i vår tur själva platsen.

Magdalena Franciskovic, landskapsarkitekt vid Grontmij Stockholm och Sofia Sandqvist, landskapsarkitekt, universitetsadjunkt vid Stad och Land, SLU Ultuna, Uppsala skriver i kapitlet ”Den yttre miljön, en fråga om identitet” (En miljon bostäder arkitekturmuseets årsbok 1996) att man istället för att ge ett område en identitet bör prata om ”vilka objekt och förhållanden i det offentliga rummet som bygger upp en karaktär som i sin tur påverkar människors identitetsskapande”. Även om de menar att det är svårt att skapa en utemiljö med identitet så bör det ändå vara viktigt att sträva efter att skapa särprägel för en miljö.

Äldre stadskärna med stiliga, välköpta stenhus förknippas med ett visst klientel, centrala Uppsala.

Ytterområde, enformigt, slitet, förknippas med en annan typ av människor än centrala stan, låginkomsttagare, ungdomar och nya svenskar, Gottsunda Uppsala.

2.4 Estetiskt tilltalande utemiljö

I en av de undersökningar som Ulla Berglund och Ulla Jergeby gjort och som sammanfattas i "Stadsrum människorum, att planera för livet mellan husen" nämns den estetiska upplevelsen som relativt viktig för att locka ut människor i sin utemiljö. Därför är det viktigt att fundera över utemiljöns estetik och gestaltning. Estetik beskrivs som ett objekts skönhet d.v.s. att det är vackert. Estetik är dock ett subjektivt begrepp där alla människor har olika uppfattningar. Även om alla har olika tycke och smak verkar det finnas vissa gemensamma nämnare för vad vi gillar och anser vara vackert att se på.

Camilla Johansson skriver i sin D-uppsats "Varför trivs vi? Arkitekturupplevelsen ur ett kognitionsvetenskapligt perspektiv" att rumsupplevelsen är komplex och att den baseras på en mängd olika faktorer som inflytande, enskilda eller sammantagna som dessutom har en abstrakt och föränderlig karaktär". Det är svårt att fastställa några enkla regler och modeller som man ska följa för att uppnå ett estetisk värde.

Vidare påpekar hon dock att för att trivas tycker vi människor att färg och form som är i harmoni och balans är att föredra. En miljö som känns harmonisk och balanserad kräver inte lika mycket ansträngning för hjärnan och gör därmed upplevelsen av en utemiljö mer behaglig och estetiskt tilltalande. Den estetiska upplevelsen hör alltså ihop med helheten och därmed också utemiljöns kvalitet och innehåll.

Helheten och därmed miljön runt omkring en plats spelar stor roll. Samma rödbladiga bjök ger olika intryck beroende på från vilket håll den betraktas. Innergård, Nygatan Umeå.

2.5 Upplevelserik utemiljö

I "Stadsrum människorum, att planera för livet mellan husen" skriver Ulla Berglund och Ulla Jergeby om vikten av en plats utformning och vad som lockar ut människor i sin närmiljö. I undersökningar som de genomfört har det visat sig att det främst är nyttobehovet som styr människor att gå ut. Man tar sig till och från arbetet, dagiset, affären, sophuset främst för att man måste. De frivilliga aktiviteterna däremot verkar styras av att man vill uppleva miljön i kombination av de sociala kontakterna man får då man går ut.

Upplevelsen av en plats och möjlighet till aktivitet var det som rankades högst i en av deras undersökningar om hur vi vill använda vår utemiljö. Vidare skriver Berglund och Jergeby att "ett upplevelsevärde innebär att människor på något sätt ges tillfälle att utforska omgivningen aktivt." En upplevelserik miljö behöver inte vara fullmatad med aktiviteter och intresseväckande detaljer men ska ha en viss detaljrikedom och ha ett innehåll som drar till sig intresset eller något att fästa ögonen på.

Lek med höjd och form, skapar ett blickpunkt och en intressant utemiljö, klippt häck, Parc Citroén, Paris (längst t.v.) Inramning av gångstråk, Parc Vilette Paris. (de två bilderna t.h.)

Upplivelsesvärden

Vårblommande buskage (t.v.) piggar upp och skapar blickpunkt under våren. Gimo, Norra Uppland. Lek med organiska former (t.h.) Klippt häck, Beijing.

KAPITEL 3

I det här kapitlet följer en övergripande beskrivning, inventering och analys av stadsdelen Ålidhem. Hur tänkte man när man planerade stadsdelen med avseende på gestaltning, barn, trafik och växtlighet. Hur blev området när det var färdigt. Hur används området idag och vilka framtidsplaner finns för området. Inventering och analys bygger dels på den planbeskrivning som finns för området, mina egna fältinventeringar samt ett enkätutskick som gjordes i stadsdelen. Kapitlet inleds med att gå djupare in på en av mina frågeställningar som behandlar hur man bör förhålla sig till ett område, likt Ålidhem, som växt fram under miljonprogrammet.

Entréer, Ålidhems högskolehotell.

3.1 Miljonprogrammet

För att kunna förstå Ålidhem som området måste man förstå dess historia, varför och hur det byggdes. För att behandla en av de frågeställningar jag ställt upp för arbetet och som handlar om hur man ska förhålla sig till det tidstypiska formspråket eller inte vid en uppbyggnad måste man också vara insatt i debatten kring områden som Ålidhem, som byggdes på 60-70-talet. Därför inleds kapitlet med att beskriva ”byggbloomen” som framkallades under dessa tio år.

Stadsdelen Ålidhem är uppförd under mitten av 60-, till mitten av 70-talet. Under dessa år byggdes det en miljon nya bostäder i Sverige. De områden som växte fram blev ofta enformiga och storskaliga. De bostäder som byggdes är dock ofta funktionsenliga och praktiskt planerade med tanke på ljusinsläpp och användarvänlighet. Men trots det funktionalistiska tankesättet i många av just dessa höghusområden har en diskussion pågått sen 70-talet om hur man ska förbättra dessa områden så att de blir mindre anonyma och får trevligare utomhusmiljöer. Många kritiska röster höjdes då områdena stod klara och många områden kompletterades därför med växtlighet redan i ett tidigt skede (så också på Ålidhem). Men trots det så behöver många av dessa områden ändå ses över.

Idag börjar man inse att dessa miljöer ändå har ett värde som man bör ta vara på och skydda. I kapitlet ”Den yttre miljön, en fråga om identitet” (En miljon bostäder arkitekturmuseet årsbok 1996) resonerar Magdalena Franciskovic och Sofia Sandqvist om miljonprogrammets bostadsområden. De menar att eftersom miljonprogrammets områden har funnits länge har de också varit/blivit en hembygd för så många. Därför bör den också ”behandlas med den omtanke och respekt som en hembygd förtjänar” och inte rustas upp hur som helst.

Franciskovic och Sandqvist skriver att det är viktigt att skapa en ram för arbetet med utemiljön och att ”unika lösningar till unika bostadsområden” är viktiga. Om den strukturella uppbyggnaden av området skriver de att man i många fall kan behöva ändra rörelsemönstret för att skapa fler mötesplatser och en mer sammanhållen utomhusmiljö, detta genom komplettering av byggnader och aktiviteter. I landskapet och de gröna rummen anser de att man bör utveckla karaktären ”stad i park” såsom man tänkte från början. Då kan också den ursprungliga visionen ”bostadsområden i ljus, luft och grönska” utvecklas till något positivt. De fortsätter att beskriva vegetationen som ett viktigt redskap till förbättring. ”Växter är dynamiska, fysiska element” som kan ha ett ”starkt arkitektoniskt och trädgårdspräglat utseende i form av klippta häckar eller alléer”. Stora träd förminskar både den storskalighet som miljonprogramsområden präglas av och fungerar som vindskydd och rumskapare.

Brister som finns i många miljonprogramsområdets utemiljöer och som stämmer överens med Ålidhemsområdet listar Franciskovic och Sandqvist enligt nedan:

- Den slentrianmässiga utformningen av grönområden
- Den upplösta rumsligheten som bl.a. saknar intima rumsbildningar.
- Det enorma markslöseri vilket är ett tecken på en avsaknad av värdering av mark.

Vidare menar de också att miljonprogramsområden har stora möjligheter att förändras eftersom de innehåller stora ytor som idag inte används och därför lätt kan få andra funktioner och ett annat utseende.

Stadsmässig gestaltning, stilrent, enkelt formspråk och mycket hårdgjorda ytor, miljonprogrammet tillika Ålidhem.

Ålidhem

Ålidhems centrum med affärer, snabbmatställen, café, kiosk, videobutik, frisör m.m.

Flerbostadshus från 70-talet, Medicinstråket, Ålidhem.

Påbyggda våningar med sadeltak, Socionomstråket västra delen.

*Nya femvåningshus på Magistervägen, ett försök till för-
tätning av området.*

3.2 Presentation av Ålidhem

Stadsdelen Ålidhem (se orthofotokarta, s. 36.) ligger strategiskt placerad nära Umeå universitet och Norrlands universitetssjukhus ca 4 km från Umeå centrum. Ålidhem var från börjad ett tilltänt småhusområde. Men med anledning av regionsjukhusets utbyggnad och de framskridande byggnationerna av universitet på 60-talet ändrades planerna. Området planerades istället för 5000 flerfamiljbostäder. Ålidhem planlades av det unga arkitektkonsultföretaget ELLT, Engström, Landeberg, Larsson och Törneman -och gestaltades tidstypiskt.

Ålidhems arkitektur och gestaltning kan beskrivas med begrepp som stilrent, konsekvent sammanhållet och storskaligt. Idag anses området ha ett stort kulturhistoriskt värde (Byggnadsordningen för Sofiehem-Ålidhem 2006). Bostadsbebyggelsen utgörs av röda tegelhus i 2-4 våningar med ursprungligen platta tak. Husen är byggda främst som lamellhus och är rätvinkligt grupperade i gårdar. Bostadsbebyggelsen är uppdelad i fem grupper (se illustrationskarta 3, s. 35) inom vilka gårdarna känns mer sammanhållna med liknande karaktär. Vissa hus har kompletterats med påbyggda våningar. Mindre punkthus med 6-våningar har förtätat vissa storskaliga delar av området. Boende i området domineras av studenter och nya svenskar. Den vanligaste boendeformen är hyresbostäder men det finns också gårdar med bostadsrätter. Service, skola och idrottsplats är samlade i ett centralt stråk (se illustrationskarta 2, s. 34). Trafiksystemet separerar bilar och oskyddade trafikanter. Biltrafiken är utifrånmatad och genomfartstrafik förbjuden.

Flera projekt planeras och genomförs just nu i stadsdelen. Man planerar att förlägga E4:an på ena sidan av stadsdelen. Kommunen har därför tagit fram en ny trafikplan för områdets trafikstrukturering (se illustrationskarta 11, s. 57). Ålidhems högstadieskola kommer att läggas ner och eventuellt annan verksamhet startas upp. En konstgräsplan har nyligen färdigställts vid hög-

stadieskolan i mitten av det centrala stråket. Studenter från Umeå konsthögskolan har beviljats pengar till att skapa konst i utomhusmiljön på Ålidhem. Detaljplaner har tagits fram för nybyggnationer vid stadsdelscentrat för en stor matvarubutik.

Illustrationskarta 2

Centralt stråk med skola, bibliotek, mataffärer, kiosk, snabbmatställen, restauranger och övrig affärsverksamhet.

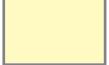
Områdesindelning

Illustrationskarta 3

Bostadsbebyggelsen är uppdelad i fem grupper inom vilka gårdarna känns mer sammanhållna med liknande karaktär. Vissa hus har kompletterats med påbyggda våningar (bokstavsbezeichnung A och C). Mindre punkt-hus med 6-våningar (bokstavsbezeichnung F) har förtätat vissa storskaliga delar av området.

Teckenförklaring

A-F	Bostadskvarter
G	Främst offentliga byggnader
	Bebyggt från 1990
	Bebyggt från 1970
	bebyggt från 1960

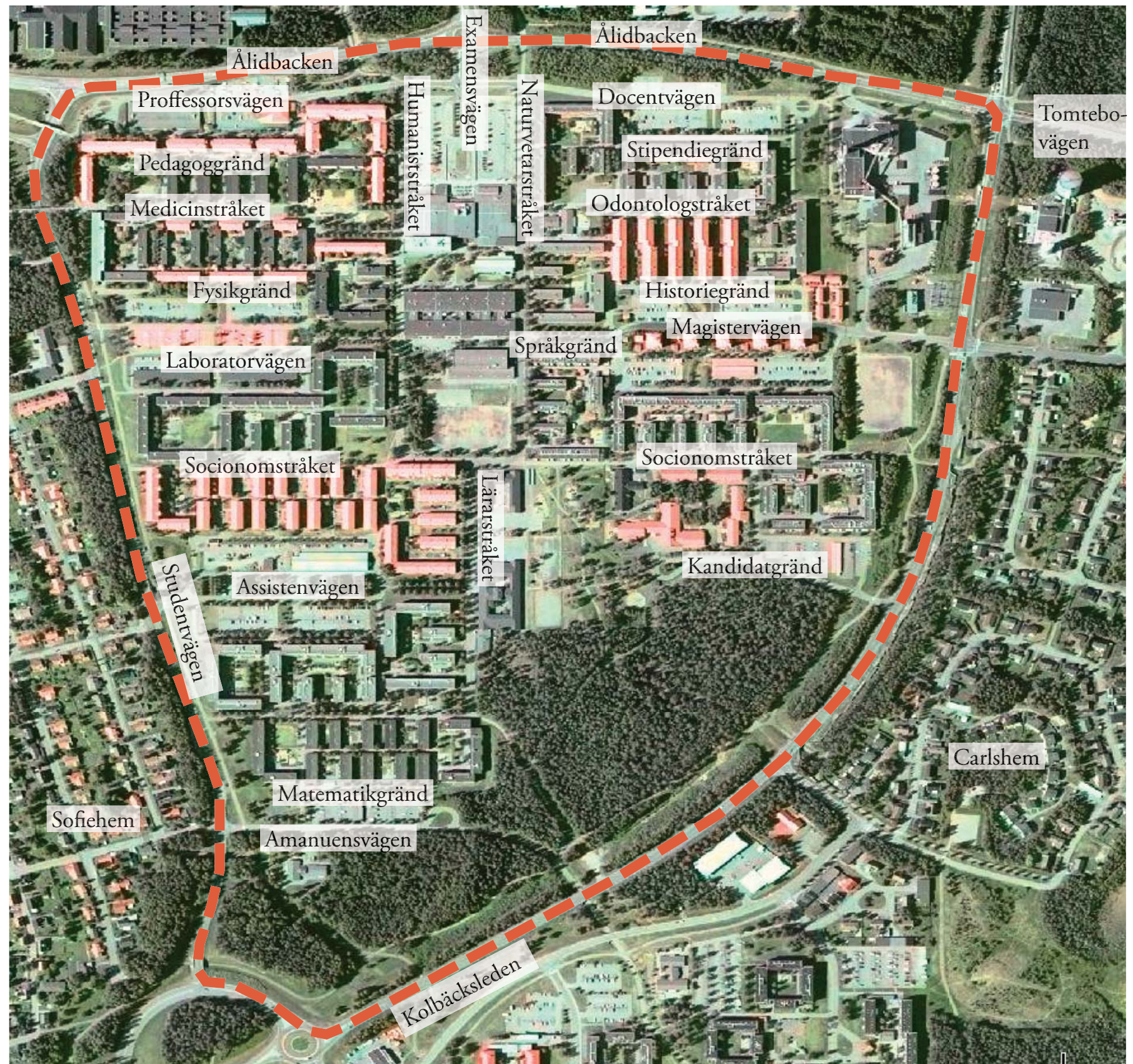
3.3 Planbeskrivning för Ålidhem

Arkitektkonsultföretaget ELLTs utgångspunkt när det gällde den befintliga marken och växtligheten för området beskrivs i stadsplanen (Beskrivning tillhörande förslag till stadsplan för Ålidhem, Umeå, 1964) som "karg skog finns, med för ett bostadsområde mindre lämpad karaktär". Vidare påpekas att terrängen är relativt platt med inslag av myrmark och berg i dagen och att området avvattnas av en befintlig bäck.

Gestaltning

I programmet för stadsplanarbetet går det att läsa om Ålidhems utformning att "ett stort mått av stadsmässighet eftersträvas med medvetet skapande gårds- och gaturum och med överallt klart angiven och motiverad markbehandling utan impediment och spillda grönmessor". Uttrycket stadsmässighet kan vara svårdefinierat men detta fall kan tyckas att stadsmässighet syftar på en stilren, enkel, stram och tydlig gestaltning där utemiljön innehåller stor del hårdgjorda ytor och liten del planterad växtlighet (egen tolkning).

Vidare skriver arkitekterna Engström, Landeberg, Larsson, och Törneman i "beskrivningen tillhörande förslag till stadsplan för Ålidhem" (februari 1964) "för att i sådan anhopning av bebyggelse arkitektoniskt och stadsmässigt skapa ordning erfordras en visuell och känslomässigt uppfattbar gestaltning av de enskilda husens inbördes relationer och gruppering." Man uttrycker också i stadsplanen att kvarteren skulle ha olika karaktär och att detta bland annat skulle lösas med växlande hushöjder (1-3 våningar.) Bostadsgårdarnas storlek skulle bero på omkringliggande hushöjder för att få ett bra solinfall på alla gårdar. På så sätt skulle man kunna få en mer "sammanhållen, tätare typ av stadsbebyggelse" utan att området skulle kännas trångt och mörkt.

Orthofoto av stadsdelen Ålidhem, tillhandahållet av Umeå Kommun.

*Liknande formspråk och växtlighet
i hela området*

Typiskt mellanrum i stadsdelen Ålidhem, öppen gräsyta med björkar.

Socionomstråket västra delen.

Socionomstråket, östra delen.

Odontologstråket.

Matematikgränd.

Barn

När man planerade området ansåg arkitekterna från ELLT att många av de studenter som skulle befolka området skulle vara barnfamiljer och att den största andelen barn skulle finnas i åldrarna 0-7 år. Därför ville man kunna inrymma och erbjuda alla typer av lekplatser för varierande lekar och sysselsättningar inom ett sammanhållet och trafikskyddat område. Man satsade på småbarnslek med sandlek och enklare redskapslekplatser inne på gårdarna. Längs stråken skulle ett slags mellanting mellan gårdsleken och parkleken finnas. I bostadsgruppernas större parkrum skulle dessutom större gemensamma lekanläggningar med asfalt och grusplaner, större sandlådor, klätterredskap och bollplank förläggas, detta utöver lekgårdar tillhörande dagis och skola. (Beskrivning tillhörande förslag till stadsplan för Ålidhem” februari 1964, Engström, Landeberg, Larsson, och Törneman.)

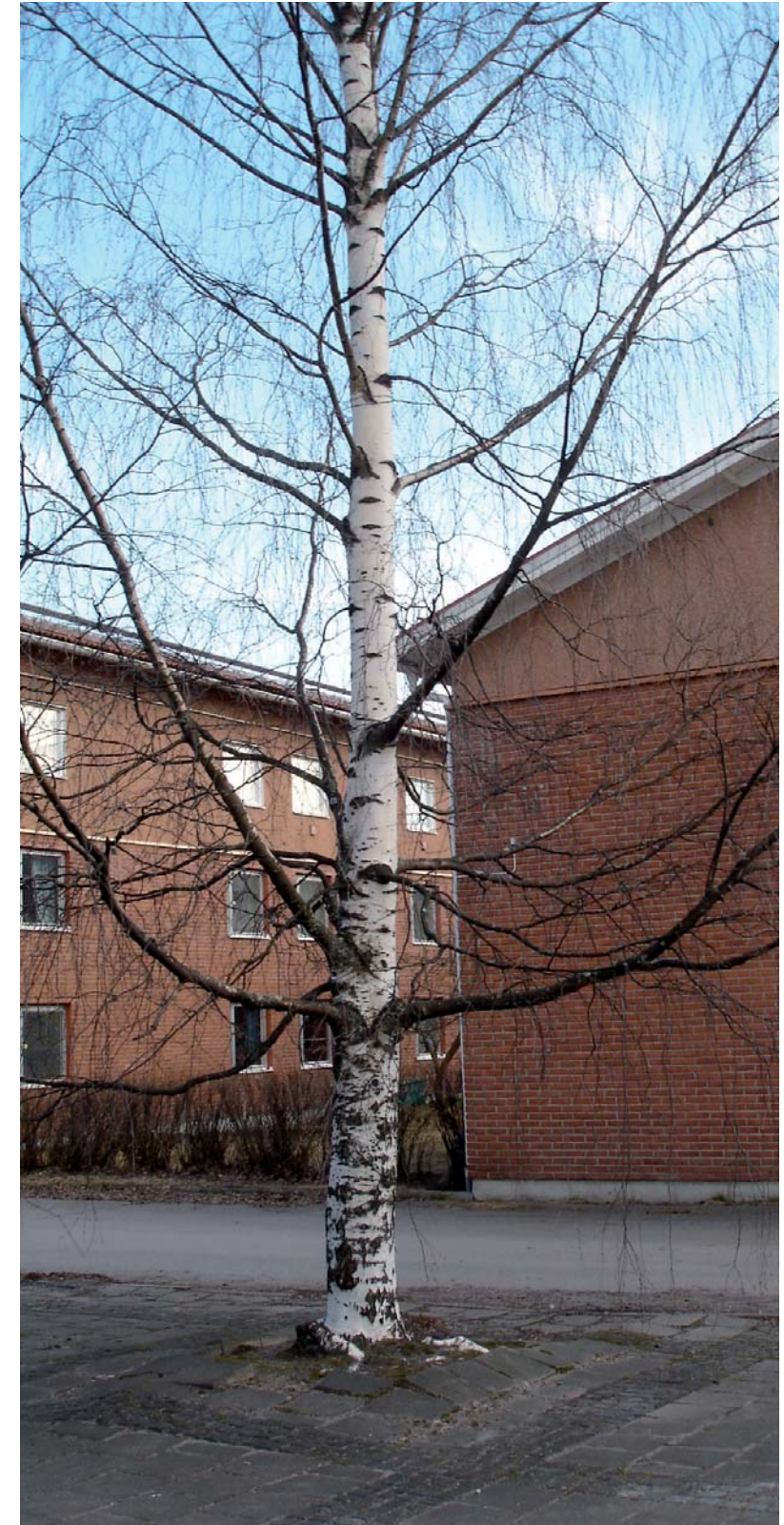
Trafik

Biltrafiken skulle direkt från en ringled runt stadsdelen ta sig in i området och till parkeringarna. Genom att inte tillåta genomfartstrafik inom området skulle ett bilfritt och därmed tryggt och trivsamt lekområde skapas. Man ansåg bland annat att de höga snövallar som bildas skulle skymma sikten för biltrafik och vara ett osäkerhetsmoment i ett blandat trafiksystem. Parkeeringar skulle ordnas på ”utsidan” av bostadsgrupperna och helst i 2 vånings- parkeringshus för att minimera uppställningsytan och för att hålla samman bebyggelsen rent arkitektoniskt. För Ålidhems centrum föreslogs att parkering norr om centrumet enbart skulle innehålla parkering för besökande och arbetade och inte vara en boendeparkering. (Engström, Landeberg, Larsson, och Törneman i ”beskrivningen tillhörande förslag till stadsplan för Ålidhem” februari 1964)

Växtlighet

Inga direkta principer verkar ha utarbetats för hur man skulle arbeta med vegetationen mer än att området skulle ses som stadsmässigt. Det finns överhuvudtaget inte mycket beskrivet om växtligheten i området. Om alléplanteringarna som löper längs Humaniststråket och Naturvetarstråket (d.v.s. vägarna som löper parallellt med centrumanläggningen och Ålidhems skolan) skriver dock arkitekterna i beskrivningen att dessa ska ges en stram karaktär med hjälp av tuktade björkar och breda promenader som kan associera till en stadsdelspark.

Däremot finns det uppgifter i Umeås grönstrukturplan från 1999 om hur Umeå kommun anser att Ålidhems grönska är och borde vara. Ålidhem anses inte innehålla några ekologiska aspekter eller biologiska värdefulla miljöer. I en analys av närparker med hänsyn till de sociala aspekterna gjord i grönplanen anses dock Ålidhems norra del ha brist på natur- och kulturparker. Vidare föreslås att man ska utveckla/skapa en ny park i området. Det föreslås också att man ska skapa och utveckla grönområden i anslutning till Kolbäcksskolan vilket också delvis har genomförts år 2000 då parken bakom skolan rustades upp med nya planteringar och lekredskap. En stadsbildsanalys som också gjorts i grönplanen med rubriken kulturella aspekter visar på att Ålidhem mest består av anlagda ytor i området. Inga åtgärder föreslås dock. Man beskriver vidare att i allmänhet var grönskan i 60-90-tals områden underordnad bebyggelsen. Växtligheten i dessa områden skapar inte rumslighet utan fungerar snarare som ”möblerande inslag på grönområden eller som sparad naturmark mellan olika kvarter.” Man beskriver också 60-90-tals områdena som områden med ett separerat gatunät och företrädesvis med stora mestadels otydliga kvarter. De anses ha mindre andelar träd i grönområdena och öppna storskaliga parker vilket stämmer bra överens med Ålidhems gestaltning.

Björk planterad direkt i hårdgjord yta där plattorna gett vika för björkens rötter.

Ålidhem idag

Stora parkeringsytor framför Ålidhems centrum.

Kommunal lekplats i parken ovanför Kolbäcksskolan.

3.4 Hur blev det?

Det som skrevs i beskrivning tillhörande stadsplan speglar hur man ville att området skulle bli. Hur det sedan blev, efter politiska beslut och efter färdigställandet tänkte jag behandla nu.

Gestaltning

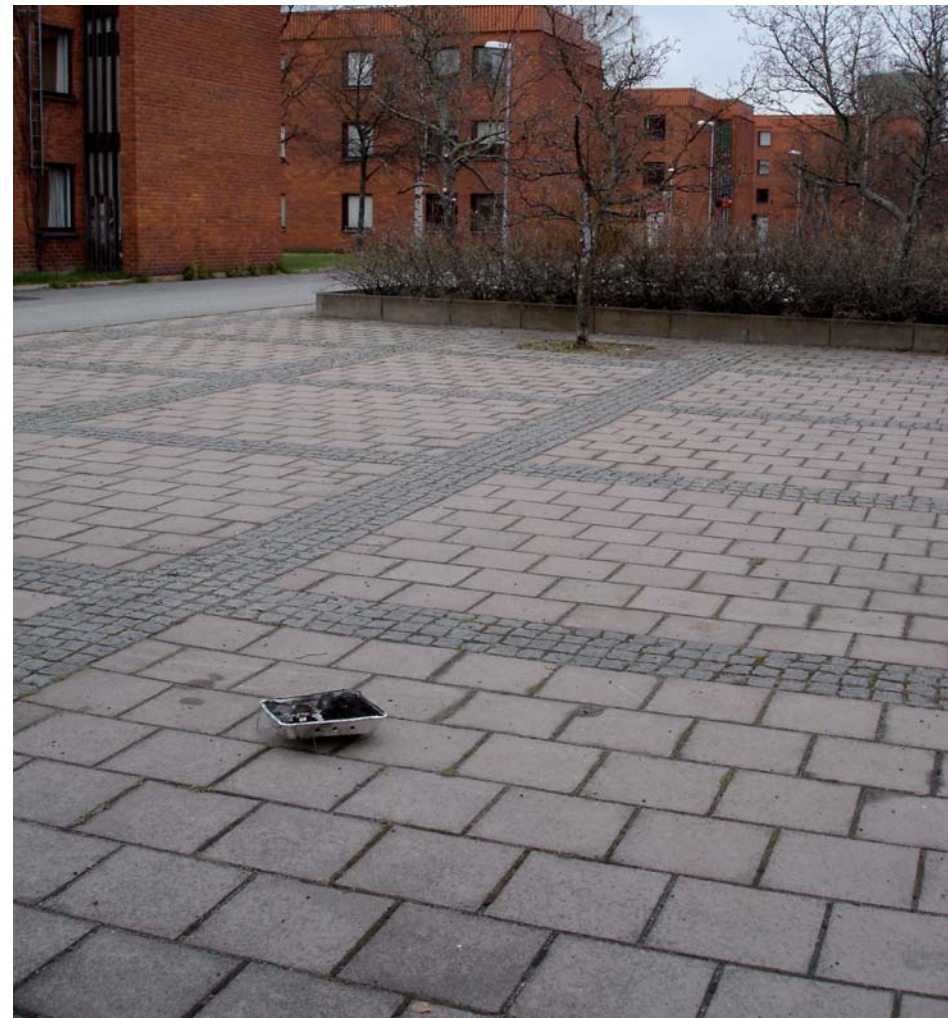
Ålidhem utgörs av röda tegelhus i 2-4 våningar med ursprungligen platta tak. Storskaliga gaturum och stora ytor med parkeringar. Ensidigt sortval av träd och buskar med mycket björk, rönn, poppel. Stora ytor asfalt, plattor och kala gräsytor med enstaka planterade träd.

Det man kan se som en styrka för gestaltningen av Ålidhem är ändå att det är ett sammanhållet konsekvent och tidstypiskt formspråk. Däremot gör storskaligheten och bristen på detaljer området anonymt. Speciellt utomstående, äldre och barn får en sämre förmåga för att orientera sig i området. Men mellanrummens storskalighet ger också en möjlighet att förändra dess ensidiga innehåll på ett enkelt sätt. Risken med den tidstypiska gestaltningen gör dock att det stora kulturhistoriska värdet för området kan stå över invånarnas vilja att förändra områdets utseende och funktion.

Barn

Kommunala lekplatser finns idag längs Medicin-, Elev-, Socionom- och Odontologstråket samt vid Kolbäckskolan och parken öster om skolan. Så varje delområde har varsin lekplats på offentlig mark (se illustrationskarta 4, s. 41) Varje bostadsgård har också oftast en lekplats med gungor och sandlåda/småbarnslek samt någon annan lekaktivitet. Med tanke på att andelen barn i åldrarna 0-17 år bara är 8% i området känns lekplatserna idag överrepresenterade (statistik hämtat från SCB 2205-12-31, bilaga ur Eva Anderssons "Ålidhem och Tomtebo, - Planering, arkitektur och bostadspolitik i två bostadsområden i Umeå." (2006).)

Många har nära till en anordnad lekplats. Ett utspritt lekplatsnät däremot gör att varje lekplats inte besöks lika frekvent. Dessa lekplatser kräver underhåll, trots att de inte används lika mycket. Det är också negativt ur barnens synvinkel, vars högsta intresse är att leka tillsammans med andra barn. Det man också kan se genom att studera de offentliga lekplatserna är att de består av lekredskap på rad. De handlar inte så mycket om själva lekmiljön och barns kreativitet.

Hårdgjorda ytor utgör en stor del av Ålidhems utemiljöer.

Ålidhems Lekplatser

Illustrationskarta 4

Varje delområde har varsin lekplats på offentlig mark (representerad av röda cirklar) Varje bostadsgård har också oftast en lekplats med gungor och sandlåda/småbarnslek samt någon annan lekaktivitet (representerad av blåa cirklar). Större lekplatser/lekparker finns vid Kolbäcksskolan, i parken söder om skolan samt på befintliga dagistomter (representerad av gula cirklar).

Teckenförklaring

- lekplats på bostadsgård
- lekplats på offentlig mark
- lekplats vid dagis/skola

Trafik

Den trafiklösning som förordnades på 60-70-talet med ringled runt området med säckvägsinfaller (se illustrationskarta 5, s. 43) följs inte. På området har det enligt trafikrapporten "Översyn av trafiknäten på Ålidhem" (2006) under perioden 1999-2005 skett fem olyckor mellan oskyddad trafikant och motorfordon på området där fordonstrafik är förbjuden. Mätningar visar att där motorfordonstrafik är förbjuden kör 300-600 bilister i genomsnitt per dygn. Om den trafiklösning som finns idag och som separerar gående och motortrafik från varandra följs är den säkrare för barnen. De har möjlighet att vistas mer i området på egen hand och har säkrare väg till och från skola och lekplatser. Trafik som trots förbud körs på området blir en större fara då gång- och cykeltrafikanter inte blir lika uppmärksamma på snabbgående fordon. Ytterligare en fara med att separera trafikanter på det här sättet är att de silas genom området och skapar otryggare stråk kvällstid. Man känner inte att man ser och syns och har möjlighet att få hjälp om något skulle hända på samma sätt som om fler använde samma cykelstråk.

Bred gång och cykelväg på yttersidan om stadsdelen, Studentvägen Ålidhem.

Ålidhems rörelsestråk

Illustrationskarta 5

Områdets trafiklösning för biltrafik bygger på den ringled som går runt området med säckvägsinfarter som man tar sig in till området genom. Biltrafik (representeras av gula linje) och gång och cykeltrafik (representeras av blåa linjer) är till stor del separerade. Tanken var att barnen skulle få större möjlighet att vistas i området på egen hand och ha säkrare vägar till skola och lekplatser. Genom området löper också en bussträcka (representeras av röd linje).

Teckenförklaring

- cykelstråk
- busstråk
- bilstråk

Växtlighet

Områdets vegetation ger till viss del området en karaktär och rumslighet. Men det saknas fortfarande rumslighet som förminskar storskaliga platser och stråk. Växtligheten som finns idag är sliten och bara ett fåtal arter har använts i gestaltningen. Stora delar av områdets växtlighet består av öppna gräsytor med planterade björkar i rad. De björkalléer som arkitekterna från ELLT nämner i stadsplanen (1964) och som ska ge ett stadsmässigt intryck genom att vara tuktade är idag uppvuxna och friväxande.

Förutom träd planterade i gräsytor finns träd också planterade i ytor med markplattor och asfalt men också relativt många träd är planterade i upphöjda bäddar och "urnor". Träd planterade tillsammans med buskage är vanligast förekommande i gräsytor och upphöjda bäddar. Buskage finns planterade direkt i gräsytor, i upphöjda bäddar samt med tillsammans med perenner. Annan växtlighet i form av buskage och klättrväxter förekommer sparsamt. Buskage finns planterade i stråken som löper tvärs genom området men huvudsakligen märks buskagen endast på innergårdarna i området. Perennplanteringar, sommarblomsplanteringar och lökväxter förekommer inte på områdets offentliga del.

De planterade arter som är vanligast förekommande inom området är framförallt värtbjörk (*Betula pendula*), rönn (*Sorbus aucuparia*), oxel (*Sorbus intermedia*), lagerpoppel (*Populus laurifolia*), asp (*Populus tremula*) och sibirisk cembratall (*Pinus sibirica*). Andra vanliga träd är lind (*Tilia cordata*) och lönn (*Acer platanoides*). Bland de vanligast förekommande busksorterna finns rosenhallon (*Ribes odoratum*) och blåtry (*Lonicera caerulea*), skärmtry (*Lonicera involucrata*), olika sorter av gulblommande tok (*Potentilla fruticosa*), rönnspirea (*Sorbaria sorbifolia*) och syren (*Syringa vulgaris*).

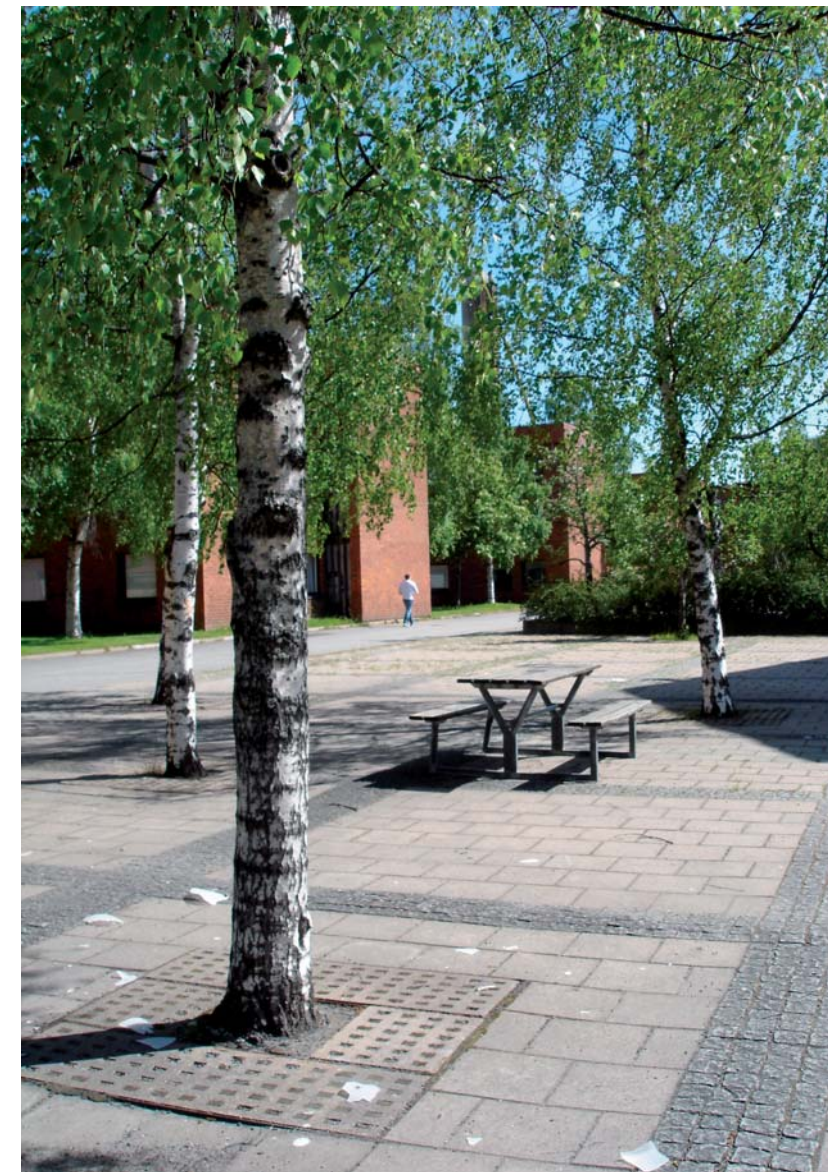

Trädplantering i gräsyta.

Buskplantering i urnor.

Det ensidiga växtmaterialet kan innebära problem om en art/sort skulle drabbas av en artspecifik sjukdom eller om det något år skulle bli extrema förhållanden (exempelvis torka eller en ovanligt kall och ogynnsam vinter). Många av växterna har "gått ur tiden" för länge sen vilket talar för att man skulle få börja från början då det gäller växtmaterial och växtbäddar.

Trädplantering i yta med markplattor.

Befintlig växtlighet

Självklättrande klätterväxt på byggnad.

Trädplantering i yta med markplattor.

Trädplantering i upphöjd planteringsbädd.

Träd och buskplantering i gräsyta.

3.5 Förvaltning och skötsel

Ålidhem upplevs som, ett på vissa delar, slitet och illa skött område vilket också stöds av den enkät som skickades ut där de boende fick tycka till om Ålidhem. Flera boende skriver att de inte alls använder Ålidhems utomhusmiljö eftersom de tycker att området är slitet och skräpigt. Man nämner också i boendeenkäten att man tycker att nedskräpningen är stor på grönytorna.

Sammanfattningsvis finns det några återkommande saker gällande skötseln som bör nämnas. En vanlig syn i stadsdelen är kantstenar som saknas eller som körts sönder och ligger trasiga eller omkullvälta. Träsiga betongplattor är också vanligt. Ofta är det rötter från träd som trängt undan och haft sönder plattorna och skrynklat asfalten närmast stammen. Ofta ser man också ogräs som växer upp ur asfalten eller markplattorna, särskilt intill väggar och vid kantstenar är detta vanligt.

Sly som spridits sig till buskplanteringar och som inte tagits bort intill husväggar gör inte intrycket av Ålidhem bättre. Vanligt förekommande är buskar, nedanför fönster, som blivit för höga och därför klippts ner lite på måfå för att de boende ska kunna se ut. Många buskage är glesa och borde förnygringsbeskurits och gödslats för länge sen. Planteringsurnor som står tomma eller är övertäckta av ogräs ger inte heller ett intryck av ett välskött område.

Helhetsintrycket av Ålidhem är att det inte sköts som det borde och att man alltför länge blundat inför de problem som finns.

Planteringsurnor med ogräs, en stulen cykel och allmänt skräpigt; en vanlig syn i Ålidhem.

Sly, ogräs och förstörd markbeläggning

Björkarnas rötter har tryckt upp betongplattorna och förstört markbeläggningen, Socionomstråket Ålidhem.

3.6 Hur används området?

Jag har valt att dela upp och analysera stadsdelen med hjälp av en analysmetod strukturerad av Kevin Lynch. Jag har tittat närmare på hur och var man träffas inom området och vilken väg man väljer beroende på vart man är på väg (målpunkter/mötesplatser/knutpunkter/rörelsemönster.) Hur man tar sig in i området (entréer). Hur man orienterar sig i området (landmärken). Hur det känns att röra sig i området (rumslighet). Området är komplext och min analys bygger på hur jag har uppfattat de olika punkterna och på hur jag noterat att människor använder området. Jag har tagit hjälp av de boende i området genom göra ett enkätutskick (se bilaga 1, s. 112-114). Jag har också tittat på tidigare insamlat material från kommunen m.m. För att göra analysarbetet mer lättförståeligt har informationen delats upp på flera olika illustrationskartor (se illustrationskartor 4-12, med start på s. 41).

Målpunkter/ Mötesplatser

Mötesplatser i området syftar på platser där man stämmer träff med någon eller där man ofta träffar på någon bekant/obekant som man tar kontakt med. Mötesplatser hittar man ofta vid en målpunkt d.v.s. dit man är på väg/har ett ärende. Man ska handla, posta ett brev, åka iväg till arbetet, träningen eller skolan, och då fungerar dagiset/ lekplatsen/ affärsverksamhet/ centrumet/ skola/ idrottsplatsen/ cykel-/bilverktyg/ busshållplatser/ stadsdelspark/ bänken vid stora tallen m.m. som målpunkter och ofta också som mötesplatser. Jag har fokuserat på de mer övergripande målpunkterna som många människor har behov av att nå och som är tydliga att urskilja samt ligger på området för den offentliga miljön i min analys. Dessa utgörs av Ålidhems centrum, Ålidhemsskolan, Kolbäcksskolan, dagis, fotbollsplaner, lekplatser, lekparken, större busshållplatser.

Landmärken

Ett landmärke kan liknas vid ett objekt som är lätt att skilja från omgivningen. Landmärken används ofta i orienteringssyfte. Under mina övergripande kartstudier samt inventering kan nämnas att Ålidhems värmeverk, Ålidhems skolan (bibliotek), Ålidhems centrum, de nya punkthusen (Magistervägen och Laboratorvägen) samt parkeringsgaraget med målning på ytterväggen (Assistentvägen) hör till de största och mest iögonfallande landmärken i området.

Entréer

Jag har delat upp de entréer som jag anser vara mest viktiga dvs. de som är anslutna till de oftast använda stråken samt entréer där det är möjligt att komma in i området. De ”mest viktiga” entréerna är när man kommer in i området via Tvistevägen och Examensvägen. Där färdas man med bil och buss. De cykelstråk som löper parallellt på båda sidor om Examensvägen

är också två viktiga entréer då man tar sig till och från området ofta med universitetet, IKSU (sportcenter) och vårdcentralen som mål. Andra viktiga entréer för biltrafik är när man kommer från Kolbäcksleden och svänger in på Magistervägen. Infarten är också den mest trafikerade bussträckan in i området. Om man kommer från Studentvägen och ska in i området är Assistentvägen den väg som känns mest viktig för bil/busstrafik eftersom man också når Kolbäcksskolan från det vägavsnittet. För cyklister är också Köksvägen via bron över Studentvägen en viktig entré.

Knutpunkter

Här syftar jag på korsningar, byte av kommunikationsmedel och koncentration av verksamhet/ fysisk egenkap. De tydligaste knutpunkterna är vid Ålidhems centrum och vid korsningen in till centrumet.

Ett av parkeringsgaragen som piffats upp med målade väggar.

Ålidhems värmeverk, ett känt landmärke som syns på långt håll.

Övergripande inventering

Illustrationskarta 6

Den övergripande inventeringen beskriver hur och var man träffas inom området och vilken väg man väljer beroende på vart man är på väg (målpunkter/mötesplatser/knutpunkter/ rörelsemönster.) Hur man tar sig in i området (entréer). Hur man orienterar sig i området (landmärken) samt hur det känns att röra sig i området (rumslighet).

Teckenförklaring

- entré
- viktig entré
- målpunkt
- viktig målpunkt
- landmärke
- viktig landmärke
- knutpunkt
- viktig knutpunkt

Buss- och biltrafik rörelsemönster Illustrationskarta 7

Rörelsemönster/Stråk

Rörelsestråk och rörelsemönster innefattar hur man rör sig på området när man ska till och från arbetet/skolan/träningen/affären/sophuset m.m. Jag har valt att titta på stråk där gång-/cykel-/bil- och busstrafik är som mest intensiv. Området har ett komplext vägnät där gång och cykeltrafikanter har stora möjligheter att välja väg och därför silas genom området.

Teckenförklaring

- busstråk
- bilstråk

Cykel- och gångtrafik

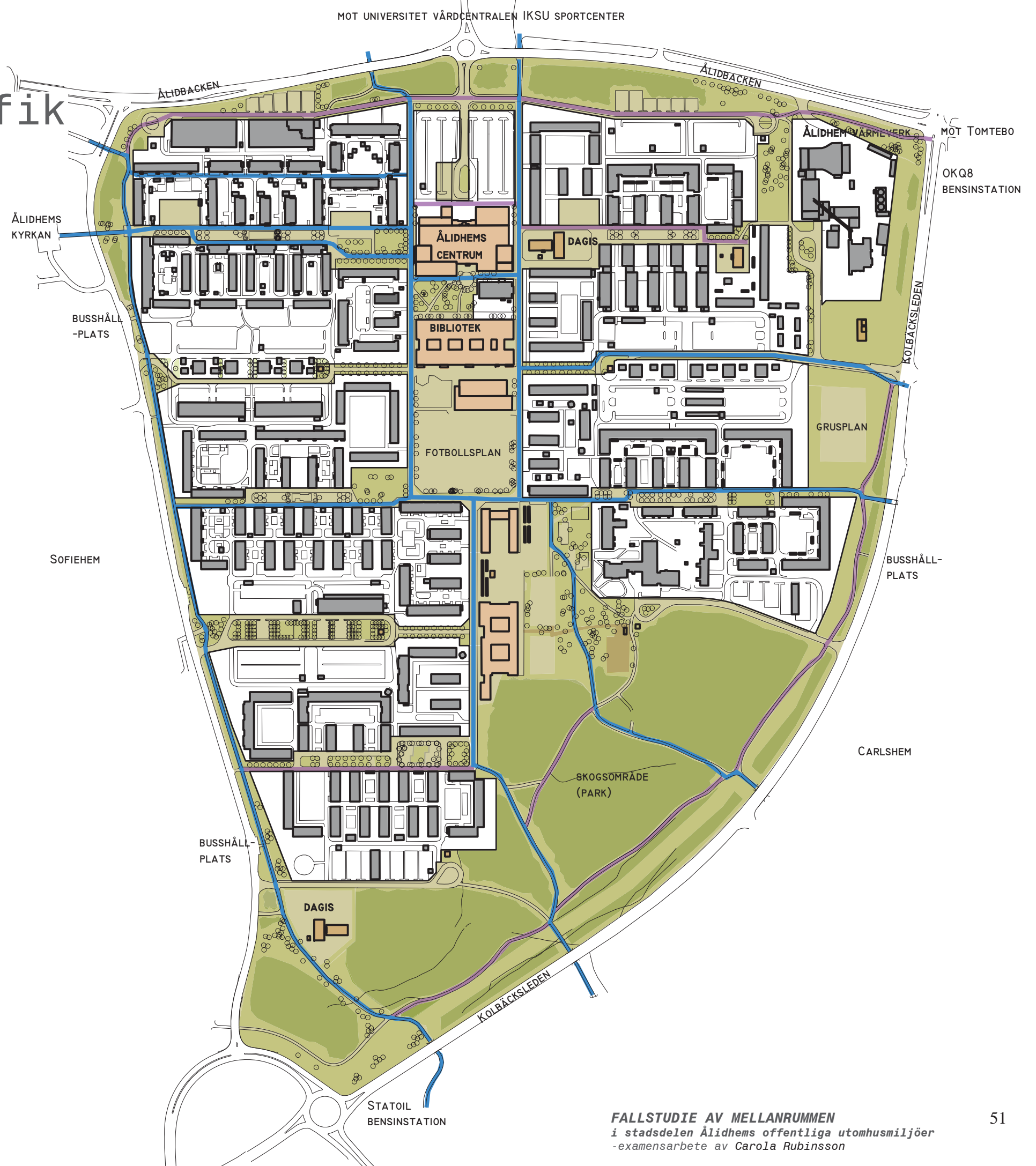
rörelsemönster

Illustrationskarta 8

Även om trafiken silas genom området på grund av att det finns många alternativa vägar så finns det vissa tydliga stråk för gång och cykeltrafikanter. Vältrafikerade stråk är främst gång och cykelvägen som löper parallellt med Studentvägen, Humaniststråket i förlängningen med lärarstråket samt Socionomstråket tvärs över området.

Teckenförklaring

- större cykel, gånstråk
- cykel, gångstråk

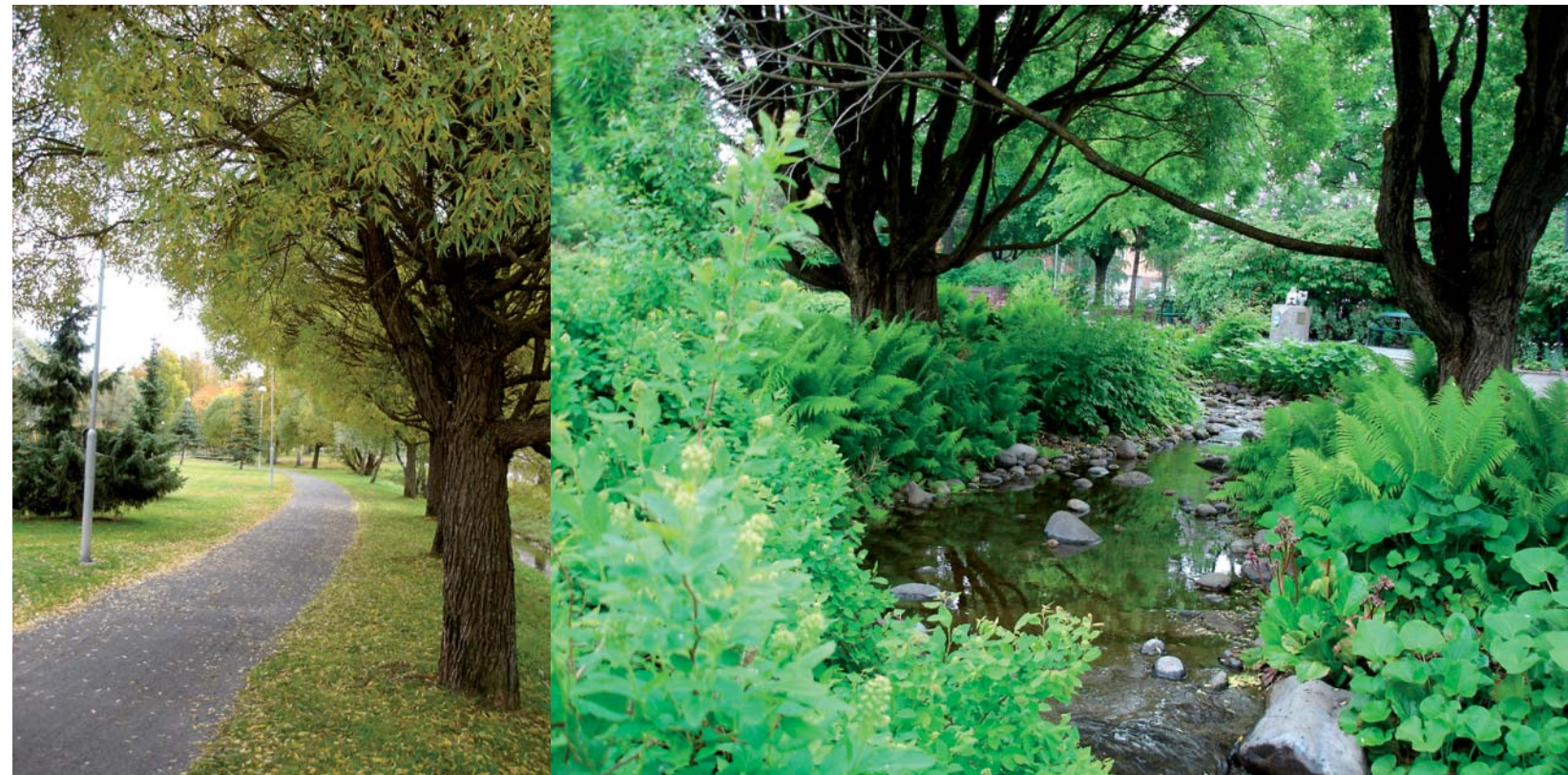
Rumslighet

Här har bedömningen baserats på känslan av hur platserna känns. Öppet/storskaligt är något som präglar stora delar av det offentliga gaturummet och överblivna grösytor. Den privatägda marken, bostadsgårdarna är ofta mer gemytliga och anpassande efter den mänskliga skalan. Det största och mest tilltagna gaturummet finns där cykelvägen längs Studentvägen löper. Där är gaturummet samt stora grösytor framför fasader till 3 och 4-våningshus på öster sida om cykelvägen alltför generösa. Inne i området har Humanist-, Naturvetar- och Lärarstråket breda gaturum som känns stora för ändamålet. Dessutom är stråken Medicin-, Elev-, Socionom- och Odontologstråket också alltför tilltagna för att vara anpassade till cyklister. Området bakom Pedagogikgränd mot Ålidbacken är också väldigt storskaligt och istället för att vara en framsida för området så får man snarare en känsla av att det man kommer in bakvägen. Samma sak gäller för parkeringarna norr om Ålidhems centrum och det gör att den huvudsakliga entrén till Ålidhem inte känns inbjudande.

Det finns dock gaturum som känns trevliga och ombonade och som passar till det behov som finns, då tänker jag främst på den smalare förlängningen mot Ålidhemsskolan från Magistervägen samt från andra hållet, förlängningen på Assistenvägen och Medicinarstråket. Gemensamt för dessa stråk är att de inramas av trädaléer där träden är välvuxna och friska. Träden förminskar skalan mellan husen.

Öppna och kala gaturum gör att delar av Ålidhem mer känns som industriområde än bostadskvarter.

Växtlighet som ramar in och skapar rumslighet, Haga Umeå.

Växtlighet kring bäck som skapar rumskänsla, Vänortsparken Umeå.

Rumslighet

Illustrationskarta 9

Här är bedömningen baserad på känslan av hur platserna känns. Öppet/storskaligt är också något som präglar stora delar av det offentliga gaturummet och överblivna grönytor.

Teckenförklaring

1. Storskaligt gaturum som ger en känsla av att vara baksida (inte välkomnande.)
2. Storskaligt gaturum med stor del hårdgjord yta gör det svårt att orientera sig.
3. Storskaligt gaturum. Enformig, tråkig asfaltyta
4. Trädallé som förminskar det storskaliga gaturummet
5. Storskaligt gaturum som inte känns välkomnande
6. Brett gaturum som gör det svårt att förstå trafikindelning.
7. Storskaligt gaturum som gör det svårt att orientera sig.

3.7 Visioner för Ålidhem

Det händer mycket i stadsdelen Ålidhem som man bör ha i åtanke vid en upprustning av Ålidhem. Det finns tre underlag där kommunen redovisar sina visioner och hur man vill utveckla respektive bevara området. Byggnadsordningen för Ålidhem-Sofiehem (2006), trafikrapport för Ålidhem ("Ålidhem-Översyn av trafiknäten på Ålidhem") samt Umeå grönstruktur (1999).

Gestaltning

I den framtagna visionen (byggnadsordningen) är man beredd att förtäta och komplettera Ålidhem på några delområden (se illustrationskarta 10, s. 55.) Dessa förtätningar medför en hårdare belastning på området och kanske andra röreslemönster och aktiviteter än de som finns idag.

- Man föreslår nya punkthus i området norr om Ålidhems centrum som ska skapa ett bättre entrémotiv till stadsdelen.
- Skogsområdet söder om Ammunensvägen är också ett område som kan komma att tas i bruk för bostäder.
- Man vill också fortsätta bygga en extravåning på husen längs Pedagogigränd såsom man gjort på byggnader bland annat på Fysikgränd.
- På parkeringen för Ålidhems centrum vill man utöka handeln genom att ge tillstånd för ytterligare en byggnad.

Påbyggd våning med sadeltak. Biologigränd.

Nybyggnation och komplettering

Illustrationskarta 10

Kommunen har visioner för Ålidhem. Man vill fortsätta att bygga extravåningar på vissa hus (1.). Den centrala delen av Ålidhem fortsätter man tillsvidare att utreda (2.) Man föreslår också ny bebyggelse dels genom att bygga punkthus (3.) i norra delen av området och på så sätt skapa ett bättre entrémotiv till stadsdelen. Men också genom att ta vara på skogsområdet söder om Ammunensvägen för bostadsbyggande (3.).

Teckenförklaring

1. Område för komplettering
-Påbyggnad av extra våning.
2. Utredningsområde.
3. Område för komplettering
-nybyggnation.

Trafik och parkering inom området

Även om kommunen skriver i byggnadsordningen att de vill behålla den strikta och tidstypiska trafiksepareringen så har problem med obehörig trafik på de bilfria delarna lett till att man vill öppna upp för mer trafik inne i området. Man har tagit beslut om en ny trafikplan för området (se illustrationskarta 11, s. 57). Vidare vill man se över gång- och cykeltunnlar så att dessa upplevs som trygga. Enligt trafikrapporten planeras Ålidhemsskolan att upphöra med sin verksamhet och istället ska Kolbäcksskolan utökas och omfatta hela grundskolan samt en utökad förskoleverksamhet. Med en högre belastning på Kolbäcksskolan kommer också trafikintensiteten och behovet av parkeringsplatser och angöring att öka. Ett utökat behov av parkeringar och angöring kommer också att bli resultatet av att fotbollsplanen söder om Ålidhemsskolan håller på att göras om till en konstgräsplan.

E4:an längs Kolbäcksleden

Enligt trafikrapporten kommer gång och cykeltrafik att bli hänvisade till en tunnel via Socionomstråket då nya E4:an förläggs till nuvarande Kolbäcksleden. Det gör att oskyddade trafikanter kommer att koncentreras till ett gemensamt stråk in i området från Tomtebo, Carls hem och Carlslid. Denna entré bör förstärkas enligt rapporten.

Gatukaraktärer

I byggnadsordningen skriver man under rubriken ”allmänna förhållningssätt till gatukaraktärer vid Studentvägen” att man vill utforma Studentvägen som en stadsgata med skogskaraktär på västra sidan om vägen och en mer parkliknande karaktär mot bebyggelse på Ålidhem på den östra sidan om vägen. Man vill flytta gång- och cykelvägen närmare Studentvägen. Biltrafiken och de oskyddade trafikanterna ska då ”skiljas genom en kantstensförsedd björkplanterad remsa. Slätten ska täckas med marktäckande växter och bostädernas friytor avskärmas med lämplig vegetation”.

Verksamheter

Vidare vill man i centrumparkeringen nordvästra hörn bygga en dagligvaruhandel med ca 20000 kvm byggyta med varumottagning mot gång- och cykelvägen på Humaniststråket enligt trafikrapporten. Kommunen har nyligen beslutat att varukedjan Lidl får bygga och detaljplanen finns för närvarande utställd på kommunen för samråd.

Ålidhems värmeverk och centrumhuset anses i byggnadsordningen vara särskilt värdefulla byggnader (se illustrationskarta 12, s. 61) p.g.a. dess utformning och tidstypiska formspråk och kring dessa får man tänka på att växtligheten ska anpassas till byggnadens formspråk och stil och inte tvärtom.

Växtlighet

Kommunen vill fullfölja tidigare planer och allmänna förhållningssätt för Ålidhems parker och grönska från rapporten ”Umeå grönstruktur”. Man vill utveckla Ålidhems offentliga rum med fokus på att skapa mer grönska och mötesplatser. Det vill man göra genom att utnyttja övergivna dagistomter, förvandla bostadsgårdarna till gröna oaser och bevara och komplettera Ålidhems trädalléer. Man skriver också i byggordningen att stråken med hårdgjorda ytor är slitna och fyller inte den funktion som de var avsedda för. Stråkens lektytor vill man göra mer attraktiva och användbara.

Ålidhems värmeverk.

Ny trafiklösning biltrafik

Illustrationskarta 11

På grund av dålig efterlevnad av förbud mot biltrafik på vissa gatuavsnitt har en ny trafikplan för området tagits fram. Den nya trafikplanen behåller till stor del det separerade vägnätet. Man öppnar dock upp för biltrafik genom området via Lärarstråket och Naturvetarstråket.

- Teckenförklaring**
- Projekt som kommer att ändra trafiksituationen. Ovanifrån och ner:
 1. Planer för utbyggnad av handelscentrum.
 2. Ny konstgräsplan.
 3. Utökad verksamhet i Kolbäcksskolan.
 - Sträcka som öppnas för biltrafik
 - Sträcka för biltrafik idag

3.8 Vad tycker de boende?

Som ett komplement till vad jag tagit del av genom litteratur och fältinventeringar har en boendeundersökning genomförts. Av de 200 enkäter som delades ut till slumpvis valda adresser inom området fick jag 16 svar (se bilaga 1, s 112). Även om andelen som svarade var låg så visar boendeenkäten att de boende upplever grönskan i området som sliten och eftersatt. Samtidigt som de tycker området är slitet så värnar de om den grönska som finns. De beskriver äldre träd som viktiga, trevliga och vackra. De saknar dock blommor och mer variation. En arbetande kvinna i 40-50 årsåldern anser också att de små parkerna mellan gränderna är förvuxna och innehåller mycket sten och betong.

När de boende beskriver vad de gör inom området nämner flera att de går promenader, rastar hunden, har picknick, tar det lugnt/slappar, solar, läser/pluggar, grillar. Aktiviteter som bara någon av de boende nämner är träna, sparka boll, sitta på balkongen. Enkätsvaren tyder dock på att Ålidhem saknar självklara mötesplatser. De boende nämner ett fåtal platser som mötesplatser. Ålidhems centrum, busshållplatser, fotbollsplaner anser de i första hand vara mötesplatser. Flera av de boende skriver också att de undviker Ålidhems utomhusmiljö eftersom de tycker att området är slitet och skräpigt.

Delar av området känns slitet; ogräs växer upp ur markbeläggningen, gropar i asfaltsytor och kantsten saknas vilket visar att området skulle behöva rustas upp, Assistenvägen, Ålidhem.

Kala gräsytor intill långa rader av byggnader ger området ett ogästvänligt intryck. Här skulle vegetation kunna skapa rumslighet och göra området mer intressant, innergård Ålidhem.

3.9 Sammanfattning och slutsats av analysen.

Ålidhem är trots sina storskaliga gaturum och konsekvent, ensidigt strukturerad uppbyggnad ett område med många bra kvaliteter. Området är slitet och flera funktioner som lekplatser och gatustråk används inte på det sätt som de planerades för. Men det finns en viss charm med Ålidhem och vissa delar kan också kännas väldigt stilrena och välgenomtänkta. Tittar man närmare på växtligheten kan ett och annat behöva åtgärdas. Många växter visar på en dålig utveckling och trivs inte på sin växtplats. De har inte åldrats med charm såsom de borde ha gjort.

En av mina frågeställningar behandlar huruvida man bör bevara eller skapa nytt när man behandlar Ålidhem i ett gestaltungs-skede. Efter att satt mig in i debatten om varsam upprustning, genomfört inventering av stadsdelen och tagit del av en boendekät blir min personliga åsikt att man behöver bör ta tag i växtligheten och ge den en ordentlig gestaltning så att den passar in i området och kan lyfta den stilrena bebyggelsestrukturen. På så sätt kan Ålidhem uppskattas och användas av fler människor. De brister som finns idag är tydliga och visar att något bör göras och då är det viktigt att ta till vara på de kvaliteter som finns idag. Förtätar man alltför mycket försvinner grundtanken med miljonprogramområdenas utemiljö som teoretiskt strävade efter något bra nämligen funktionalitet, ljusinsläpp, läbildning och gott om natur nära till hands. Däremot måste man tag i det som man misslyckades med i miljonprogramsområdena nämligen rumsligheten.

Att skapa rum, både stora och små och att smycka utemiljön med detaljer så att miljöerna blir intressanta att vistas i. Så jag tror på en komplettering av utemiljöerna. Men en komplettering som försöker eftersträva 60-70-talets funktionalitet och stadsmässighet utan att göra miljöerna enformiga och opersonliga. Det viktigaste är att få en fungerande utemiljö som gemene man tycker om och använder. Så mitt svar på frågeställningen blir att man bör försöka förändra men ta till vara på det som är bra med Ålidhem.

Nedan sammanfattar jag vad inventering och analysen gett för utslag. Vidare sammanfattas inventering, analys, boendekät och kommunens visioner i illustrationskartan 12, s. 61.

Styrkor

- välgenomtänkt, tydlig och stilfull struktur
- bra klimatanpassning (som på stora delar som tar till vara på solljuset och lägen)

Svagheter

- storskaliga utemiljöer (som inte är anpassade till den mänskliga skalan)
- stora delar av området består av restytor och ytor utan målpunkter eller aktiviteter (vilket inte främjar den sociala utemiljön)
- det finns inga tydligt strukturerade huvudstråk (folk silas genom området vilket kan skapa otrygghet kvällstid)
- ensidigt sortval av växtlighet (kan påverka växtinnehållet vid artspecifika sjukdomar och skadeangrepp och gör miljön enformig och händelsefattig)
- avsaknad av detaljrikedom och upplevelsevärden (gör området anonymt och svårt att hitta i)
- för många anordnade lekplatser (som inte används frekvent men kräver underhåll)
- avsaknad av mötesplatser

Möjligheter

- storskaligheten (gör att det på ett enkelt och effektivt sätt går att förändra och skapa bättre rumslighet)

Hot

- det höga kulturvärdet som området anses ha (kan stoppa planer på att förändra områdets gestaltning)
- kortsiktigt tänkande och dåliga växtkvaliteter (ger växterna svårt att utvecklas på ett tillfredställande sätt)
- anläggare och förvaltares avsaknad av utbildning och okunskap gällande växtligheten (vilket kan äventyra en hel anläggning)

De stora, öppna ytorna gör att solen lätt hittar in bland husen, Medicinstråket Ålidhem

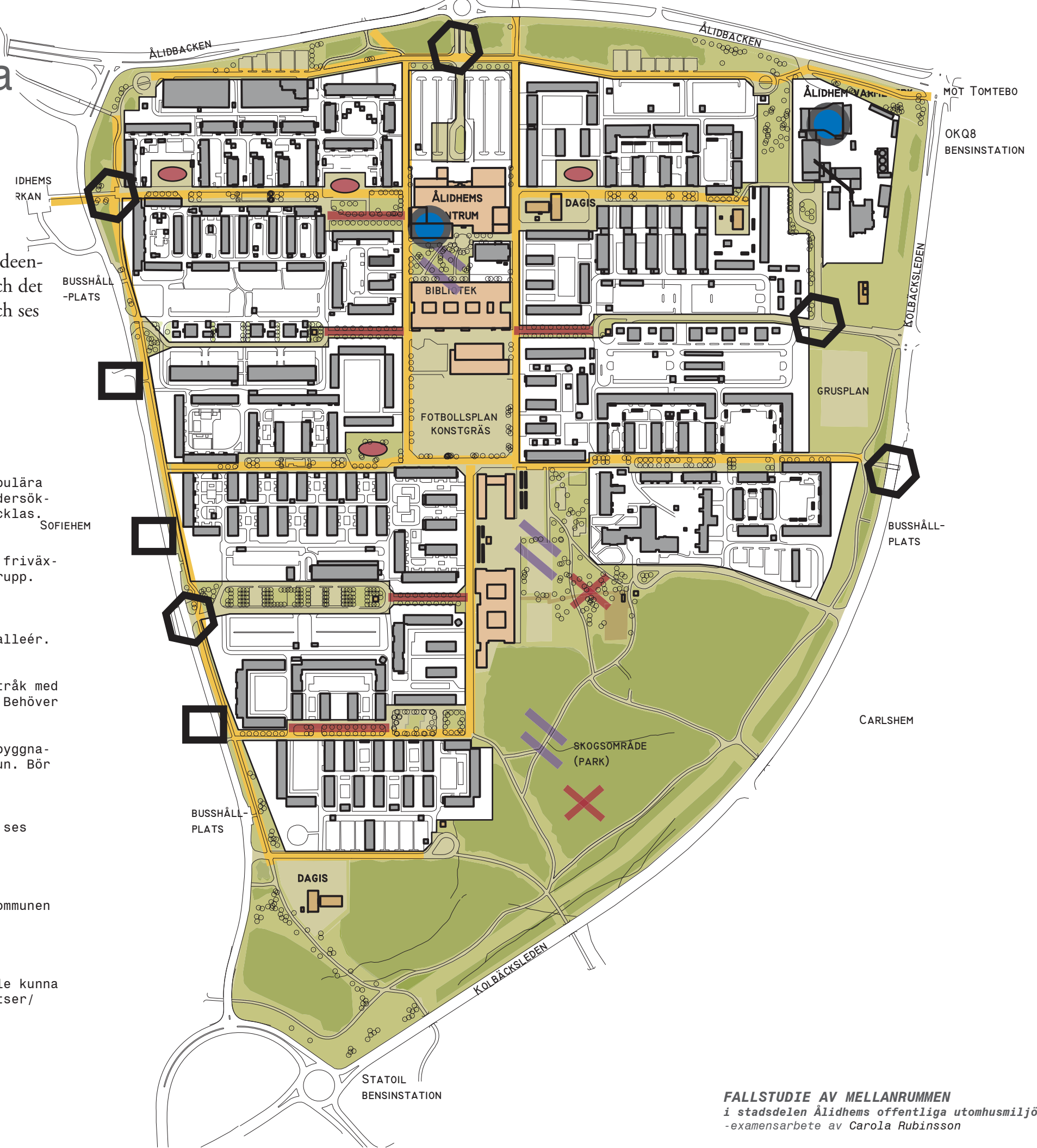
Värt att bevara /utveckla

Illustrationskarta 12

En sammanfattning av inventering, analys, boendeenkät och Umeå kommuns visioner för området och det som är mest bevarandevärt eller bör förstärkas och ses över visar denna illustrationskarta.

Teckenförklaring

- Mesta använda och populära ytor enligt boendeundersökning. Bör sparas/utvecklas.
- Särskilt värdefulla, friväxande, äldre träd i grupp. Bör sparas.
- Särskilt värdefulla alleér. Bör sparas.
- Slitna gatupartier/stråk med storskaliga gaturum. Behöver ses över.
- Särskilt värdefulla byggnader enligt Umeå kommun. Bör sparas.
- Viktiga entréer. Bör ses över.
- Gaturum som enligt kommunen bör struktureras om.
- Tidigare tilltänkta dagistomter som skulle kunna fungera som mötesplatser/kvartersparker.

KAPITEL 4

Jag vill genom det här kapitlet tydliggöra och framhäva det jag tidigare behandlat gällande mellanrummen men också applicera mina personliga reflektioner inom ämnet. Genom att väga samman inventeringar, undersökningar, rapporter och litteratur med mina egna referenser och kunskap som landskapsarkitektstudent föreslår jag principer för att uppnå den ”goda utemiljön” i mellanrummen. Detta framförs genom text, men också genom att visa fotoexempel och inspirationsbilder. Hela kapitlet fungerar som ett underlag för mina gestaltungsprinciper.

Tehus omgivet av gångstråk och lummig växtlighet i en central park, Beijing.

4.1 Viktigt i utemiljön

Jämför man de undersökningar som forskare gjort och som jag tagit upp i kapitel 2, "Stadens mellanrum", med den boendekät som skickades ut i Ålidhem ser man många likheter mellan resultaten. De gemensamma nämnarna och andra viktiga punkter som är värda att ta upp i ett gestaltningsskede tänkte jag gå närmare in på i den här delen och också i resten av kapitlet.

De undersökningar som Berglund och Jergeby visar att det främst är nyttobehovet som styr människor att gå ut. Nyttobehovet gör att man måste gå ut oavsett utemiljöns kvalitet och innehåll. De frivilliga aktiviteterna däremot styrs av att man vill uppleva miljön i kombination med de sociala kontakterna man får då man går ut. Därför är det viktigt att ta hänsyn till de frivilliga aktiviteter som pågår och som skulle kunna pågå i utemiljön när man är i ett gestaltningsskede. I den boendekät som skickades ut i Ålidhem nämner flera av de boende vilka aktiviteter som de ägnar sig åt i sin närmiljö på Ålidhem. De nämner att de går promenader, rastar hunden, har picknick, tar det lugnt/slappar, solar, läser/pluggar, grillar. Dessa aktiviteter är bara ett fåtal av de aktiviteter som man skulle kunna ägna sig åt. Därför vill jag understryka vikten av att planera och gestalta platser som kan användas till många olika aktiviteter och på många olika sätt. En plats bör ha så många olika användningsområden och passa för så många olika aktiviteter som möjligt. En plats ska fungera i alla väder och årstider och under dygnets alla timmar.

Jämför man undersökningar och rapporter ser man att de boende värderar naturen högt. Stora, sparade träd, god utsikt, öppna gräsytor för barnen är några aspekter som framförs som positivt där man bor. Flera boende på Ålidhem nämner också träden och framförallt de större träden som viktiga, trevliga, vackra. Exempelvis skriver en 18-20 årig kvinnlig student att "jag uppskattar mycket popplarna när löven kommer på våren, de luktar så gott även om man bara cyklar förbi". Flera boende skriver också att de tycker om den skog som finns och att det är bra med naturskog så nära bostaden, en småbarnsmamma skriver om skogen att "vi älskar vår lilla skog". Natur och grönska är allmänt något som ofta nämns i forskning om utemiljöer.

Elin Ösby skriver i sitt examensarbete "Avgränsningar i svenska rehabiliteringsträdgårdar. -En studie i inramning och ingångars utformning och dess betydelse för deltagarna" (2007) om de teorier som Roger Ulrich, miljöpsykolog har. Ulrich menar att det är en medfödd nedärvd egenskap att ha en förkärlek till naturen. Vidare menar Ulrich att halvöppna landskap och vatten är något som tilltalar de flesta kulturer. Vatten onämns också som något som saknas i boendekäten. Organiska former och grönska anses också mer tilltalande än strikta geometriska byggda former. Därför tycker jag att det är viktigt att poängtera att naturen och det gröna borde få mer plats i ett gestaltningsskede. Man borde lägga ner möda på att välja växter och spara befintlig växtlighet eftersom de betyder så mycket för de boende.

Vatten och organiska former tilltalar de flesta. Här fungerar vattenspegel vid gångstråket som målpunkt och blickpunkt i Parc Bercy, Paris.

Skönhetsupplevelser är något man värderar högt när man väljer var man vill koppla av och stanna till enligt Berglund och Jergebys undersökningar. Det är också viktigt med bekvämlighet d.v.s. det ska vara lätt att ta sig fram och hitta en bra plats att slå sig ner på. Möjlighet att möta andra människor värderas precis som lugna platser högt enligt Berglund och Jergebys undersökningar. Att ha möjlighet till aktivitet och kunna träna fysiskt anses av de tillfrågade också vara något man vill kunna ägna sig åt i sin utemiljö. En plats med upplevelsevärden verkar vara viktigt när man väljer var man vill vistas. Tre faktorer påverkar upplevelsevärdena mest, det estetiska, det gröna och de sociala kvaliteterna. Jag vill också betona vikten av att skapa intresseväckande och detaljrika utemiljöer för att skapa uppleveserikedom. Enformiga och likformade utemiljöer tröttnar man snabbt på. Man bör få upptäcka nya saker varje dag och allt eftersom man vistas på en plats.

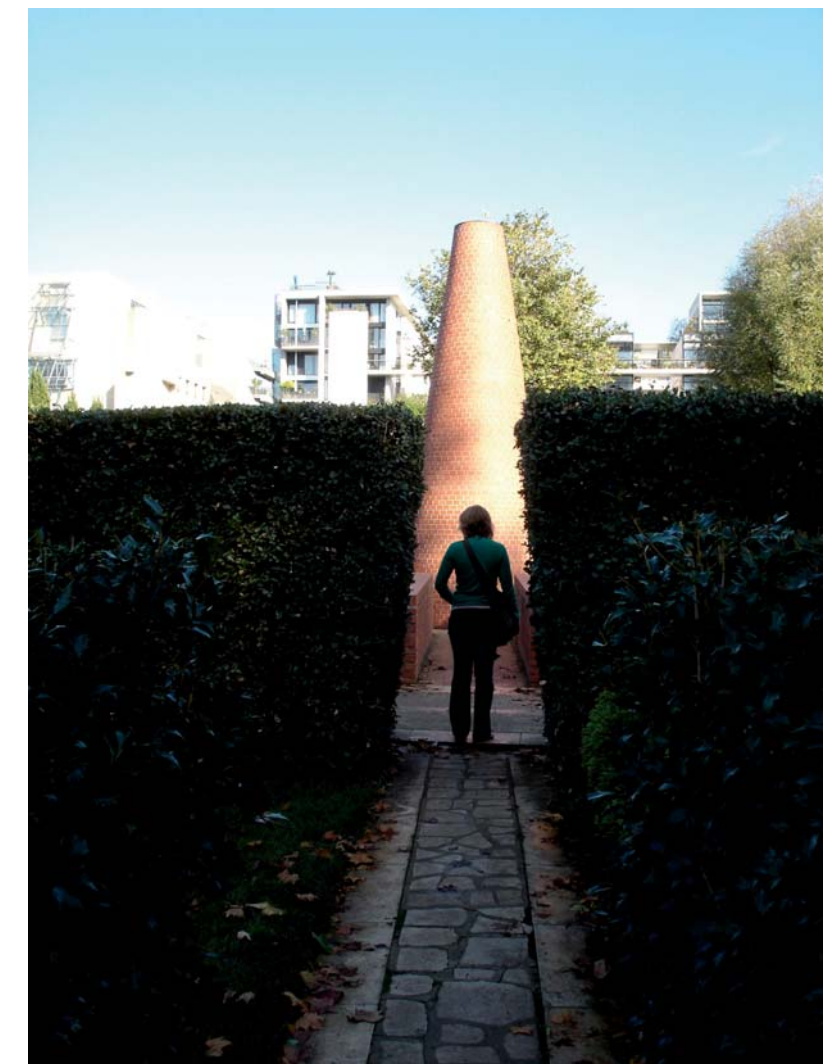

Detaljer syns bäst på nära håll, sittplats centrala Umeå.

Undersökningarna som Berglund och Jergeby genomfört visar att minnen från en plats styr hur man upplever eller vad man tycker om platsen. Stora parker och friluftsområden var invånarnas favoritplatser. Men förvånande nog visar de också att man inte använder parkerna som mål om man inte har barn, eller är pensionär eller om man ska göra något speciellt. Man passerar istället bara parkerna om man har möjlighet. Därför vill jag understryka än en gång hur viktigt det är att skapa platser med olika funktioner som tilltalar många olika användare. Det gör att fler känner sig välkomna. Att parker och skogsområden är de boendes favoritplatser bekräftas av Ålidhemsborna genom den utskickade boendekäten. Sammantaget för de tillfrågade i Ålidhems boendekät vill de boende gärna se fler parker, sittplatser, perenner, grillplatser, soptunnor. Några nämner att de gärna skulle se mer vatten i form av en damm eller fontän.

Viktigt i vår utemiljö, enligt undersökningar;

- mångfald (en plats förmåga att användas på många olika sätt)
- naturen och "det gröna"
- skönhet (estetiskt tilltalande miljö)
- bekvämlighet (användarvänlighet och funktionalitet)
- möjlighet till aktivitet och fysisk träning
- social kontakt (mötesplatser)
- lugna platser
- upplevelser (det estetiska, det gröna, det sociala)

Något som fångar intresset och som måste undersökas. En accent som skymtar bakom häcken. Parc Bercy, Paris.

4.2 En social, trygg utemiljö

För att en utemiljö ska fungera väl, vara både en social och trevlig mötesplats samtidigt som människor ska känna sig trygga krävs att människor trivs och vill använda sin utemiljö såväl dag som kvällstid. För att uppnå trivsel måste man ta hänsyn till människors olika intressen och behov och sörja för goda mötesplatser, platser att koppla av på, trygga stråk och "måsteplatser". Man skulle förstås kunna välja att kategorisera utemiljöernas användare ytterligare men jag har valt att utgå från olika ålderskategorier och tar upp äldre, barn, studenter, ungdomar och vuxnas behov och önskemål i sin utemiljö.

Äldre

Som jag redogjorde redan i kapitel 2 visar undersökningar (Ulla Berglund, Ulla Jergeby) att pensionärer vistas ute främst för att göra sina dagliga ärenden och för att ta promenader för nöjets skull. Att gå ut motiveras av att se och träffa folk samt att det är intressant och kul att göra något utanför bostaden. För att de ska klara av att komma ut och kunna använda sin utemiljö finns det vissa saker man kan tänka lite extra på i ett gestaltningsskede.

Berglund och Jergeby listar i boken "Stadsrum, människorum, att planera för livet i mellan husen" några punkter som de äldre anser att de gärna ser mer av i sin utemiljö och som jag anser skulle kunna appliceras på Ålidhem.

- fler bänkar och sittplatser (varje 100 m, Jan Gehl "Livet mellem husene, udeaktiviteter og udemiljøer")
- tydliga trafiksystem (för att man lätt ska kunna orientera sig och hitta rätt)
- aktiviteter även för äldre utomhus (t.ex. boule, sitta, sola, träningsredskap-kinesk modell, promenadvägar, konstslinga, promenadbingo, kubb, plocka blommor på blomsteräng)
- något att fästa blicken på (färg och form, detaljrikedom, nya saker/detaljer att upptäcka- inte se allt på en gång)

Oplanerad plats har tagits i besiktning och blivit en plats för lek, Ålidhem.

Barn

Med stöd av undersökningarna jag tagit del av tycker jag att det är viktigt att framhålla att lekplatser inte behöver bestå enbart av lekredskap. Barn behöver använda sin fantasi och därför kan en stor sten eller en sparad skogsdunge ibland fungera bättre än en planerad lekplats. Barn behöver sin utemiljö.

För att motivera barn att vistas ute och aktivera sig på ett bra sätt finns det några parametrar som både Fredrika Mårtensson, Maria Kylin, Gisela Nyberg samt Ulla Berglund och Ulla Jergeby verkar framhålla och som jag anser skulle vara intressant att applicera även på Ålidhem.

Sammanfattningsvis;

- lek ska finnas nära bostaden
- platser för lek ska utformas med tanke på barns säkerhet (utan att leken blir för strukturerad och organiserad)
- barn behöver stora ytor att röra sig på
- ytorna bör också bestå av kuperad terräng med buskage och träd
- buskagen får gärna omges av öppna ytor (oftast står buskagen i utkanten där de inte stimulerar till rörlighet)
- placera lekredskap bland växtlighet och topografi (inte på rad och inte alltför inhägnade)

Ungdomar

Ungdomar brukar ha väldigt bestämda åsikter när det gäller hur de vill ha det. Det som verkar sammanfatta deras åsikter, och som också Mats Lieberg menar i en artikel (1993), är att ungdomar främst behöver två sorters platser i utemiljön; mötesplatser (där man ser och syns) och reträttplatser (platser dit man kan dra sig undan både vuxenvärlden och ungdomsvärlden).

Som jag framhöll tidigare är det viktigt att platser kan ha flera olika funktioner. Därför vill jag framhålla Liebergs resonemang om att platser inte behöver vara planerade för en specifik aktivitet.

Så det som bör framhållas gällande ungdomarnas krav på sin utemiljö följer enligt listan nedan;

- mötesplatser
- reträttplatser
- flerfunktionsytor (med möjlighet att göra varierade saker på -allt efter humör och årstid)

Vuxna

Vuxnas behov pratas det inte så ofta om. Det finns heller inte lika många artiklar och undersökningar som rör de vuxnas utemiljö. Men precis som andra ålderskategorier behöver vuxna mötesplatser och lugna platser (Berglund och Jergeby) dit man kan dra sig undan andras blickar. Något som nämns i Berglund och Jergebys bok däremot är avsaknaden på aktiviteter och målpunkter i parkerna så att man som vuxen har en orsak att stanna till och inte bara passera förbi parken.

Så min tolkning av vuxnas behov består av tre punkter;

- mötesplatser
- reträttplatser
- aktiviteter och målpunkter

Slutsats

Sammanfattningsvis och på ett enkelt sätt kan man säga att det främst finns behov av två olika sorters platser; **mötesplatser** och **reträttplatser**. Mötesplatser i form av sittplatser, lekplatser, aktivitetsplatser, stråk, grillplatser/picknickplatser. Att man försöker samla människor kring attraktiva stråk och målpunkter. Dessa platser ska också ha flerfunktionslösningar d.v.s. kunna användas till många olika aktiviteter. Reträttplatser i form av lite mer lugna platser mer eller mindre avskilda där man kan känna att man inte står i fokus och därifrån man kan iakttä andra.

De olika ålderskategoriernas behov och önskemål skulle jag vilja utveckla ytterligare för att utöka förståelsen för hur man kan tänka i ett gestaltningsskede.

Några vill vara där det händer och andra där det är lite lugnare... Mindre park med vårblommande körsbärsträd, centrala Uppsala (t.v). Valborgsfirande i Uppsala (t.h).

Någonstans att sitta/picknick och grillplatser

Platser att träffas och ha trevligt på är viktiga. Inne i staden ska man kunna göra en utflykt antingen omgivet av andra människor eller mer avskilt och i lugn och ro. Växtligheten kan här skapa en ram och en sevärd fond/bakgrund. Växterna kan skapa skugga/lä. De kan fungera som något att titta på både som naturlig eller gestaltad bakgrund med några accenter.

Det gäller att fundera kring placeringen av sittplatserna. Det ska både finnas möjlighet att sitta så att man ser och syns men man ska också kunna sitta avskilt. Vid sittplatserna bör det finnas något att titta på, antingen andra människor som går förbi eller uppehåller sig i närheten eller ett objekt, som exempelvis växtlighet/konst/arkitektur. Man kan arbeta med accenter som drar till sig blicken, olika färger, former, textur eller genom att förändra skalan för att skapa intresse. Genom att välja speciella växtsorter kan man locka djur (småfåglar/fjärilar/humlor).

Man bör också tänka på att man inte ska kunna se allt på en gång, det ska finnas utrymme för överraskningar. Det bör finnas en detaljrikedom där vissa saker upptäcks allteftersom, både från parkbänken men också på vägen till och från parkbänken/sittplatsen. Det är också viktigt med inramningen av sittplatserna. Man ska känna att man har "ryggen fri" utan att sittplatsen blir för instängd och otrygg.

Sittplatser bör finnas i skugga/sol/ lä och det gäller att tänka på att det ska finnas sittplatser även på lite lugnare platser, där man kan vara lite mer ifred. Själva utformningen av sittplatser kan gestaltas på olika sätt. Dels genom traditionella parkbänkar men också genom indirekta sittplatser exempelvis murar, trappor och stenar. Under senhösten-vintern eller då det regnar och ingen sitter ute känns dessa sittplatser inte öde utan ses som en del av utformningen och gestaltningen av platsen.

Det finns många olika behov att tillgodose när det gäller sittplatser och dess utformning, nedan följer en sammanfattning av vad man bör tänka på när det gäller sittplatser.

- sittplatsens placering, det bör finnas sittplatser i skugga och sol/ lä
- "se och synas"- platser men också stilla och avskilda sittplatser bör finnas
- skapa en trygghetskänsla (man vill ha god översikt över området och ha stöd i ryggen i form av en husvägg/ buskage eller liknande)
- skapa ett mervärde (man ska kunna fästa blicken på något som exempelvis andra människor/växtlighet/konst/arkitektur/natur/andra aktiviteter/accenter)
- skapa detaljrikedom och utrymme för överraskningar både på väg till och vid sittplatsen
- inramning och accenter får inte bli för enformiga (variera gärna med hjälp av färger, former, textur eller skalan)
- sittplatser behöver inte alltid bestå av en parksoffa (indirekta sittplatser som murkrön och trappor fungerar ibland bättre)

Viktigt med sittplats både i sol och i skugga, Gimo, Norra Uppland.

Sittplatser i olika former

Sittplats runt äldre träd skymtas bakom staketet, Valsätra Uppsala.

Traditionell sittplats. Parkbänk med buskage bakom som ger inramning och "håller ryggen fri".

Parkbänkar på rad, utsikt mot människoströmmar plus plantering i ryggen, anpassat för många besökare, Kejsarpalatset, Beijing.

Uppvärmrt konstverk som sittbänk, Ågatan Uppsala.

Sittplatser skickligt integrerade i formspråket, Ågatan Uppsala.

Sittplatser integrerade i ett trädäck i olika nivåer, Ultuna SLU.

Sittmöjligheter på murkrön, Parc Bercy, Paris.

Stråk

Man behöver både huvudstråk där de flesta färdas till och från arbete, skola, affärer m.m. och mindre stråk där man går söndagspromenaden eller där man går för att få lugn och ro. Man kan med hjälp av växtligheten ge vägledning om vad som är huvudstråk och inte genom att göra huvudstråken tydliga med exempelvis alléer, eller trädader. På så sätt stakar man ut en riktning som ger vägledning och alléernas symbolvärde säger att här går stora vägen in till den "viktiga staden". De mindre stråken behöver inte alls ha samma strama, tydliga gestaltning. De kan vara mer naturliga och kännas mer oplanerade.

Ibland kan det också vara bra att markera start och stopp eller viktiga entréer och punkter längs stråken. Det kan man göra genom att gestalta med accenter, upprepning eller liknande för att öka förståelsen hur stråket går och signalera vad som händer längs vägen. Man bör också fundera på i vilken fart man passerar området. När man går fokuserar man på helt andra saker än när man kör bil. Ju långsammare man tar sig fram desto viktigare är det att skapa en detaljrikedom.

Sammanfattningsvis;

- skilj på huvudgata, promenadslina och stig genom att gestalta på olika sätt
- växternas symbolvärde och formspråk är viktigt (pampig allé utstrålar att vägen är viktig)
- skapa start och stopp och markera viktiga händelser längs stråket
- detaljrikedomen bör öka när människor på stråket färdas i gåfart

Trädallé med starkt formspråk ger vägledning, Uppsala.

Stråk

Trädallé längs liten väg ger rumslighet och leder ögat till trappan i slutet av vägen, Uppsala.

Privat, halvoffentlig och offentlig sfär avgränsas av staketet och mindre trädgårdslika prydnadsträd samt en större allé närmast bilvägen, Uppsala.

Promenad längs strandkanten inramas av trädallé som anger stråket riktning och ger optisk ledning. Sommarpalatsen, Beijing.

Gångstråk kantat av växtlighet. Längre fram längs stråket visar upprätta smalväxta träd att något händer, (accenter) Kejsarpalatsen, Beijing.

Gångstråk mellan hus, blodlönn (närmast till vänster) bryter av och skapar en blickpunkt i den annars likformiga utemiljön, Uppsala.

Lekplatser

Barn behöver stora ytor i närheten av sin bostad. De behöver leka i kuperad terräng och på ytor som inte är planerade. Lekredskap ska helst stå placerade med växtlighet och inte inhägnade på rad. Med växtlighet kan man rama in lekredskap och lekplatser, man kan skapa små och stora rum där leken kan utspela sig. Man kan skapa spännande former och färger som stimulerar fantasin och ökar kreativiteten t.ex. med hjälp av konstverk. Det ska finnas möjlighet att leka på många olika sätt. Spela boll, bygga kojor, gömma sig i rum av grönska m.m.

Tänk på att variera formspråket och ge barnen utrymme att själva använda fantasin. Sammanfattningsvis:

- platsen för lek ska vara lättåtkomlig och nära bostaden
- lek sker ofta på oplanerade ytor i kuperad terräng
- möjlighet att kunna variera leken ska finnas
- skapa miljöer där barnen får använda sin fantasi
- lekredskap ska inte stå inhägnade och på rad
- både stora och små och stora rum behövs
- ge utrymmer för överraskningar
- gestalta med spännande former och färger
- kombinera konstverk och lek

Ett litet krypin under trädkronan där man kan sitta men också leka, Botaniska trädgården, Uppsala.

Äldre träd kan ge fantasin fart och stimulera lekandet, Uppsala.

Lekfull gestaltning kan ge fart på fantasin, lekplats, Parc Vilette, Paris.

Man kan skapa rum för aktivitet med små medel, fotbollsplanen definieras av en kortklippt gräsyta omgiven av ängsyta, Gimo norra Uppland.

Aktivitetsplatser

Man kan skapa ytor där många olika aktiviteter kan äga rum. Öppna ytor och små intima rum. Exempel på olika aktiviteter kan vara olika spel och sporter som boule, kubb, brännboll, fotboll, basket, volleyboll, promenadbingo, skateboardåkning, scen för utomhusfester och mindre teateruppträdande, dans, grillplatser, solplatser. Med växternas hjälp kan man möblera öppna ytor och rama in och skapa en förståelse för vad platsen kan användas till genom att underlätta orienteringen så att man lätt förstår rummets början och slut eller stråkens riktningar. Växterna kan ge vägledning om en speciell plats används som finrum eller om man kan använda platsen för lite tuffare aktiviteter.

Sammanfattningsvis;

- både öppna ytor och små intima rum behövs
- använd växterna att möblera ytor och öka förståelse för rummets användning
- underskatta inte växternas symbolvärde (stramt finrum eller gullig trädgårdskänsla)
- markera rummets början och slut och stråkets riktningar.
- gestalta för att underlätta orienteringen och för att öka förståelsen för var man befinner sig

Öppen yta inramad av växtlighet, Haga Umeå.

Gräsytor kan användas till många aktiviteter som spontant midsommarfirande, brännboll eller kubbspel.

Trygg utemiljö

Täta buskage och större skogsområden tycker många kan skapa otrygghet, men man bör inte ta bort alla buskage och planteringar för att skapa trygghet. En tom yta eller en storskalig plats kan snarare ge en känsla av att man är iakttagen och kanske också göra att man känner sig som ett "lätt byte". Genom att låta växterna finnas kvar i en utemiljö kan man tvärtom skapa trygghet. Det gäller bara att gestalta med omsorg. Växterna skapar rumslighet och ger ett ombonat intryck. Ett ökat innehåll och omsorg höjer besöksfrekvensen vilket i sin tur ger ökad trygghetskänsla. En plats bör dock ha en god överskådlighet och buskage och planteringar nära stråk ska vara lätta att överblicka, se över alternativt under. Man kan stamma upp buskar och träd som skulle kunna ge ett otrevligt intryck kvällstid. Viktigt är också att växtligheten är lättskött, lätt att hålla fräsch och trevlig. Genom belysning kan en mörk trädunge/buskage/allé lysas upp och skapa en trivsamt miljö som också kan vara ett blickfång/intresseväckande och därmed en bli en målpunkt för kvällspromenaden.

Det gäller att skapa en känsla av att vara trygg. Det gör man genom att;

- hålla området rent och fräscht
- skapa en intressant och detaljrik utemiljö
- skapa god överskådlighet
- anpassa belysningen efter platsen
- främja mänsklig aktivitet

Låg, indragen plantering som blickpunkt vid gångstråk. God överblickbarhet skapar trygghetskänsla Sommarpalatsen, Beijing.

Låg plantering som blickpunkt vid gångstråk, Sommarpalatsen, Beijing.

*Skapa målpunkter och
aktiviteter även kvällstid*

Genom belysning kan man locka ut människor även kvällstid, belysta isblock Kiruna.

Ljusattraktioner vid Motala Ström, Norrköping.

4.3 Identitetsskapande utemiljö

Vår identitet är hur vi uppfattas av omgivningen och hur vi var och en är som unika människor. I kapitel 2 behandlar jag med stöd från olika artiklar hur vi ofta identifierar oss med ett område, en plats eller vår klädstil och att vi agerar därefter. Våra värderingar och vår identitet byggs upp under vår uppväxttid och vi känner oss bekväma och trygga i miljöer som vi känner igen. Vår uppväxtmiljö är viktig för oss, den känns trygg och invand och vi vet vilka situationer vi kan förvänta oss i en välbekant miljö, och hur vi ska hantera dessa situationer. Därför anser jag att det är så viktigt att vi känner stolthet över vår hemmiljö.

En bostadsmiljö utan något att vara stolt över eller något att känna samhörighet till blir en tråkig närmiljö som man snarare flyr från än dras till och känner glädje över. Flera boende i Bollmora, ett område i Stockholm beskriver i boken "Det är möjligt! Om upprustning av utemiljön i ett 60-tals område" (1979) av Koinberg, Stenmark och Holm att de inte ens vågar ta hem sina arbetskamrater eftersom de skäms så mycket över hur det ser ut där de bor. En 30-40 årig kvinna som svarar på boendeeckäten som jag skickade ut i beskriver att hon och hennes barn undviker Ålidhems centrum p.g.a. att det ser ut som det gör. Hon skriver att "Ålidhems centrum är under all kritik, inget för oss, skitigt, skräpigt och en skam". Man ska känna stolthet över sin närmiljö och sitt boende, då värnar man också om sin stadsdel och känner en gemenskap med övriga som bor och lever i området vilket i viss mån leder till en god social och trygg boendemiljö. Därför vill jag lyfta fram platsens identitet och karaktärsfullhet, som gör platsen unik och speciell.

Även om man inte kan skapa en identitet för en hel stadsdel så kan man genom att ge stadsdelens olika delar, olika karaktärer och skapa en identitet för var och en av de olika delområdena. Då kan man identifiera sig med sitt område och vara stolt över att man bor just i det kvarteret som har exempelvis de vackraste vårblommorna eller den största tallen eller en dunge av röda björkarna som barnen kan leka i o.s.v. Ett område med olika karaktärer är också lättare att orientera sig i och gör det lättare att hitta i.

För att forma en identitetsskapande utemiljö med växtmaterial kan man gestalta med accenter och på vissa valda platser göra något som sticker ut och som är mer annorlunda. Man kan välja accenter som verkligen syns/känns. Det är bra om man kan överraska, man ska inte kunna se en del av området/platsen och sen veta hur hela området ser ut. Man ska upptäcka vissa detaljer allteftersom man vistas i området. Detaljer som perenner/marktäckare eller en sten/konstverk mitt i en plantering/buskage väcker intresse. Att skapa en identitet kan också handla om att gestalta med symboler som exempelvis björken –Umeås stadsträd i olika former.

Sammanfattningsvis:

- karaktärsfullhet (gör det lättare att orientera sig i ett område/känna igen sig)
- något att titta på (något som leder blicken- accenter)
- detaljrikedom (överraska)
- något att känna stolthet över (något som är områdets kännetecken)

Björkar på rad längs Umeälven (överst) i Björkarnas stad Umeå. Hollands nationalsymbol Tulpanen (nederst).

Detaljrikiedom som upptäcks på nära håll ger ett mervärde

Markbeläggning runt träd syns först när man kommer nära, Beijing.

Detaljrikiedommen ökar när man kommer närmare. Bladformer och blommande perenner syns bäst på nära håll. Sittplats i ett mellanrum i centrala Umeå

Markgaller. Observera att stilen på gallret och smidesstaketet och fönstergallrena på andra sidan gatan passar ihop, Paris.

4.4 Estetiskt tilltalande

Eftersom något estetiskt tilltalande kan vara så olika för olika individer kan det vara svårt att skapa något som alla upplever är vackert. Därför är det viktigt med mångfald i ett område så att alla kan ta till sig och känna att det finns något som de uppskattar i området. En gemensam nämnare gällande något som vi tycker är estetiskt tilltalande som Camilla Johansson skriver om är föremål och miljöers färg och form. Det ska råda en viss harmoni och balans för att vi ska trivas och tycka något är vackert. För att skapa harmoni och balans kan man ta hjälp av symmetri och kontrastverkan.

Harmoni och kontrast tillsammans i ett välgenomtänkt arrangemang uppfattar ögat som en balanserad komposition (Nick Robinson "The Planting Design Handbook" 2004). Konkret kan det vara att man i en plantering/komposition eftersträvar att plantera växter med en genomgående textur men med olika växtformer. Eller när man har ett genomgående blad och/eller blommfärg men olika växtkaraktärer.

Det viktigaste för att skapa en estetiskt tilltalande miljö är dock att man försöker skapa en helhet för gestaltningen men med variation och detaljrikedom som upptäcks allteftersom man vistas på platsen. Som jag tidigare påpekade är det också viktigt att utemiljön förändras över årets årstider och under dygnets timmar så att miljön känns mindre likformig.

Jag vill lyfta fram några viktiga aspekter för att skapa en estetiskt tilltalande utemiljö.

- harmoni och balans (skapas med hjälp av kontrast och symmetri).
- färg och form
- accenter (något som leder blicken/ något som utmärker sig)
- repetition (återkommande växtmaterial/färg/form i en plantering knyter ihop och skapar balans/harmoni)
- skala (relation växt-plantering och plantering- rummets storlek)

Lek med färg och form, klippt häck, Beijing.

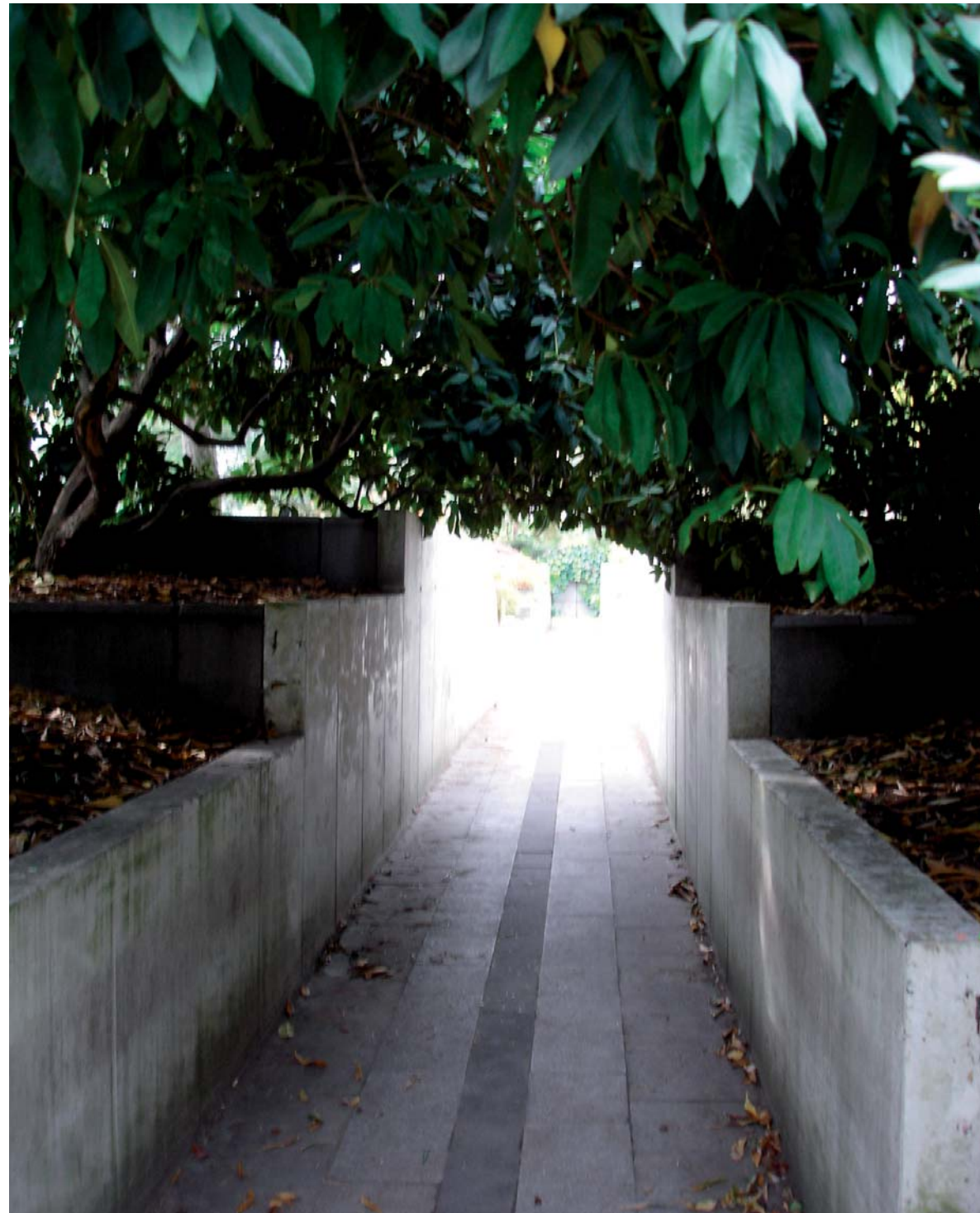
Harmoni och balans uppfattar vi vara estetiskt vackert. Men för att något ska vara i harmoni och balans kan något gärna sticka ut och kontrastera. Kontraster i färg, bladform, storlek ger variation och detaljrikedom vilket gör planteringar intressanta och ger ett mervärde. Blandade bilder från Trädgård i norr/centrala Umeå/Vänortsparken.

4.5 Upplevelsevärden

Upplevelsevärden handlar mycket om att det händer saker runt omkring. Det kan handla om att det finns aktiviteter, mötesplatser eller bara något att fästa blicken vid. Det kan vara detaljer man inte lägger märke till på en gång utan upptäcker allt eftersom man vistas på platsen. Många upplevelsevärden får man på köpet om man har skapat en utemiljö som uppfyller kraven för en social utemiljö, en estetiskt tilltalande utemiljö och en identitetsskapande utemiljö. Mycket hänger ihop och följs åt.

När det gäller att välja en plats att vistas på utifrån upplevelsevärden finns några punkter man uppmärksammar enligt undersökningarna och som man borde sträva efter att uppnå när man gestaltar en utemiljö.

- estetik (färg, form, textur, skala, kontrast, symmetri i harmoni och balans)
- natur (orörda/oplanerade platser)
- kultur (levnadskulturen, symboler, konst)
- mötesplatser (se social miljö)
- detaljer/något att fästa blicken på (färg, form, detaljrikedom, accenter)
- sammanhängande stråk (huvudstråk och stråk)
- gärna en röd tråd eller målpunkter längs vägen.
- aktiviteter och målpunkter (inte bara för barn)
- samla människoströmmar, men behålla lugna platser
- fler sittplatser gärna med utsikt över människoströmmar och grönska

Det är viktigt att inte se allt på en gång. Att upptäcka saker allteftersom stimulerar fantasin och ger en utforskarglädje, Vad händer ute i ljuset? Parc Citroén, Paris.

*Blickpunkt och
detaljrikiedom
-vårtid*

Årstidsvariation är viktigt. Blickpunkt i form av vårlökar, Gottsunda Uppsala.

Blommande park, upplevlesevärde under våren, Uppsala.

4.6 Förvaltning och skötsel

Med stöd både från mina inventeringar samt de boendes svar från enkätutskicket inser man hur mycket en utemiljös skötsel betyder. Några boende påpekar att de undviker Ålidhem just p.g.a. att de tycker det är skräpigt och slitet på området. Att man tycker Ålidhems utemiljö är skräpigt och illa skött är ett återkommande tema i boendeenkäten. Man nämner att man tycker att nedskräpningen är stor på grönytor. En 50-65 årig kvinnlig pensionär skriver att ”maskrosor efter kantstenar ger en ovårdad och likgiltigt intryck, likaså alla grästuvor som växer vid huvudgatan. Likaså alla syrenbuskar/träd som ej är klippta senaste årtiondena”. Vidare skriver en manlig 20- 25 årig student att växtligheten och anläggningarna inte känns välskötta. ”Buskarna är ovårdade, gräsmattan slitna och all kantsten behöver fixas i ordning.”

För att höra vad förvaltarna själva anser om skötseln på Ålidhem kontaktade jag den ansvarige förvaltaren Svensk Markservice. Jag pratade med arbetsledaren Göran Wännman om växtligheten och området i stort. När jag bad honom att beskriva området så tyckte han att Ålidhem kunde beskrivas som relativt sterilt och tidstypiskt 70-tal, för lite gräsytor och för mycket asfalt och plattytter. Han påpekar att på många platser har rötter tillhörande äldre träd förstört plattläggning/asfalt i området vilket gör att området känns slitet. Träd planterade i asfalt orsakar också problem vid snöröjning. Wännman nämner också att de äldre risiga popplarna ger Ålidhem ett tråkigt utseende.

På frågan om det finns något man kan tänka på vid utformning av nya principer för växtligheten och vad som han tycker skulle finnas mer av så anser Wännman att man gärna kan satsa på mer gräsytor och fler träd. Däremot tycker han inte att taggiga buskar som berberis/rosenbuskar eller växter som är giftiga hör hemma i boendemiljöer. De försvårar för de anställda som ska rensa ogräs och sköta buskagen. När vi pratar om de olika växtslagen kommer vi fram till att Wännman föredrar buskar före perenner. Men han säger att om han fick bestämma skulle dock träd prioriteras. Sommarblommor tycker han är trevliga och även om de behöver fyllas på under sommaren och vattnas så är inte det något större besvär. Lökväxter i gräsytor anser han inte heller skulle vara något problem att sköta.

Mina personliga reflektioner och med stöd av det jag sett vid inventeringarna av skötseln av Ålidhem är att man med ganska små medel skulle kunna förbättra skötseln för området och utemiljön. För att en utemiljö ska fungera ur ett skötselperspektiv och fungera år efter år är det viktigt att man redan i planeringsstadiet tänker på skötseln. Skötseln ska planeras med tanke på att det både ska vara billigt och enkelt att sköta. Man får tänka på att förvaltarna oftast inte har den kunskap, den tid eller det intresse de egentligen skulle behöva för att sköta växtligheten på bästa sätt. Wännman berättar att det bara vissa i personalen som har utbildning för att hantera växtligheten i utemiljön och då oftast endast på gymnasienivå. Ibland brukar personalen som sköter området gå enstaka kurser under vintern. Men den uppfattning jag fick, var att utbildning inte sker kontinuerligt och att det bara är de som är intresserade som väljer att gå dessa kurser.

Man måste ha i åtanke att en utemiljö ska fungera långsiktigt. Det gäller att välja rätt växtsort på rätt växtplats. Rätt utformning av växtbäddar har också väldigt stor betydelse för om anläggningen och växterna ska fungera och utvecklas på rätt sätt. Men det som har störst betydelse enligt min egen åsikt för att en anläggning ska fungera är att den sköts på rätt sätt. Mycket kan man rätta till eller förstöra beroende på hur man tar hand om växtligheten.

Stadens centrala mellanrum ofta välskötta och välanvända, Rådhusparken en kall höstdag, Umeå

*Hårdgjorda ytor lättskötta,
men tråkiga*

Många och stora hårdgjorda ytor kännetecknar Ålidhem.

4.7 Gestaltungsprinciper för vegetation

Med min inventering och analys som grund har jag valt att arbeta vidare med några gestaltungsprinciper och ge förslag på vissa typer av växtlighet som med fördel skulle kunna vara mer representerade i mellanrummen. Allt med tanke på att uppnå en social, trygg, estetisk, identitetsskapande och upplevelserik utemiljö. I en offentlig miljö är det viktigt att kraven för vegetation är höga med tanke på växternas uthållighet. Man bör välja robusta, slittåliga och pålitliga växter. Växterna bör sluta tätt ända ner till marken i en plantering vilket bland annat förhindrar att ogräs etableras.

I den här delen av kapitel 4 försöker jag svara på ytterligare en av mina frågeställningar. "Vilken typ av växtlighet bör man satsa mer på i mellanrummen?" Jag har i mina gestaltungsprinciper försökt att ta hänsyn till och skapa en enkel modell där jag strävar efter att få ut maximal kvalitet med okomplicerad skötsel utan höga omkostnader. Jag har funderat över kriterier som bör finnas med när man planerar in ny vegetation och vad man bör tänka på när man väljer nya arter och namnsorter.

Kriterier för val av växtart och namnsort.

- härdighet (växtzon 5 gäller för Umeå)
- rätt växtstorlek och växtform för den unika platsen (växten bör fungera lika bra under etableringstiden och fram tills den når optimum som under avvecklingsstadiet efter det den växt klart)
- rätt proveniens (för att en växt, främst träd och buskar, ska kunna invintra respektive vakna upp på våren vid rätt tid måste den vara anpassad till det lokala/regionala klimatet)
- tålighet/friskhet (växten bör stå emot sjukdomar och skadegörare)
- låg skötselnivå (växten bör vara "självskötande")

Ytterligare viktiga aspekter att tänka på för att välja rätt växtart, namnsort;

- ljusförhållande
- vatten och näringsförhållande
- karaktär (pelarform/konisk/oval, öppen krona/sluten krona, krypande/ bred/rund/tät/skir/grov o.s.v.)
- användning (stomme/friväxande häck/klippt häck/grupp/accnt)
- storlek (bredd/höjd)
- skötsel/behov (speciella krav)
- rätt utgångskvalitet/storlek

Blomning ger färgprakt, Kunskapsträdgården, Ultuna Uppsala.

Välväxt och frodig silveroxel (dock inte härdig i Umeås växtzon).

Beskurna lindar anpassade till gatans storlek, Uppsala.

Nedan följer några förslag på åtgärder och utvecklingsmöjligheter med hjälp av växtlighet som på ett enkelt sätt kan höja upplevelserikedomen i stadens mellanrum.

Variation av sortval

Mer variation av träd och buskar gör att ett område blir mindre enformigt och att människor får lättare att hitta och känna sig hemma i sitt område. Området blir mer karaktärsfullt. Den variation som skapas av de olika växtarterna/sorterna främjar dels olika djur, insekter och organismers liv. Man skapar en bättre biologisk mångfald. En större variation av sorter och arter skapar bättre uthållighet i ett växtsamhälle vid artspecifika sjukdomar, virus och skadeangrepp. Extrema förhållanden som bland annat orsakas av faktorer som väder och klimat drabbar inte ett växtsamhälle och dess upplevelse/karaktär lika hårt om man väljer olika namnsorter av träd och buskar som har olika krav på tolerans för torka, fuktighet och kyla.

En större variation med väl valda arter och namnsorter kan också bättre ta till vara på och spegla årstidernas variation. Variationen genom de olika arternas egenskaper med olika blomningstid, tid för bladutsprickning eller fruktsättning, variation i bladfärg, höstfärg, storlek och form m.m. gör mellanrummen mer intressanta och upplevelserika.

Sammanfattningsvis ger ett varierat växtmaterial;

- en karaktärsfull utemiljö
- bättre upplevelserikedom genom större variation i blomning, fruktsättning, bladfärg m.m.
- en ökning av den biologiska mångfalden
- bättre uthållighet i ett växtsamhälle vid extrema väderförhållanden, artspecifika sjukdomar och skadegörare

Buskage med hängande växtsätt. Stefanandra dekorerar ett murkrön, Tryffelvägen Uppsala.

Björkar i buskplantering förhindrar att människor genar i hörnen, cykelväg Tunnelbacken Umeå.

Växtlighet som skapar trivsel med små skötselåtgärder. Blommade vägkanter, Gimo Norra Uppland.

Friväxande trädhäck markerar rummet längre fram längs stråket, Uppsala.

Bred klippt häck ger hårt trafikerad central led lite grönska, Uppsala.

Vårlökar

Vårlökar är något som man idag knappt använder sig av i stadens mellanrum trots att den här typen av växtlighet har ett stort potentiellt värde utan att kräva stora skötselinsatser eller mycket pengar. Det är oftast enkelt att hitta plats för vårlökar. Vårlökar kan planteras direkt i äng-/gräsytor, under buskage och i anslutning till träd samt i perennplanteringar där förutsättningarna för vårlökar är goda. Lökväxter är tåliga och effektiva där det annars kan vara svårt att få marktäckare och gräsmatta att trivas. Därför planteras vårlökar med fördel i öppen jord eller gles gräsmatta. Många vårlökar har förmågan att själv föröka sig och kan med tiden bilda stora färgglada fält. De ger ett lyft för utemiljöerna vartid och skapa nya målpunkter för vårpromenaderna. När de blommat ut kan perenner, buskage, gräs eller träd ta vid och dölja de nedvissnade bladen.

Vårlökar är bra på många sätt, de:

- har ett stort estetiskt värde och därmed upplevelsevärde (ger färgprakt tidigt på våren)
- är enkla att hitta plats för och plantera (lätt att förändra en befintlig miljö utan stora ingrepp)
- har låg skötselintensitet och därmed låg kostnad

Vårprakt under äldre bokträd ger vårkänslor och skapar blickpunkt och målpunkt. Rektorsparken, Uppsala.

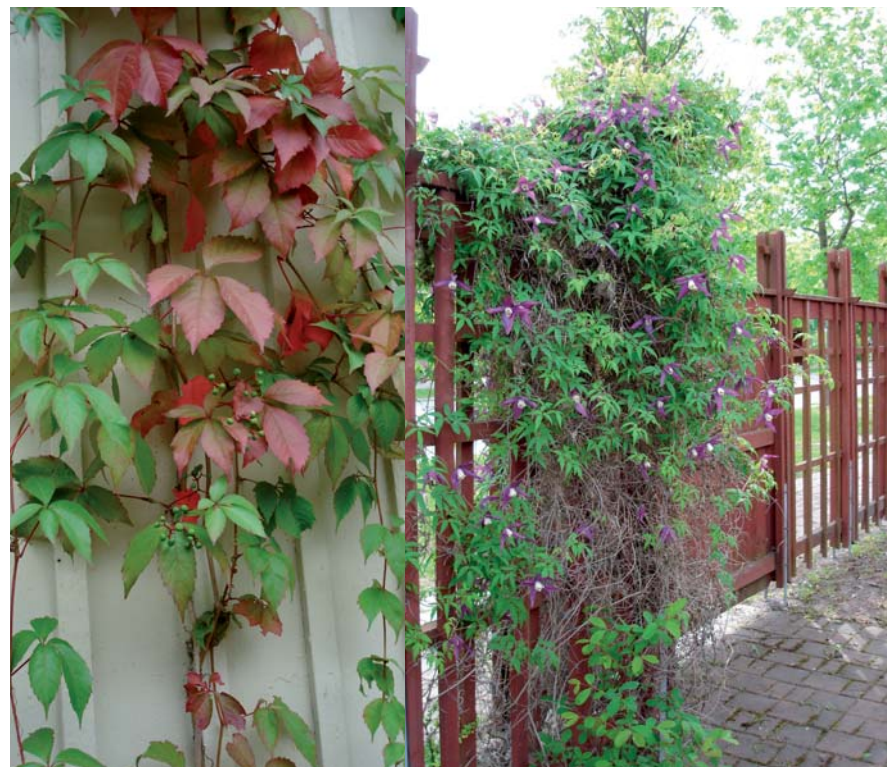
Klättrväxter

Klättrväxter fungerar bra som rumsindelare och skapar snabbt väggar, tak eller golv i en utemiljö. Klättrväxter klarar sig på mindre sammanhängande planteringsytor och behöver inte så lika stora utrymme vare sig för rötter eller grenverk som träd eller buskar gör. Det gäller dock att hitta plats för klängväxten, som inte försvårar återkommande renoveringar. Man bör undvika att låta klättrväxter klättra på träfasader och undvika väggar med många fönster och dörrar. Med fördel används klättrväxter för att dölja betongpelare/fundament eller stora kala väggar samt mindre byggnader som exempelvis sophus och förrådsbyggnader. Väggar med klättrväxter förhindrar också klotter.

En spalje med klättrväxter är mer effektivt vindskydd än ett plank eftersom vinden silas genom växten och inte ger några kastvindar som ett plank gör. Många klättrväxter har annorlunda och tilltalande bladformer, vacker blomning eller höstfärg som livar upp och skapar variation.

Klättrväxters funktioner i utemiljön:

- rumsindelare (kan användas som väggar, tak och golv)
- vindskydd (sila vinden och dämpar den bättre än ett plank)
- ökar det estetiska värdet (många sorter blommor och skapar variation med olika blomfärger, starka höstfärger och olika bladstorlekar m.m.)

Vildvin "lättar upp" en tråkig husvägg.

Insynsskydd eller blickpunkt. Alpklematis, Ultuna Uppsala.

Klättrväxter som väggar, Botaniska trädgården, Uppsala

Klättrande pipranka som klär in betongpelare och skapar en mjukare inramning av cykelparkering, innergård Nygatan Umeå.

Perenner

Att använda perenner istället för buskar kan vara fördelaktigt i den växtzon som Umeå ligger inom. Perenner blir större och blommar något längre här uppe i norr p.g.a. de ljusa nätterna och den något lägre temperaturen vår och höst. Perenner sorterar man inte efter zonangivelser på samma sätt som buskar och träd. De övervintrar huvudsakligen under jord och därför påverkas inte deras överlevnad nämnvärt av utomhustemperaturen.

Även om man inte behöver ta hänsyn till zonangivelser måste man dock fortfarande ta hänsyn till växtens behov av ljus-, vatten- och näring. Viktigt är också att man använder sig av perenner som är snabbväxande, robusta och har en god marktäckande- och spridningsförmåga som gör att de kan läka de "sår" som uppstår till följd av slitage och bristande skötsel. Det är viktigt att använda väl beprövade och robusta sorter som exempelvis *Bergenia* som stomme i planteringarna.

I bostadsområden där kostnaderna måste hållas nere bör perenner i första hand användas på strategiska platser där de verkligen syns och uppmärksammas t.ex. vid sittplatser. Men andra användningsområden för perenner är marktäckare, accenter eller istället för låga häckar och buskar. Efter etableringsperioden kräver en perennrabatt mindre skötsel än en gräsyta. Men då gäller det att växtbädden vid planteringsstillfället har rätt uppbyggnad, utan roto-gräs, att planteringsavstånden är väl avvägda och att rabatten sköts på rätt sätt första två åren.

Perennerna har sammanfattningsvis:

- ett stort estetiskt värde
- en stor variationsrikedom (många olika arter och namnsorter jämfört med buskar som begränsas av zonangivleser)
- perenner kräver mindre skötsel tvärtemot vad många tror

Perennplantering under färgglad lönn, Norby Uppsala.

Stort sortiment att välja ur med stor variation av högallåga, tidigblommande/senblommande, färg och form.

Marktäckare

Varje bar jordyta kommer förr eller senare att täckas av växtlighet. Vill man hålla undan ogräs nedanför buskage, träd eller större perenner kan man plantera marktäckare. Marktäckare i form av lågväxande buskar och perenner binder ihop en plantering och håller fröogräs borta. Marktäckare kan knyta ihop två ytor och skapa behagliga övergångar mellan t.ex. husväggar och mark.

Marktäckande växtlighet;

- håller fröogräs borta
- väver samman och skapar balans i en plantering med accenter och många olika växtsorter
- skapar behagliga materialövergångar exempelvis mellan husvägg och mark

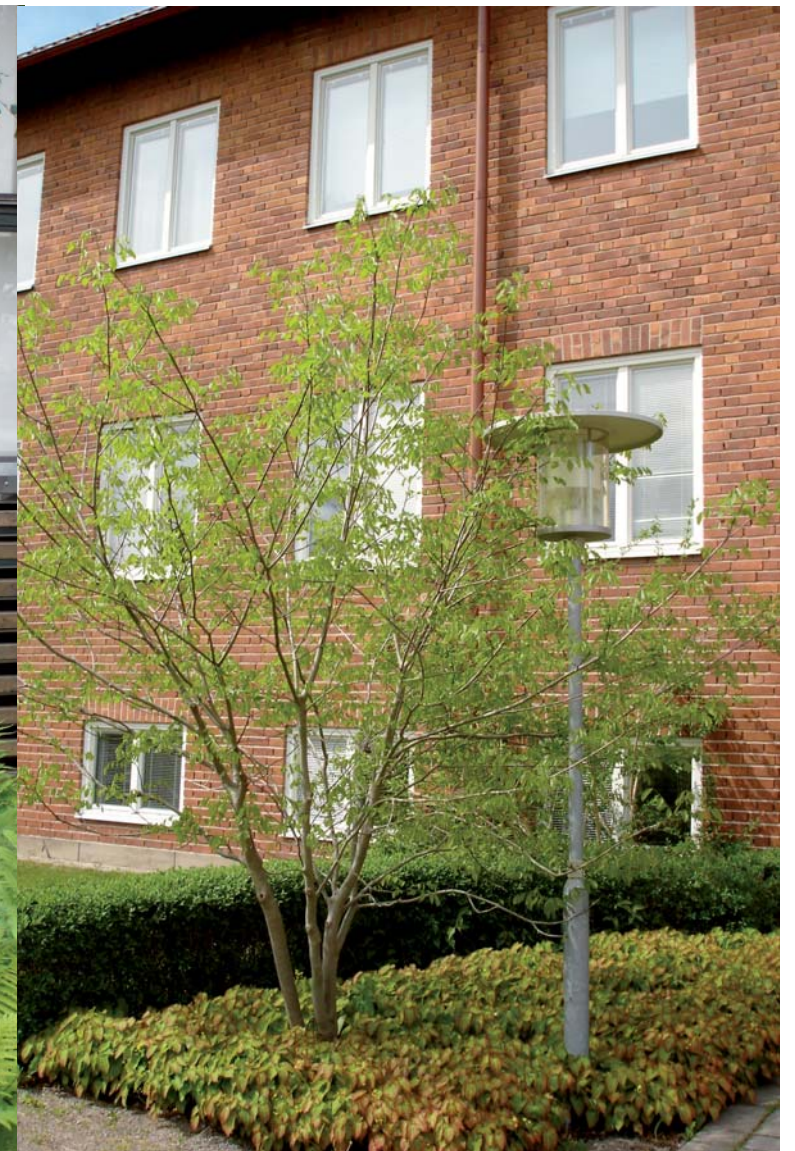

Näva som marktäckare under Strutbräken, håller ogräs borta från planteringen.

Skugggröna mellan stenar Trädgård i norr, Umeå.

Björk i perennplantering, innergård Nygatan Umeå.

Gulved (Cladastris kentukea) planterad i markvegetation, i bakkant klippt, vintergrön ligusterhäck, Entré vid Ultuna SLU institutionen för landskapsplanering.

Varierade gräsytor

En gräsyta kan se ut på många olika sätt. Genom att t.ex. variera gräsets höjd inom ett område skapar man olika sorters ytor och utseende. En intensivskött gräsyta som klipps regelbundet ser vårdad ut och passar bra nära gång- och cykelstråk eller där människor rör sig ofta. Däremot kan man runt träd och i yttre delar av ett område släppa upp gräsets höjd. Dessa gräsytor blir naturliga övergångar mellan bostadsområdet och naturen runt omkring och kan vara väldigt dekorativa.

En gräsyta som slås en till två gånger per år och som man eftersträvar ska innehålla en artrikare och ofta blommande flora kan man kalla äng. En etablerad ängsyta är lättskött och kan vara väldigt dekorativ. Ängen med dess växtlighet lockar bland annat fjärilar, humlor och småfåglar. Genom klippta stigar/gläntor i ängen kan man skapa promenadslingor eller rumslighet som kan fungera som bra samvaro- och lekplatser. Den variation som en ängsyta ger i form av blomning och ökat djurliv skapar upplevelserikedom. Under träd och buskage där gräsmatta kan ha svårt att ta sig kan ängsytor vara ett lättskött och billigt alternativ. För att få den perfekta ängen kan man plantera in pluggplantor av blommande örter och/eller lökväxter, knölar som ger ängen ett tidigt vårflor.

Fördelar med ängsytor och varierande gräsytor:

- låg skötselintensitet och därmed låg kostnad
- lockar insekter och djur som småfåglar, fjärilar och humlor
- ökar upplevelsevärde p.g.a. större variation i utseende, blomning och ökat djurliv m.m.

Perennplantering på bostadsgård med inspiration av ängens växtlighet, Tryffelvägen Uppsala.

Träd och buskar

Buskar och träd fungerar som en viktig stomme och har stor betydelse för olika områden. De ger både upplevelsevärden, skapar rumslighet och hjälper till när man ska orientera sig i området. De har också andra positiva effekter på våra utemiljöer, som att skapa ett bättre mikroklimat, ta hand om regnvatten, filtrera luften och bidra till biologisk mångfald (genom att fungera som buffertzon för växter och djur som där kan ta skydd, leva och förökas.)

Man bör värna om buskar och träd eftersom de;

- har ett stort estetiskt värde och därmed upplevelsevärde (genom ökad årstidsvariation, detaljrikedom samt genom att skapa fler blickpunkter)
- skapar rumslighet (avgränsar/separerar)
- ger orientering och vägledning
- skapar bättre mikroklimat, tar hand om regnvatten och filtrerar luften
- bidrar till biologisk mångfald (genom att fungera som buffertzon för växter och djur som kan ta skydd, leva och förökas)

Ett varierande buskage som ramar in och visar vägen, utanför Sveriges Geologiska Undersökning, Uppsala

När man planerar för träd och buskar är det viktigt att man väljer rätt proveniens, det vill säga arter/sorter som är programmerade att gå i vintervila och vakna upp rätt tid under våren i förhållande till den växtzon man befinner sig i. Detta beror på att dessa påverkas av faktorer såsom ljus, temperatur m.m. i mycket större grad än perenner som till stor del övervintrar under jord och under ett isolerande snötäcke. I offentliga miljöer är det första hand viktigt att välja arter och sorter som tål tuffa förhållanden gällande jord, ljus och näring men framförallt är robusta, slitagetåliga och funktionsdugliga för platsen. Detta eftersom det ofta får liten jordvolym för sina rötter och inte alltför sällan råkar ut för hårt slitage, skador och påfrestningar dels vid snöröjning och gräsklippning.

Andra viktiga aspekter att ta hänsyn till när man gestaltar med träd och buskar är att välja rätt växt på rätt plats. Buskar ska kunna växa fritt nedanför fönster utan att behöva beskäras för att skapa fri sikt. Träd ska inte behöva beskäras för att anpassas till gatans bredd eller tas ner då de börjar skymma solen utan fungera också efter etableringstiden. De sorter som är formstarka och som behåller sin växtform utan beskärning är att föredra.

Ur ett skötselperspektiv är det bra om buskar kan förnygringsbeskäras (skäras ner helt) när de ser slitna ut och kunna växa upp med ny energi. Trygghetsaspekten är också viktig när det gäller buskar och träd. Med fördel väljer man uppstammade träd och lägre buskage alternativt hittar bättre placering av dem. Man bör också undvika sorter som är giftiga för barnens skull.

För att hitta rätt arter och namnsorter bör man tänka på följande, gällande buskar och träd

- rätt proveniens
- rätt växt på rätt plats
- de ska tåla tuffa förhållanden gällande jord, ljus och näring
- de ska tåla hårt slitage, skador och påfrestningar
- de ska vara formstarka och behålla sin växtform utan beskärning
- de ska kunna förnygringsbeskäras

Rönn med dekorativ stam, Park vid Västra Norrlandsgatan Umeå.

KAPITEL 5

För att tillämpa förvärvad kunskap har jag valt att tillämpa mina insikter genom ett gestaltungsförslag på Medicinstråket i Ålidhem. Jag inleder med att presentera Medicinstråkets innehåll och analyserar det som finns idag. Därefter presenteras mitt gestaltungsförslag genom text och illustrationer.

Sittplats vid gångstråk, Parc Vilette, Paris

5.1 Medicinstråket idag

Medicinstråket sträcker sig från den gång- och cykelbro som går över Studentvägen vid Ålidhems kyrkan och till Naturvetarvägen nära Ålidhems centrum (se illustrationskarta 13, s. 94). Stråket kan ses som ett av huvudstråken som löper genom Ålidhem. I anknytning till stråket finns tomma restytor som idag inte används men som skulle kunna fungera som mindre stadsdelsparker och som ett komplement till de mer intima bostadsgårdarna. Stråket har potential att med enkla åtgärder dels anpassas och bli ett tydligare huvudstråk men också få ett bättre innehåll med fler målpunkter och mötesplatser.

Medicinstråkets innehåll idag har sammanfattats på en illustrationsplan (se "Medicinstråket idag" s. 97).

Målpunkter/ Mötesplatser

Den enda riktiga målpunkten som finns längs stråket idag är lekplatsen. En lekplats som inte verkar vara den mest välbesökta av de som finns i området, vilket till stor del kan bero på att de närliggande kvarteren Fysikgränd och Pedagoggränd som främst befolkas av studenter. Annars färdas man på Medicinstråket för att ta sig till Ålidhems centrum eller mot Ålidhemskyrkan respektive universitetet, sjukhuset och Umeå centrum.

Landmärken

Inga landmärken ses från stråket. När man kommer upp på cykelbron som leder över Studentvägen ser man dock kyrktornet till Ålidhemskyrkan som annars ligger dolt bakom en skogsdunge. Medicinstråket känns väldigt anonymt och det kan vara svårt att skilja från övriga stråk i området.

Entréer

Den entré som leder in till Medicinstråket och också Ålidhem och som idag inte känns särskilt välkomnande ligger strax efter cykelbron. Entrén består av en öppen stor asfaltyta mellan två bostadsbyggnader. För många blir detta entrén in till Ålidhem så man skulle kunna göra något mer välkomnande för att människor ska känna att de kommit fram till Ålidhem.

Knutpunkter

De större knutpunkter som man bör nämna i samband med Medicinstråket ligger där stråket börjar och slutar. De fungerar som entréer till stråket. Självklart finns också mindre knutpunkter vid varje "infart" till vardera bostadsgård.

Illustrationskarta 13

Medicinstråket

Medicinstråkets enda riktiga målpunkt, lekplatsen.

Plattläggning på upphöjd mittdel längs stråket.

Storskaliga, överdimensionerade gaturum längs Medicinstråket.

Rörelsemönster

Man rör sig främst genom stråket i väst-östlig riktning. Beroende på om man ska in till en bostadsgård eller inte kan man ta av vid olika infarter längs stråket.

Rumslighet

Medicinstråkets gaturum känns överlag överdimensionerade (se illustrationskarta "Medicinstråket idag" s. 97) och jag får känslan av att det också kan vara svårt att veta att vägen endast är tänkt som cykel och gångstråk om man missar skyltningen. Det är också svårt att förstå var i stadsdelen man befinner sig eftersom gestaltningen har samma struktur och karaktär över hela området med gräsytor och björkar samt mycket hårdgjorda ytor. Stråket består till stor del av hårdgjorda ytor som förstärker känslan av öppet, kalt och anonymt. Den grönska som finns skapar till viss del rumslighet. Men den största delen av grönskan finns på innergårdarna. De största och mest kala ytorna som finns består av den yta som finns strax efter cykelbron (entrén till Ålidhem och Medicinstråket), den tilltänkta förskoletomten samt ytan mellan husfasaden och björkallén samt i alléns början (mellan bostadshuset och allén) där den upphöjda plattlagda ytan avslutas.

Gestaltning

Idag består medicinstråket av en uppdelad gång- och cykelväg som löper på två sidor om en upphöjd hårdgjord yta med trädplanteringar och anlagd lekplats (se illustrationskarta "Medicinstråket idag" s. 97). I slutet av gatan närmast Ålidhems centrum vidgas rummet och den södra gång och cykelvägen leds genom en bred björkallé till Ålidhems centrums södra sida. Den norra gång och cykelvägen leds till centrumets norra sida (framsidan.) På båda sidor om den norra vägen finns lite öppnare gräsytor med några björkar planterade. På gång- och cykelvägens högra sida ligger en gräsyta som vid byggandet av Ålidhem var tänkt som förskoletomt. Det känns som om någon glömt bort denna öppna tomta yta. Idag används ytan som genväg.

Barn/lek

Den anlagda lekplatsen som är placerad på den upphöjda hårdgjorda, plattförsedda ytan mellan de två gång- och cykelvägarna består av en stor sandlåda med diverse lekredskap i trä bland annat finns en gungställning, klätterredskap för balanslek och en grävsropa.

Trafik

Endast gång- och cykeltrafik är tillåtet längs Medicinstråket även om gatorna känns dimensionerade för mycket större trafik. Gång- och cykelvägarnas bredd är över 5 m så att sopbilar och andra servicefordon lätt kan ta sig in på stråket. Tyvärr sker en del otillåten biltrafik på vägarna.

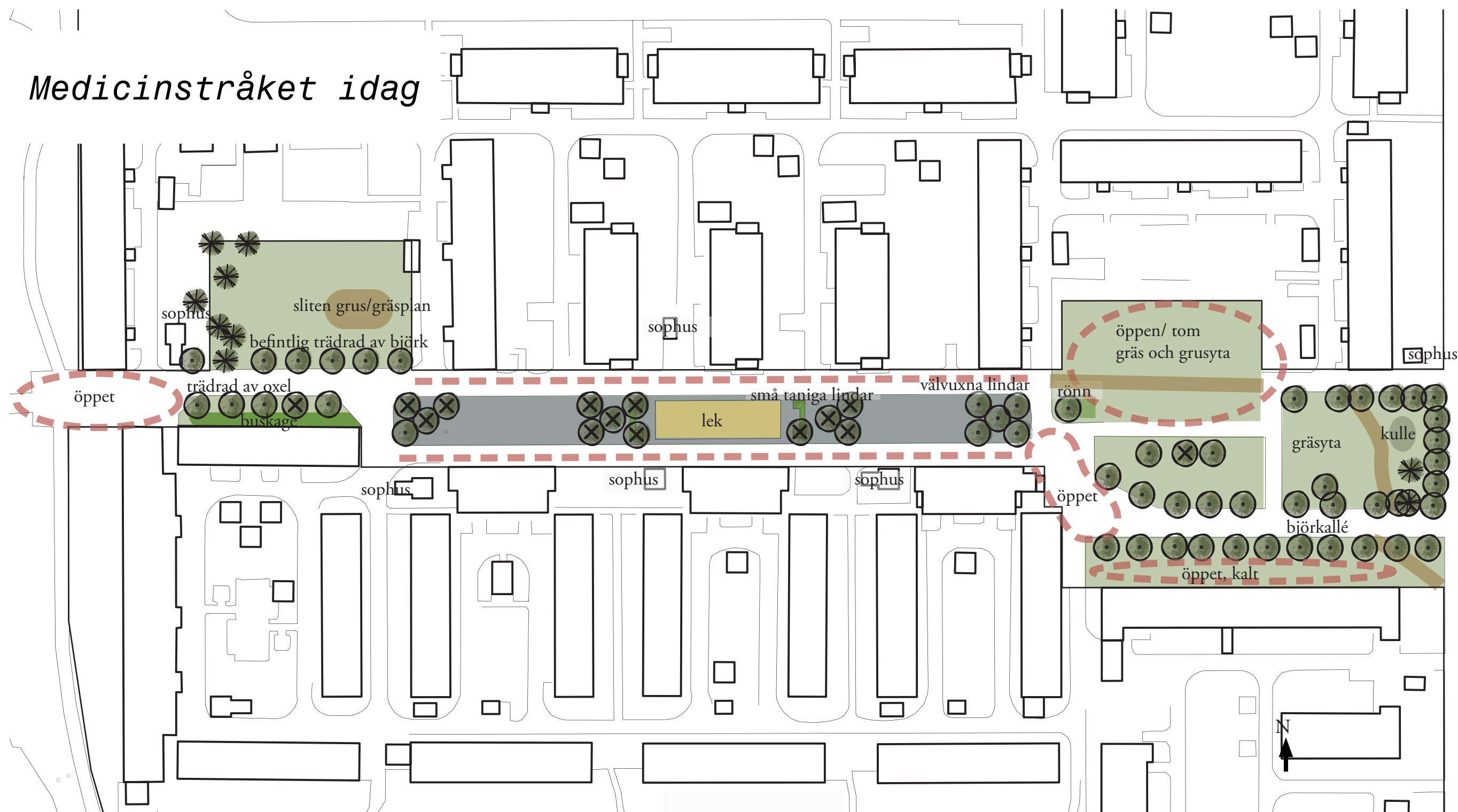

Parkdel bestående av gräsytor med planterade björkar i slutet av stråket.

Den tilltänkta förskoletomten är nu ödslig och har blivit en genväg.

Medicinstråket idag

Befintligt barrträd

Befintligt lövträd i dålig kondition

Befintligt lövträd

Storskaliga öppna/ överdimensionerade ytor

Upptrampade genvägar

Hårdgjord, upphöjd mittremsa

Upphöjda planteringar med buskar och perenner

Befintligt buskage

Växtlighet

Mycket av det som finns idag har utvecklats dåligt vilket ger låga upplevelsekvantiteter. Det märks tydligt att många växter inte trivs p.g.a. dålig skötsel eller dålig växtkvalitet. Många träd och buskar verkar vara kvar fast de inte längre fyller sin funktion.

Växtlighet som finns idag längs stråket (med början från väster);

- Rad av oxel planterade direkt i gräsyta och buskage mot norrfasad. Oxlarna fungerar som rumskapande men några träd är skadade behöver bytas ut. Buskaget trivs inte och är slitet.
- Björkrad på andra sidan om gång och cykelvägen mitt emot oxelraden. Stora uppvuxna björkar som ramar in bostadsgården och stoppar upp ut mot gatan.
- Upphöjda planteringar i mittrefug. Växtligheten trivs inte och borde ha tagits bort för länge sen.
- Trädplanteringar i mittrefug (lind, hästkastanj.) Döda toppskott och dålig tillväxt på de flesta träden (finns några undantag).
- Planteringar mot söderfasad. Mycket ogräs och uttjänta mjöldagstäckta buskar.
- Stor och fin rönn men undervegetation bör tas bort.
- Björkar i gräsyta längs gång och cykelväg. Skapar lite rumslighet kring öppna ytor.
- Björkallé på sidor av gång och cykelväg. Skapar rumslighet och ger vägledning. Kan gärna behållas.

Växtligheten är slitet, dåligt skött och borde ha bytts ut för länge sen, Ålidhem.

Sammanfattning

Medicinstråket idag består sammanfattningsvis av öppna, överdimensionerade gaturum. Det är en plats med stora ytor utan innehåll som man endast passerar för att man måste. Men det skulle kunna ändras. Medicinstråket skulle kunna vara ett levande huvudstråk innehållande mötesplatser och målpunkter. Gatan skulle kunna ha ett mervärde som stråk med en genomtänkt gestaltning som förbipasserande och boende kan njuta av. Medicinstråket som ett huvudstråk med ett rikare innehåll skulle kunna locka fler människor att använda området både dag och kvällstid, vilket skulle kännas tryggare för alla. Att tydliggöra stråket så att det blir lättare att orientera sig och mer användarvänligt skulle också lyfta gatan.

Medicinstråket idag;

- öppna, överdimensionerade gaturum
- stora ytor utan innehåll

Förbättringsåtgärder för Medicinstråket;

- skapa fler mötesplatser och målpunkter, både dag och kvällstid
- skapa blickpunkter, accenter men också en detaljrikedom för förbipasserande och boende
- tydliggör stråket och dess användning
- skapa en genomtänkt gestaltning som binder ihop och skapar en helhet för stråket

Stora överdimensionerade gaturum, Medicinstråket.

5.2 Gestaltningförslag Medicinstråket

Jag har valt att arbeta övergripande och skissartat med mitt gestaltningförslag och därför har jag inte gått in på och redovisat alla detaljer. Gestaltningförslaget bygger på de principer som jag redovisat tidigare och jag har försökt sträva efter att bygga upp en trivsamt utemiljö efter de aspekter jag tidigare belyst. Gestaltningförslaget förklaras genom text och visas genom en illustrationsplan "Medicinstråket gestaltningförslag" s. 101 samt några snitt med start på s. 103 som visar stråket då växtligheten vuxit upp.

Entrén in till Medicinstråket

Den öppna kala entrén till Medicinstråket minskas genom att göra gräsyta framför den södra husfasaden (Fysikgränd.) På gräsytan planteras några iögonfallande accenter (formstarka gärna pyramid- eller pelarformade träd). Vid den norra husfasaden planteras torktåliga perenner och klätterväxter i en upphöjd planteringsyta. Stödmuren runt planteringen får fungera som sittplats och väntplats. Här kan man sitta och studera förbipasserande både på Medicinstråket och på den cykel- och gångväg som löper parallellt med Studentvägen.

Gång och cykel vägen

Själva stråket görs om till en rak genomlöpande relativt bred asfalterad cykel och gångväg. Soppbilar och servicefordon kan ta sig in i området via gång- och cykelvägen. Vägen struktureras och genom att anlägga en ny allé tydliggörs vägens riktning vilket underlättar läsbarheten och orienteringen längs stråket.

Vid husfasadernas södra sida intill gång- och cykelvägen anordnas upphöjda planteringsbäddar med inbyggda sittplatser på muren som omger planteringsbäddarna. Här sitter man i ett soligt läge med ryggen mot fasaden och kan se ut över stråket och de som passerar.

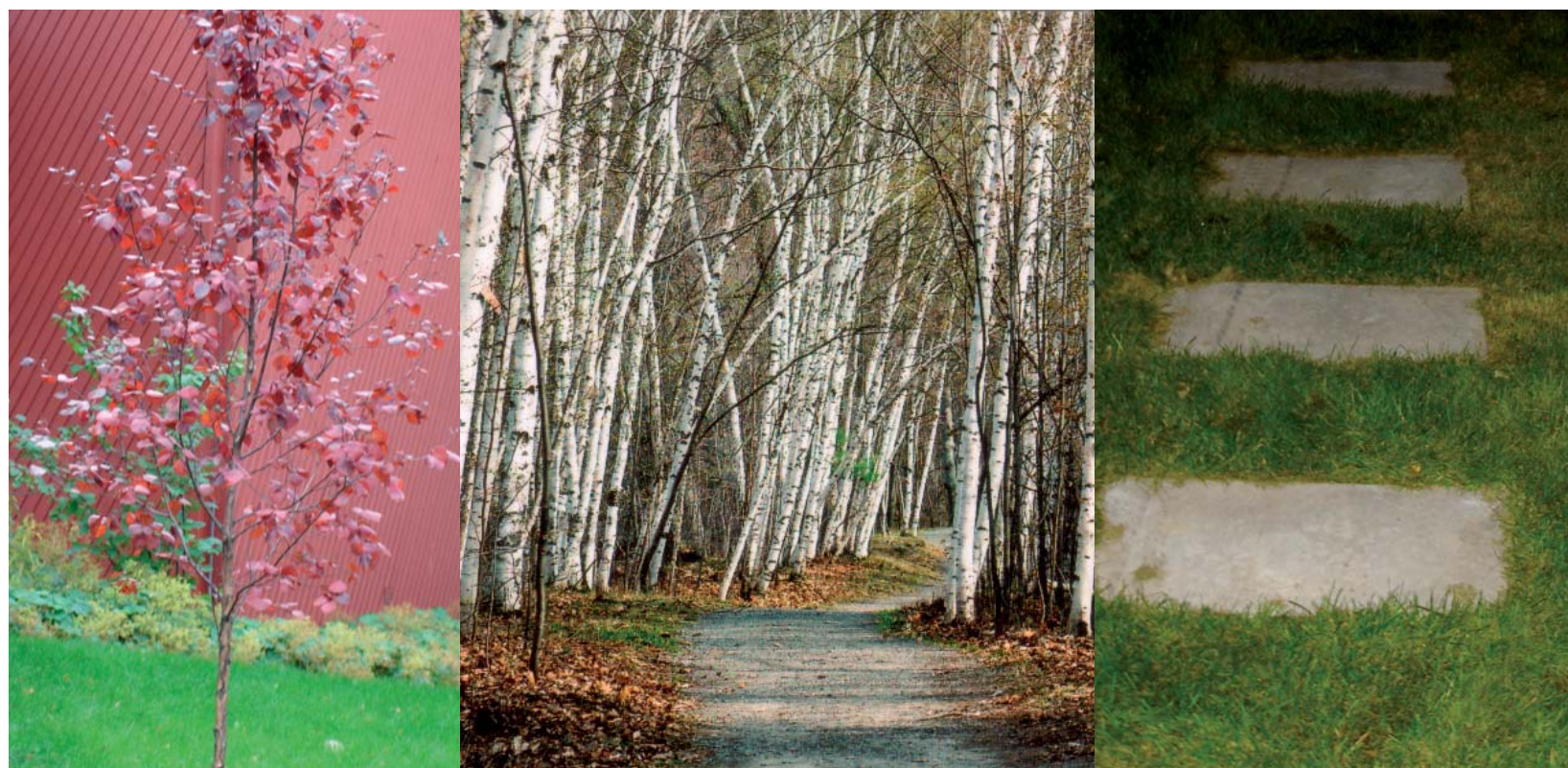
Gräsyta med insprängda, plattlagda diagonala stigar

En gång- och cykelväg gör att övriga delen av mellanrummet mellan husen kan användas till något annat än hårdgjord yta. En 15 m bred gräsyta där alléträd planteras förminskar rummets storlek. I gräsytan löper plattlagda diagonala stigar (genvägar) in till bostadshusen på Fysikgränd. Som en del i gestaltningen löper plattrader parallellt med genvägarna som dekoraktion.

I en plattrad finns ett interaktivt vattenspel som under senvår-sommar och höst får agera som accent. Vattenspelet kan också utnyttjas till lek. I plattraderna finns nedsänkt markbelysning som gör de diagonala ränderna dekorativa och intresseväckande även kvällstid speciellt i kombination med vattenspelet. Man kan också tänka sig att vattenspelet vintertid kan skapa isskulpturer, liknande den ispelaren som byggs upp varje år nere vid älven i Lycksele (fast i miniatyr.) I anknytning till de

plattrader som fungerar som dekorativa inslag planteras vårlökar i gräsytan som får lysa upp och skapa blickpunkter under våren. Vårlökarna får dock inte placeras för nära de diagonala gångstigarna så att de riskerar att trampas ner.

Utmed husfasaderna på Fysikgränd (södra delen av stråket) planteras en friväxande häck för att skapa en bättre övergång mellan privat och offentlig sfär. De boende på bottenvåningen behöver på så sätt inte ha människor alldeles utanför fönstret.

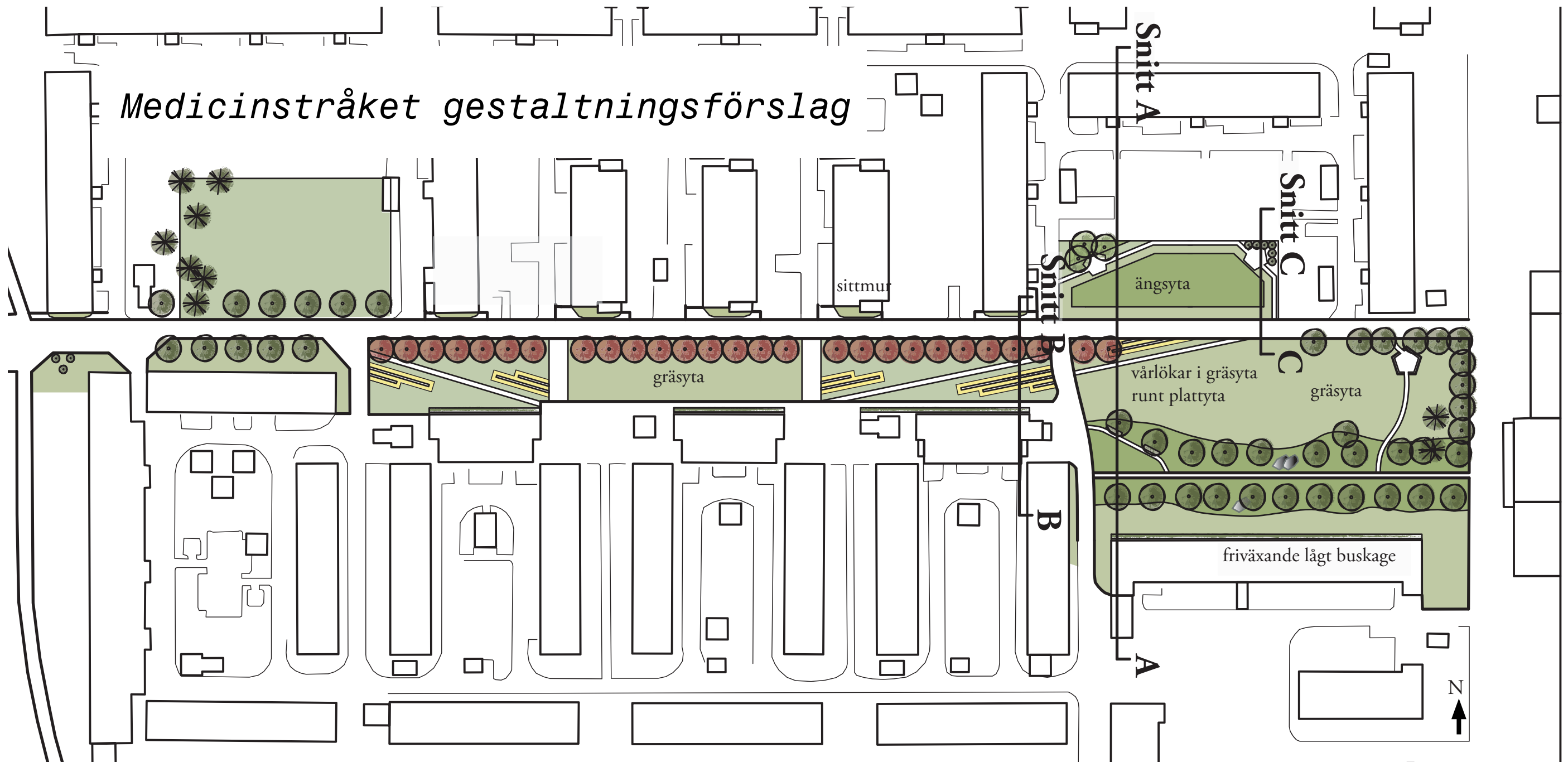

Rödbladig björk. Innergård, Nygatan Umeå.

Allé med lundkaraktär, bild hämtad från <http://www.smc2007.org/quebec.html>

Plattgång i gräsyta. Mariestrand Umeå.

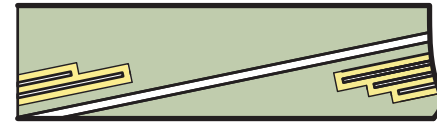
Medicinstråket gestaltungs-förslag

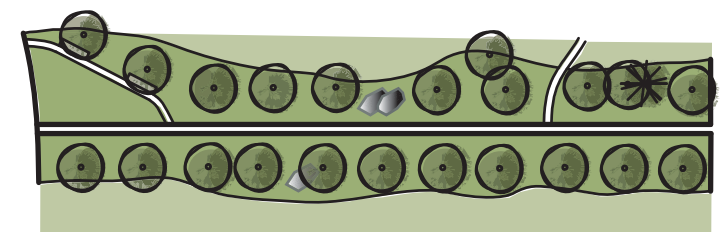

- Befintligt barrträd
- Befintligt lövträd
- Nytt lövträd
- Rödblåg björk
- Smalväxande träd
- Friväxande buskage vid norrfasader.

- Plattbelagd yta med utrymme för sittplatser inramad av träd planterade i ängsyta
- Plattbelagd yta med utrymme för sittplatser inramad av smalväxande träd planterade i perennyta
- Plattbelagd yta med utrymme för sittplatser inramad av träd låg perennhäck

 Sittmur vid söderfasad med upphöjd planteringsyta i bakkant

 Gräsyta med diagonala, dekorativa, plattbelagda gångstigar. Infälld belysning och interaktivt vattenspel i platt-raderna. Vårlökar planteras intill plattorna.

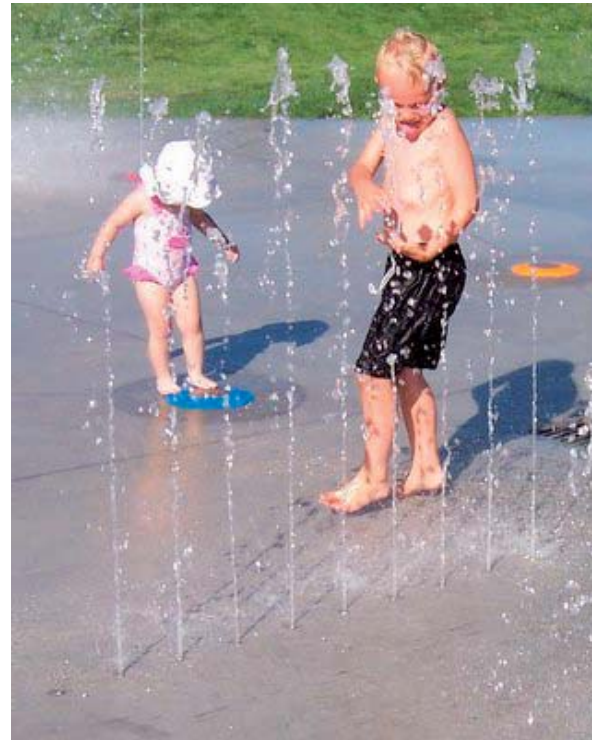

Plattlagd gångstig mellan befintlig björkallé. Undervegetation med lundkaraktär. Större stenar och sittbänkar finns i lunden .

Två små stadsdelsparker

De idag öppna ytorna närmast Ålidhems centrum tas till vara på och skapar två stycken, på vardera sida om gång- och cykelvägen, små stadsdelsparker (se illustrationskarta "Medicinstråket gestaltungs-förslag" s. 101). Den norra mindre parken får en plattlagd gångstig i gräsytan med två sittplatser i vardera hörn med morgon och kvällssol, finstämt inramad av träd och planteringar. I mitten av parken anläggs en sommaräng med väl utvalda ängsblommor som blickpunkt. Vem som helst kan plocka blommor och leka eller ha picknick på ängen.

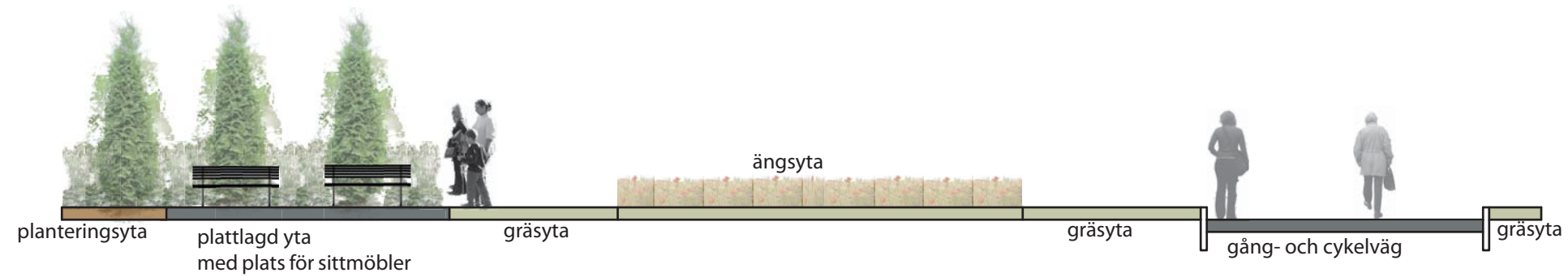
Den södra lite större stadsdelsparken får behålla den befintliga björkallén som dock får en annan funktion som en skogsallé med lundkarkaraktär. Lökväxter och lundväxter planteras som markvegetation. Allén blir mer vildvuxen och genom den förläggs en gångstig med några sittplatser så att man kan ta en lugnare promenad i skugga och få uppleva lite stillhet. Lunden blir som ett rumskapande element. I lunden placeras stenar man kan sitta på eller leka kring. Närmast gång och cykelvägen finns en öppen gräsyta med några kvarvarande björkar på så att man ska kunna spela kubb, krocket, leka eller vad som faller en in. Ute på gräsytan vid den befintliga gräskullen anläggs en sittplats. Omgärdad av kullen och de planterade björkarna får man bra utsikt över området och en trevlig eftermiddags och kvällssol. Närmast husfasaderna i söder planteras en friväxande häck som ska ge en mjukare övergång mellan det privata och det offentliga livet.

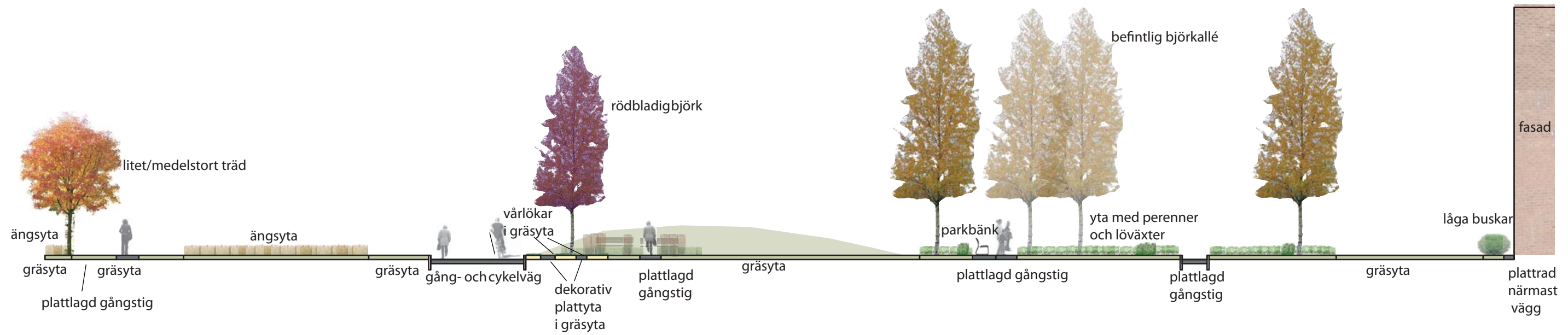
Interaktivt vattenspel.

Vintertid kan vattenspelet fungera som iskulpturer, belyst isblock, Kiruna.

Snitt C-C *Gestaltningförslag skala 1:100*

Snitt A-A *Gestaltningförslag, skala 1:200*

Den mindre parkdelen på vänster sida avskiljs från den större genom gång och cykelvägen

En god utemiljö

Gestaltningförslaget som jag arbetat fram innehåller en ny gestaltning med hänsyn till omgivande byggnader. Jag vill med mitt förslag behålla den enkelhet, stilfullhet som Ålidhem präglas av samt skapa rum, ta vara på riktningar och framför allt tydliggöra stråkets användning. För att uppnå de aspekter kring en god utemiljö jag tidigare påpekat vara viktiga vill jag visa hur jag tänker kring dessa.

Jag vill skapa en social utemiljö genom att tillföra fler mötesplatser. Mötesplatser i form av sittplatser, grill-/picknick möjligheter samt lämna plats för aktivitet genom att behålla öppna ytor.

För att skapa en trygg utemiljö vill jag med hjälp av finstämd och rolig belysning i plattrader och på husfasader locka ut människor. Jag har medvetet försökt planera in låga planteringar och träd med hög stamhöjd för att skapa god överskådlighet. För att få fler att använda stråket kvällstid vill jag genom vattenspel kombinerat med ljussättning i plattraderna skapa en kvällsattraktion.

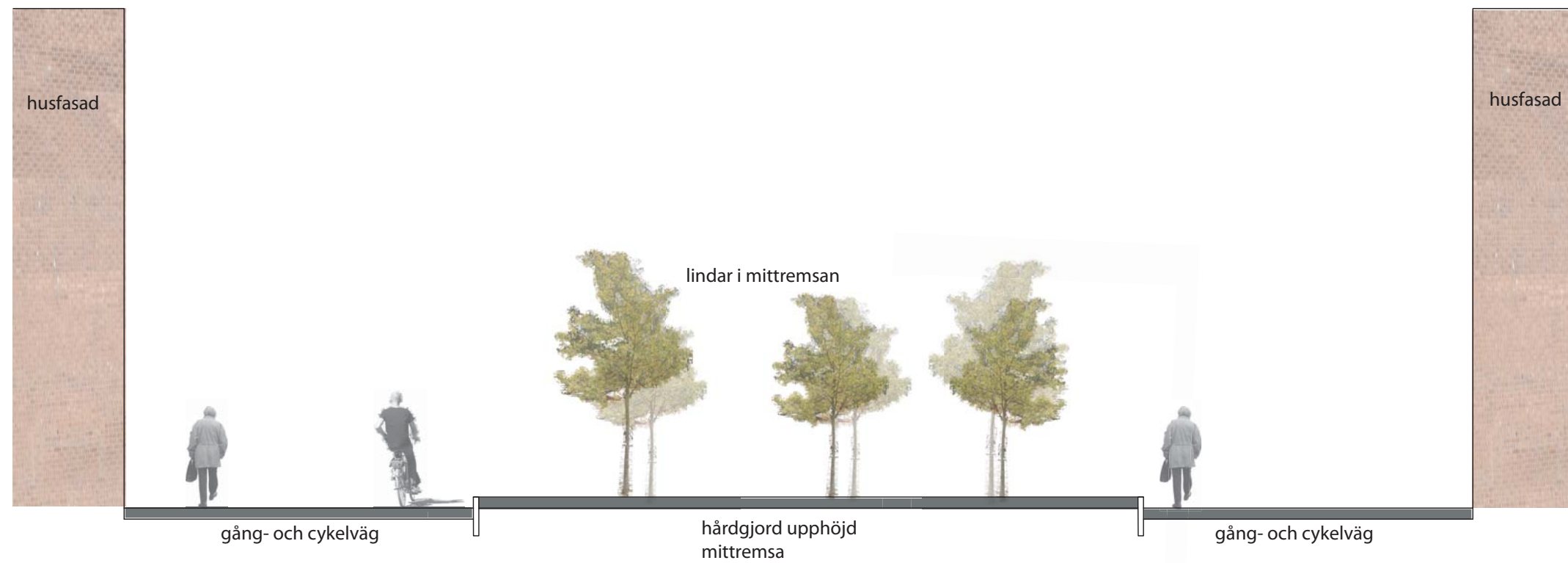
En upplevelserik utemiljö har jag försökt skapa bland annat genom en bättre detaljrikedom med annorlunda belysning. Ett gaturum som förändras årstidsvis med vårlökar och tidig bladsprickning, fina höstfärger och blommande växter. En äng som på långt håll inte ser mycket ut för världen men som på nära håll innehåller olika sorters blommor. En lund där det finns stenar att sitta på eller leka på mitt ute i planteringen. Mindre stigar som man kan följa när man har tid för en omväg. Vattenspelet har också stora upplevelsemässiga värden, det är en slags installation, något som rör sig, en plats att samlas vid.

För att generera en estetiskt tilltalande utemiljö har jag försökt ta in något som man kan relatera till och titta på och fundera över. Till detta hör vattenspelet, björkallén med lundkaraktär men också de diagonala underliga genvägarna i gräsytan och de röda björkarna. Det handlar om symmetri och finstämmighet men med kontraster och accenter.

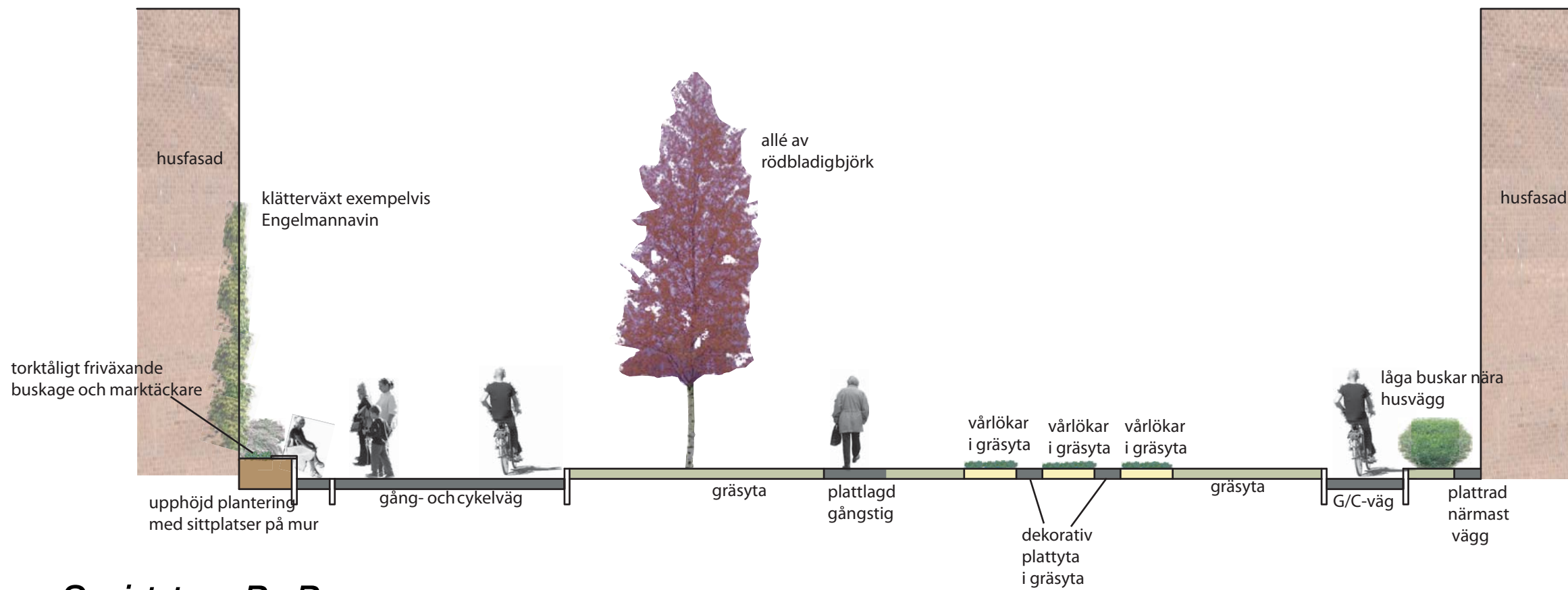
För att utveckla en identitetsskapande utemiljö har jag försökt skapa ett karaktärsfullt mellanrum. Jag har skapat element som framträder och syns på lite längre avstånd som exempelvis det belysta vattenspelet och den rödblådiga björkraden där växterna används för att förstärka känslan och ge ett uttryck. Men jag har också arbetat med detaljer som man märker allt eftersom man upplever rummet just för att man ska behålla intresset för utemiljön och dess innehåll. Jag valt att arbeta med andra växtsorter än de som finns på övriga Ålidhemsområdet. Jag har trots de karaktärsskapande elementen försökt behålla den stilrena strukturen som speglar övriga stadsdelens formspråk.

Plats för möten, valborgsmässofirande i Uppsala

Snitt B-B Medicinstråket idag, skala 1:100

Snitt B-B Gestaltningsförslag, skala 1:100

KAPITEL 6

Avslutningsvis reflekterar jag över mitt examensarbete. Vad jag gjort och hur jag tycker att det gått samt hur man skulle kunna arbeta vidare på projektet.

Växtlighet som inramning och väggar. Botaniska trädgården, Uppsala.

6.1 Reflektion

Mina första tankar om examensarbetet handlade om att jag ville fördjupa mig i ett ämne som jag under utbildningens gång tyckt varit det som inspirerat mig mest. Det verktyg som jag som landskapsarkitektstudent har tyckt varit det svåraste att bemästra och arbeta med, nämligen växter. Jag ville fördjupa mig i växtlighet och om hur man kunde använda dem för att skapa bra utemiljöer. Därför arbetade jag först med växtligheten i mellanrummen som fokus.

Under arbetets gång då mina tankar och frågeställningar utvecklats har jag insett att även om växtligheten är viktig så samspelar den med så många andra aspekter som också är viktiga. Därför kom mitt arbete istället att handla mer om mellanrummen som helhet, det som sker där, dess innehåll, betydelse, utveckling men också dess växtlighet. Arbetets tyngdpunkt blev mer mellanrummen än enbart växtligheten.

Syftet med examensarbetet och projektet har från första början varit att fördjupa mina kunskaper kring stadsdelars offentliga utomhusmiljöer. Genom att fördjupa mina kunskaper ville jag öka min förståelse för mellanrummens användning och dess potential och på så sätt i framtiden få en bredare grund att stå på för att kunna förbättra och utveckla stadsdelars utemiljö. Genom examensarbetet har jag insett hur viktigt det är att ta hänsyn till alla aspekter i mellanrummen och se en plats utifrån ett sammanhang. Den kunskap som jag haft och tagit till mig under utbildningens gång har jag fått sortera och sammanställa genom detta arbete, vilket aldrig funnits tid till under de år jag läst utbildningen. Genom att arbeta ensam har jag också lärt mig hur jag själv fungerar i den här typen av projekt, vilket jag i framtiden kommer att ha stor nytta av.

Undersökande del

Den här delen upptog mycket av min tid. Ålidhem är en stor stadsdel där det finns mycket att undersöka. I efterhand kan jag konstatera att jag skulle ha begränsat den här delen mer. Jag borde ha tänkt på att efter insamling av material ska man också sortera informationen och producera kartmaterial.

Förutom fältinventeringar genomförde jag en boendeundersökning samt intervjuade förvaltarna på Ålidhem. Det har varit svårt att vara objektiv och kunna använda boendeundersökningen på ett bra sätt i rapporten då andelen svarande blev så låg. Samtidigt skulle jag inte vilja vara utan de svar jag fick från undersökningen. De har fungerat som ett stöd till mina egna reflektioner kring området och dess användning.

Framtagning av principer/förslag till förbättring

Det tog lång tid innan jag förstod vad principerna skulle behandla. Kanske skulle det ha underlättat om jag tydliggjort redan från början (före fältinventeringarna gjordes) vad som skulle undersökas, varför och vad analysen skulle leda till. Jag ville komma igång med arbetet och gav mig därför inte tid att fundera innan jag satte igång vilket jag ångrar så här i efterhand. Samtidigt känner jag att jag lärt mig hur viktigt det är att redan från början utarbeta en plan för hur och varför arbetet ska utföras.

Tillämpning av principer

Sista delen av arbetet utgörs av mitt gestaltungsförslag som gjordes som en tillämpning av de kunskaper jag inhämtat under tidens gång. Gestaltungsförslaget är övergripande och skissartat. Vilket i efterhand känns bra. Ett utarbetat gestaltungsförslag skulle man inte kunna använda som diskussionsunderlag på samma sätt. Nu kan man diskutera kring detta stråk och dess användning på ett annat sätt än om förslaget var helt färdigt.

Fortsatt arbete

Med den kunskap jag inhämtat genom arbetet skulle det vara väldigt intressant att få fortsätta med en detaljplanering inom området, med fokus på växterna. Ett gestaltungsförslag som skulle kunna förverkligas. Det skulle också vara väldigt intressant att få fortsätta arbeta med mellanrummens växtlighet och mer allmänt försöka ta fram namnsorter och titta närmare på växternas karaktärer och behov här i växtzon 5. Särskilt med tanke på att det inte finns väldigt lite litteratur eller rapporter inom ämnet. Något som man också skulle kunna arbeta vidare med är att undersöka fler aspekter för den goda utemiljön och försöka hitta fler lösningar som är både skötselmässigt och ekonomiskt försvarbara för att få en bättre verklighetsuppfattning.

Som med alla projekt går det alltid att göra förbättringar och fördjupa sig ännu mer, men någonstans måste man dra en gräns. Examensarbetet har gett mig en grund att stå på som jag är tacksam för och som jag kan utgå från i framtida projekt.

Vårlökar under buskträd. Gottsunda Uppsala.

Mellanrum i staden, Trädgård i norr- parkdel nere vid älven i centrala Umeå.

Litteratur

Andersson, Eva (2006) *Ålidhem och Tomtebo, - Planering, arkitektur och bostadspolitik i två bostadsområden i Umeå*. Umeå; Umeå universitet Kulturgeografiska institutionen. D-uppsats Kulturgeografi.

Andersson, Ulrika (2001) "Välkommen till min jävla förort..." - en uppsats om plats, identitet, media och musik. Uppsala: Uppsala Universitet, Institutionen för kulturantropologi och etnologi. D-uppsats Etnologi.

Berglund Ulla, Jergeby Ulla (1998) *Stadsrum människorum, att planera för livet mellan husen*. Byggnadsforskningsrådet. Formas.

Engström, Landberg, Larsson, Törneman Arkitekter SAR (1964) *Beskrivning tillhörande förslag till stadsplan för Ålidhem Umeå*.

Franciskovic Magdalena och Sandqvist Sofia (1996) *En miljon bostäder Arkitekturmuseets årsbok 1996*

Gehl Jan (1980) *Livet mellem husene, udeaaktiviteter og udemiljøer*. Arkitektens forlag.

Lök växtmateriallära institutionen för landskapsplanering SLU Ultuna
Artiklar;

Greén Sven. Från snödroppe till tidlösa. 1985

Bryan John, Bulbs vol. 11. 1989.

Planteringsdjup (tabell) (artlista samt artiklar om lökväxter)

Hammer Mårten (1996)

Gör din egen blomsteräng. Fakta trädgård-fritid nr 55.

Hansskogs plantskola *sortlista* 2006 samt 2007

Holm Tomas, Koinberg Sture, Stenmark Ben (1979) *Det är möjligt, om upprustning av utemiljön i ett 60-tals område*. Byggnadsforskningsrådet

Johansson, Camilla. (2002) *Varför trivs vi? Arkitekturupplevelsen ur ett kognitionsvetenskapligt perspektiv*. It-universitetet. D-uppsats i kognitionsvetenskap,

Kylin Maria, agr. doktor och landskapsarkitekt. SLU.
Mårtensson, Fredrika fil. doktor i miljöpsykologi, SLU,
Nyberg Gisela, doktoranden i fysisk aktivitet från Karolinska institutet. *Nitiska säkerhetsinspektörer river våra barns kojbyggen*. (2007, 6 aug). DN- debatt

Lagerström, Tomas. (2004) respektive Lagerström, Tomas och Elg, Roger (2005) *Växtlista 1 samt Växtlista påbyggnads- och fördjupningskurser i IV*. Uppsala. institutionen för landskapsplanering SLU Ultuna. Kompendium för kursen växtmateriallära.

Lieberg, Mats (1993) *Ungdomar, staden och det offentliga rummet*. Ungdomar i skilda sfärer. FUS-rapport. Nr 5.

Pålstam, Ylva, Skandiaconsult Sverige AB, Schibbye, Bent, Schibbye Landskap AB (2001) *Landskap i fokus, utvärdering av metoder för landskapsanalys*. Riksantikvarieämbetet

Robinson, Nick (2004) *The Planting Design Handbook*. Ashgate

Rubinsson, Carola 2006 *Trygghetsinventering*. Umeå. Umeå kommun, SWECO VBB. Förstudie.

Umeå kommun Samhällsbyggnadskontoret. *Byggnadsordning för Sofiehem och Ålidhem, ett förhållningssätt till stadsdelarnas karaktärsdrag*. (2006).

Umeå kommun Samhällsbyggnadskontoret (2006) *Rapport; Ålidhem, översyn av trafiknäten på Ålidhem*.

Umeå kommun (1999) *Umeå grönstruktur*

Ösby Elin (2007) *Avgränsningar i svenska rehabiliterings-trädgårdar*
-En studie i inramning och ingångars utformning och dess betydelse för deltagarna. Alnarp LTJ-fakulteten SLU. Examensarbete.

Muntliga källor

Gruffman Anne-Marie Umeå kommun, kartor
Karlsson Kenth, Umeå kommun, geografisk information
Lundmark Elin Umeå kommun, trafik
Norman Sune Umeå kommun, entreprenad ingenjör
Wännman Göran, Svensk markservice, arbetsledare distrikt östra.

Internet

Mårtensson Fredrika, fil.dr, miljöpsykolog, Institutionen för landskapsplanering, SLU, Alnarp. (20070618) http://www.growingpeople.se/templates_GP/GP_AboutDetail.asp?id=5399

Rydlinge, Curt. Rydlinge Plantskola, Skellefteå. (20070514) www.rydlingeplantskola.se

Fotografier och illustrationer

Rubinsson Carola (om annat ej anges.)

Bilaga 1. Sammanfattning av boendeenkät

Fråga 1. Hur upplever du grönskan/växtligheten i Ålidhems utemiljöer?

TRÄD

Flera boende nämner träden och framförallt de större träden som viktiga, trevliga, vackra. Exempelvis skriver en 18-20 årig kvinnlig student att "jag uppskattar mycket popplarna när löven kommer på våren, de luktar så gott även om man bara cyklar förbi" vidare skriver hon också att hon tycker att Häggen både luktar gott och är så vacker att titta på. En manlig 20-25 årig student skriver att träden och buskarna "rundar av husens kanter". Han skriver också att "för mig som bor på 4:e våningen och se allt uppifrån är det fint att se ner i trädkronor". Men det finns också negativa aspekter en 50-65 årig, kvinnlig pensionär tycker att granar och sly skymmer solen. En 50 -60 årig, manlig pensionär skriver att han tycker att björkarna är "slitna".

BUSKAR

Om buskar tycker en 30-40 årig sjukskriven man att det är "fräscht med nya buskar som är på väg att växa upp i nyplantering". En 60- 65 årig kvinnlig pensionär ser också gärna att kommunen ska plantera buskar i parken mellan Kemigränd och Biologigränd. En kvinna i 50-60 årsåldern ger som förslag att man kunde mjuka upp parkeringar och gränderna genom att plantera buskar och blommor. Annars verkar man tycka att buskarna i området är slitna och ovårdade.

BLOMMANDE VÄXTLIGHET

Det är några som nämner att de skulle uppskatta mer blommande växter i området. En manlig 25-30 årig student skriver att han saknar blommor och låg växtlighet.

PARK

Man 25-30 år som inte arbetar skriver att han saknar bra, gärna större parkområden liknande Mariehemsängarna. En arbetande kvinna i 40-50 årsåldern tycker att de små parkerna mellan gränderna är förvuxna/innehåller för mycket sten och betong.

SKOG

Flera boende skriver att de tycker om den skog som finns och att det är bra med naturskog så nära bostaden, en småbarnsmamma skriver om skogen att "vi älskar vår lilla skog." Några nämner att den behöver gallras.

SKÖTSEL

Många verkar tycka att skötseln av områdets grönska är dålig och eftersatt. Man nämner att man tycker att nedskräpningen är stor på grönytor. En 50-65 årig kvinnlig pensionär skriver att "maskrosor efter kantstenar ger en ovårdad och likgiltigt intryck, likaså alla grästuvor som växer vid huvudgatan. Likaså alla syrenbuskar/träd som ej är klippta senaste årtiondena". Vidare skriver en manlig 20- 25 årig student att växtligheten och anläggningarna inte känns så välködda. "Buskarna är ovårdade, gräsmattan sliten och all kantsten behöver fixas i ordning. Med ganska små medel skulle det klart kunna bli bättre".

Överlag verkar de boende uppleva grönskan på Ålidhem som väldigt varierade.

Fråga 2. Hur använder du Ålidhems utemiljö? Markera på medföljande karta och beskriv aktiviteten nedan.

AKTIVITETER

De aktiviteter som flera av de boende nämner när de beskriver hur de använder Ålidhems utemiljö är att gå promenader, rasta hunden, passera på väg till arbete/affär e.tc., ha picknick, ta det lugnt/slappa, sola, läsa/plugga, grilla. Aktiviteter som bara någon av de boende nämner träna, sparka boll, sitta på balkongen.

PLATSER

De platser som många av de tillfrågade nämner i samband med att de använder utemiljön är det stora skogsområdet ut mot Kolbäcksleden. Andra områden/platser som nämns är skogen mot universitetet, parken söder om Ålidhems centrum, grönytan vid värmeverket, grönytan väster om den stora fotbollsplanen på Socionomstråket, grönyta vid Lärarstråket, cykelväg förbi Ålidhems kyrka.

Bilaga 1. Sammanfattning av boendeenkät

Fråga 3. Vilka platser använder du/vistas du mest respektive minst på? Varför?

MEST ANVÄNDA PLATSER

En av de platser som omnämns bland de boende som mest använda är parken söder om Ålidhems centrum, en 60-65 årig kvinnlig pensionär skriver att hon väntar på färdtjänst där. Flera tillfrågade nämner sin innergård och platser direkt i anslutning till bostadsgården (dvs privatägd mark) en förklaring som en 25-30 årig man ger att han de "ligger bra till". Någon annan skriver om skogen lite odefinierbart vilken skog, andra områden som nämns är parken ovanför Kolbäcksskolan där en kvinna skriver att hon brukar gå dit med sina barnbarn, hon nämner också att dom då brukar använda habiliteringens lekplats också. Någon nämner också cykelvägar längs västra Ålidhem som en plats som används mycket eftersom vederbörande bor i närheten bor i närheten. Det är dock flera som skriver att de inte alls använder Ålidhems utomhusmiljö eftersom de tycker att området är slitet och skräpigt. En Områden/platser utanför Ålidhem- skräpigt och slitet. En manlig student i 20-25 års åldern skriver "skall jag vistas utomhus sker det antingen på Bostadens (kommunens hyresbostadsföretag) mark eller utanför Ålidhems gränser."

MINST ANVÄNDA PLATSER

De platser som de tillfrågande nämner när de beskriver vilka platser de inte använder eller använder lite är parken söder om Ålidhems centrum. Som orsak till det nämns att det är ett tillhåll för missbrukare/fulla sopkorgar/upptagna bänkar/för nära centrum. Andra områden som inte används av de boende är ytorna kring stora fotbollsplanen och grusplanen, (Nordvästra delen av Ålidhem) samt ytor nära värmeverket/ Ålidbakken. Anledningen är att man inte har något ärende dit eller att man inte bor i närheten. En 30-40 årig kvinna tycker att "Ålidhems centrum är under all kritik, inget för oss, skitigt, skräpigt och en skam". En 25-30 årig man skriver att han använde skogsområdet mycket förut men det idag är ett "skräpigt och dåligt substitut för grönområde".

Fråga 4. Hur upplever du grönskan/växtligheten på Ålidhems bostadsgårdar?

Många verkar uppleva bostadsgårdarna som trevliga och väl skötta men de tycker också att det varierar mellan gårdarna. Orsaker till varför vissa gårdar upplevs ha en bättre utomhusmiljö skriver bland annat en arbetande 40-50 årig kvinna så här om "Sköts bra på min gård tack vare att kvartersvärden är intresserad av trädgårdsskötsel+ ett aktivt kvartersråd". Det finns gårdar som inte sköts lika bra kanske pga stor omflyttning HSB förhållandevis bättre än Riksbyggen." De bostadsgårdar där det bor mycket studenter verkar man tycka har en sämre utemiljö bland annat nämns gårdarna Fysikgränd, Pedagoggränd, Språkgränd, Historiegränd och Stipendiegränd som de kvarter med sämre innergårdar.

TRÄD

En manlig student i 20-25 årsåldern skriver att "Träden fina men kanske lite fler." En kvinna i 20-25 årsåldern skriver att "det finns lite buskar och träd för lummighet" En del områden är fina tex med rönnor (östra historiegränd)

BUSKAR

"Pedagoggränd och Fysikgränd har fina buskage ut mot stråken." tycker en 50-65 årig kvinna. Andra skriver "tråkiga rabatter (buskar), vore trevligt med lite färgglada blommor." och "tråkigt val av buskage med tråkiga arter som mest ger bruna och gröna färger." och "tukta buskagen och byta ut buskarna där de är gamla och glesa skulle helhetsuttrycket bli så mycket bättre."

GRÄS

Några kommentarer om gräsmattor, "Enligt min mening ganska torftig och alldeles för kortklippt gräsmatta som alltid dör i mitten av sommaren", kvinna 30-40 år. "Dåliga gräsmattor på de större ytorna. Hårda! (även om de är bra att de finns.) kvinna 20-25 år. "Lite väl kala gräsmattor. Tänker främst på gräsområdena kring Historiegränd", man 20-25 år.

OGRÄS

En kvinna skriver att "t.ex. på Matematikgränd växer maskrosor intill ytterdörrarna."

Bilaga 1. Sammanfattning av boendeenkät

Fråga 5. Tycker du grönskan i de offentliga miljöerna kompletterar den grönska som finns på din innergård/bostadsgård? Varför/varför inte?

Det verkar som om de boende tycker olika i denna fråga. Flera skriver att de tycker att gårdarna kompletterar den offentliga utomhusmiljön medan andra inte tycker att det är så.

De som inte tycker att gårdarna och offentliga utomhusmiljöerna kompletterar varandra anser att de offentliga inte är lika väl skötta. Men också att bostadsgårdarna innehåller mer blommande och de offentliga miljöerna mer buskar och träd.

De som svarar ja på frågan verkar tycka att det är bra att det finns både med skog och öppna ytor. Oftast en kvinna i 50-60-årsåldern skriver "Oftast (på de gårdar där man gjort något) är det mer grönska/planteringar. Fast ibland är det svårt att skilja på den offentliga miljön och bostadsgårdarna. Jag tycker att det är mest träd i de offentliga miljöerna."

Fråga 6. Finns det några idag väl fungerande/bra mötesplatser på området? Var finns de/ Vad är de för slags mötesplatser?

Fungerande/bra mötesplatser som nämns bland de boendes svar är bland annat sofforna i parken söder om Ålidhems centrum, Ålidhems centrums norra ingång, Området (parken) söder om Ålidhems centrum, fotbollsplanen, busshållplatser, uteplatser med utställda grillar, parkeringen, skolgården, bron mot kyrkan, klätterställningen i den stora parken vid Kolbäcksskolan.

Fråga 7. Har du andra åsikter och tankar som du vill dela med dig av?

Förslag på vad de tillfrågade gärna vill se mer av är fler parker, sittplatser, perenner, grillplatser, soptunnor. Några nämner att de gärna skulle se mer vatten, en damm eller fontän ges då som förslag.

En kvinna i 50-60 årsåldern ger som förslag att Bostaden AB, bostadsrättsföreningarna, Norrporten (ägare av centrumhusen) bör upprätta en underhållsplan. En kvinna i 40-50 årsåldern tycker också att kommunen måste ta ett helhetsgrepp och göra en "rejäl upprustning" av grönområdena hon ger också som förslag att de boende måste hjälpa till både i planeringsfasen och sen i själva genomförandefasen.

En kvinna ger också som förslag att man ska rusta upp de tomma dagistomterna vid Kemigränd och Fysikgränd. Hon tycker också att man kan bygga en "skatepark" och att "stenparkerna" mellan gränderna skulle kunna utnyttjas bättre.

TRÄD, BUSKAR, BLOMMANDE VÄXTLIGHET

En kvinna i 65+ årsåldern skriver om trygghetsaspekter. Hon tycker man bör rensa bort buskar vid cykelbron så att man syns från vägen från cykelvägen. En manlig student i 20-25 årsåldern skriver att "Jag gillar att det finns buskar runt huskanterna och så. Det gör ett trevligare intryck. Kanske skulle man också satsa på några ytterligare växter typ marktäckare under höga glesa buskar eller något som blommar lite mer guldregn t.ex."

PARK

En man i 25-30 årsåldern tycker att man ska göra om "skogsområdet till en engelsk park med träd och gräsmatta istället" samt att man kan göra en "park av torgkaraktär med fontän och bänkar och grusgångar?"

SKÖTSEL

Några anser också att städningen av området skulle behöva bli bättre. En kvinna i 65 årsåldern skriver att hon brukar plocka flaskor och lämna till återvinningen dagligen.